

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
АРМЕНИЯ
ARMENIA

Հայկական ճարտարապետությունն ուսումնասիրող կազմակերպությունն

իր երախտագիտությունն է հայտնում ՀԱՅՈՒՄԳԱԶԱՐԴ ՓԲԸ-ի սնօրինությանը՝ ի դեմս նախագահ-գլխավոր սնօրեն Կարեն Կարապետյանի՝ սույն դասկերագար դիրք-ալբոմի հրատարակությանն աջակցելու համար

Организация по изучению армянской архитектуры

выражает благодарность дирекции и президенту, генеральному директору ЗАО “АРМРОСГАЗПРОМ” Карену Карапетыану за содействие в издании данной книги-альбома

Research on Armenian Architecture Organisation

extends its deepest gratitude to the Management of ARMRUSGASPROM CSC in the person of Karen Karapetian for their contribution to the publication of the present illustrated album

Պատկերագար դիրք-ալբոմը նվիրվում է Հայոց նախահայր Հայկի՝ Բաբելոնի տիրակալ Բելի դեմ Ք.ա. 2492 թ. տարած հաղթանակի և նույն թվականին ստեղծված հայկական ազգային օրացույցի 4500-ամյակին

Иллюстрированная книга-альбом посвящается 4500-летию со дня победы праотца армян-Айка над Белом-властителем Вавилона и созданию армянского национального календаря (2492 г. до н.э.)

The present illustrated album commemorates the 4,500th anniversary of the victory of Armenian Patriarch Hayk against ruler of Babylonia Bel, and that of the establishment of Armenian national calendar (2492 B.C.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՄՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ
ОРГАНИЗАЦИЯ ПО ИЗУЧЕНИЮ АРМЯНСКОЙ АРХИТЕКТУРЫ
RESEARCH ON ARMENIAN ARCHITECTURE ORGANISATION
www.armenianarchitecture.am www.raa.am info@raa.am raayer@sci.am

ՀԱՅՈՒՄԳԱԶԱՐԴ
АРМРОСГАЗПРОМ
ARMRUSGASPROM
www.armrusgasprom.am

© ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՄՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՂ Հ/Կ
ОРГАНИЗАЦИЯ ПО ИЗУЧЕНИЮ АРМЯНСКОЙ АРХИТЕКТУРЫ
RESEARCH ON ARMENIAN ARCHITECTURE NGO

© ՀԱՅՈՒՄԳԱԶԱՐԴ ՓԲԸ
ЗАО АРМРОСГАЗПРОМ
ARMRUSGASPROM CSC

ISBN 978-99941-875-1-5

ՏԱՅԱՍՏԱՆ

Չորս գետերի ակունք կամ Հայկական բարձրավանդակ. ահա երկիր մուրաբակի այն հողակտորը, որը, որպես ծննդավայր, ի սկզբանե վերապահված է եղել աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկին՝ հայերին:

Ազգային սրբազան խորհրդանիշ Մեծ և Փոքր Արարատների նմանությամբ հնդեվրոպական լեզվաընտանիքի մաս կազմող հայկական ցեղերի միաձուլումից ծնունդ առած հայ ազգն իր հայրենիքում միաժամանակ կազմավորեց պետական երկու միավոր՝ Մեծ և Փոքր Հայք անուններով: Հին ազգերն ու հասարակությունները հենց այդպես էլ ճանաչեցին հայերի հայրենիքը և հունահռոմեական աղբյուրներից մինչև տարակազմիկ բազում քարտեզներ հայոց պետությունները գրանցեցին և հիշատակեցին Արմենիա Մայոր և Արմենիա Մինոր անուններով:

Հազարամյակների ընթացքում արարչագործ բնության շռայլքներով ճոխացած օրրանից սնվող հայերը, իրենց հայրենիքը հարստացնելով, զարդարեցին մարդկային ստեղծագործ մտքի անհամրելի քաղաքակրթական արժեքներով, որոնք, սկսած բնապաշտության և բազմաստվածության պաշտամունքների ժամանակներից մինչև քրիստոնեականը, ներկայացան իբրև խորապես ազգային և ուրույն ստեղծագործություններ:

Ի հեճուկս իրարահաջորդ նվաճողների արշավանքներին և օտար տիրապետությունների առժամանակյա հաստատման իրողությանը՝ հազարամյակներ շարունակ հայերը կառչած մնացին նախնյաց շիրիմներով և հիշատակներով սրբացված հայրենիքին:

Ի տարբերություն դեպի Հայաստան արշաված նվաճող բազում հորդանների՝ հռոմեացիների, արաբների, մոնղոլների, պարսիկների, որոնք բոլորն էլ ի վերջո հեռացան Հայոց Հայրենիքից, 11-րդ դարում Միջին և Կենտրոնական Ասիայից Հայկական բարձրավանդակ թափանցած թուրքերը չվերադարձան իրենց բնօրրանը, այլ տեղաբնիկ ժողովուրդներին բռնությամբ մահմեդականացնելու, արտաքսելու և բնաջնջելու ճանապարհով պետություն ստեղծեցին հայերի, հույների և այլոց հայրենիքում: Արդյունքում հենց օսմանյան քարտեզներում Հայաստան անվամբ գրանցված հայերի հայրենիքը 1894-1923 թթ. ընթացքում գործադրված ցեղասպանությունից հետո բռնակցվեց թուրքական հանրապետությանը:

Պատմական իրադարձությունների բերումով շուրջ 400 հազար քառակուսի կիլոմետր մակերես զբաղեցնող Հայոց Հայրենիքի մեծագույն մասը ներկայումս ներառված չէ Հայոց պետականության սահմանների մեջ, ուստի և նախնյաց մշակութային ժառանգության գերագույն հատվածն արդեն գրեթե մեկ դար զրկված է տանտիրոջ հոգածությունից և ենթարկվում է միտումնավոր և հետևողական ոչնչացման:

Ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունը զբաղեցնում է 30 հազար քառակուսի կիլոմետր և ունի շուրջ 3,5 միլիոն բնակչություն: Եվս ավելի քան 7 միլիոն հայեր բնակվում են աշխարհի զանազան երկրներում:

Ցարդ Հայաստանի բնաշխարհը և մշակութային արժեքները հանրությանն են ներկայացվել բազում հրատարակություններով: Պատկերազարդ սույն հատորը կարող է բավարարել բոլոր նրանց հետաքրքրությունները, ովքեր ցանկություն ունեն ճանաչել և ավելին իմանալ Հայոց Հայրենիքի բնաշխարհագրական միջավայրի և բազմադարյան կոթողների մասին:

АРМЕНИЯ

Исток четырех рек или Армянское нагорье — вот тот кусочек земли, который изначально был отведен одному из древнейших народов мира — армянам.

Армянский народ, сформировавшийся путем слияния армянских племен, относящихся к индоевропейской языковой группе, подобно двум священным национальным символам — Большому и Малому Арарату, создал на своей Родине одновременно две государственные единицы — Большой и Малый Айк. Именно так древние народы и общества познали Армению.

Как в греко-римских источниках, так и на многих картах два армянских государства упоминались как Армения Мажор и Армения Минор.

На протяжении тысячелетий армяне, созидавая и приумножая богатства родины, украсили ее бесчисленными культурными и историческими памятниками, которые начиная с пантеизма и культа политеизма до принятия христианства являли собой образцы глубоко национальных и оригинальных творений.

Несмотря на завоевание Армении иноземными захватчиками и временное господство последних, армяне тысячелетиями жили на своей священной земле, свято храня память о предках и оберегая их могилы.

В отличие от иноземных орд, вторгавшихся в Армению — римлян, арабов, монголов, персов — которые в конце концов покинули страну, проникшие в Армянское нагорье в XI в. турки из Средней и Центральной Азии путем насильственной мусульманизации, изгнания и уничтожения народов-аборигенов создали государство на родине греков, армян и др., обосновавшись на их землях.

В итоге родина армян, именуемая Арменией даже на турецких картах, была аннексирована к Турецкой республике после геноцида армян, имевшего место в 1894-1923 гг.

В силу исторических обстоятельств значительная часть Армении, занимающей около 400 тысяч квадратных километров, в настоящее время не включена в государственные границы республики Армения, а посему огромная часть культурного наследия предков на протяжении почти целого столетия подвергается умышленному и последовательному уничтожению.

Ныне Республика Армения занимает 30 тысяч квадратных километров, население республики составляет около 3,5 млн человек. Более 7 млн армян проживает в различных странах мира.

По сей день природа Армении и ее культурные ценности были представлены общественности посредством множества изданий. Данный же богато иллюстрированный альбом представляет интерес для тех, кто желает глубже ознакомиться с географической средой и многовековыми памятниками Армении.

ARMENIA

The Armenian Highland, or the place where four rivers take source: this is the part of the Earth primarily predestined to be the birthplace of one of the oldest nations in the world, the Armenians.

Like the holy mountain Ararat, that has two peaks, i.e. Greater and Smaller Ararats, the Armenian nation—born as a result of the mergence of different Armenian-speaking tribes belonging to the Indo-European language family—simultaneously established two state entities in its homeland, Metz Hayk (Armenia Maior) and Pokr Hayk (Armenia Minor). It was by these very names that the Armenians' native land became known to ancient peoples and societies. They were used in a wide variety of Greek and Roman sources and maps to denote the two Armenian states.

Nourished by their native soil, endowed with the blessings of nature, throughout many millennia, the Armenians enriched it with countless specimens of man's creative mind, by building their cultural heritage—deeply national in essence—that dates as far back as the times of polytheism and worship of Nature, and reaches the Christian era.

Notwithstanding the invasions following one another, and the provisional domination of foreign rulers, the Armenians remained attached to their land, made sacred with their ancestors' graves and relics.

Unlike the hordes of Romans, Arabs, Mongols and Persians, all of which eventually freed the Armenian Homeland from their presence, the Turks, who penetrated into the Armenian Highland from Middle and Central Asia in the 11th century, did not return where they had come from. They stayed in the territories they had conquered and established their own states in the cradles of the Greeks, Armenians and other peoples, by forcing the natives of these lands into adopting Islam, banishing them from their homes, and exterminating them. In the aftermath of all this, the Armenian Homeland, mentioned by the name of Armenia on the very Ottoman maps, was annexed to the Turkish Republic after the Genocide of the Armenians perpetrated between 1894 and 1923.

Due to some historical events and circumstances, today most of the Armenian Homeland, once occupying over 400, 000 square kilometres, falls outside the borders of the independent Republic of Armenia. As a result, the major part of Armenian cultural heritage has been stripped of its true owners' care and protection for almost a century now. Moreover, it has continually been suffering premeditated destruction and obliteration.

At present the Republic of Armenia covers an area of 30 thousand square kilometres and has a population of over 3.5 million. In addition, more than 7 million Armenians live in different countries throughout the world.

So far numerous works have been dedicated to the natural environment and cultural heritage of Armenia. The present book, which is enriched with a great number of photographs, is intended for those wishing to acquire knowledge of the natural and geographical features and centuries-old monuments of the Armenian Homeland.

▲1 ▼2

8

1. Մեծ և Փոքր Հայքերը ըստ Պտղոմեոսի «Աշխարհագրության» (Ռոմ, 1482 թ.)
2. Մեծ և Փոքր Հայքերը ըստ ֆրանսիացի փառեզագիր Նիկոլա Սանսոնի (1648 թ.)

1. Большая и Малая Армения по “Географии” Птолема (Рим, 1482 г.)
2. Большая и Малая Армения согласно французскому картографу Никола Сансону (1648 г.)

1. Armenia Maior and Armenia Minor according to Ptolemy, Rome, 1482
2. Armenia Maior and Armenia Minor according to French cartographer Nicolas Sanson, 1648

▲3 ▼4

3. Մեծ և Փոքր Հայքերը ըստ Ֆիլիպ դե լա Ռուփ (1653 թ.)
 4. Հայաստանը ըստ Դերարդ Մերկատորի (1578 թ.)

3. Большая и Малая Армения по Филиппу де ля Ру (1653 г.)
 4. Армения по Герарду Меркатору (1578 г.)

3. Armenia Major and Armenia Minor according to Philip de la Rue, 1653
 4. Armenia according to Gerardus Mercator, 1578

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS

I	ՀԱՅԿԱՎԱՍ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀ АРМЯНСКОЕ НАГОРЬЕ THE ARMENIAN HIGHLAND	11
II	ԼՃԵՐ, ԳԵՏԵՐ, ՋՐԿԵԺՆԵՐ ОЗЕРА, РЕКИ, ВОДОПАДЫ LAKES, RIVERS, WATERFALLS	25
III	ՀՆԱԳՈՒՅՆ ԵՎ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ДРЕВНЕЙШИЕ ПАМЯТНИКИ И ПАМЯТНИКИ АРАРАТСКОГО ЦАРСТВА ANCIENT AND ARARATIAN KINGDOM MONUMENTS	57
IV	ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ АНТИЧНАЯ АРМЕНИЯ ANTIQUUE ARMENIA	87
V	ԲԵՐԴԵՐ, ԲԵՐԴԱԶԱՂԱԶՆԵՐ КРЕПОСТИ, ГОРОДА-КРЕПОСТИ CASTLES, FORTRESS TOWNS	99
VI	ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԵՐ, ԳՅՈՒՂԱՎԱՆ ԵՎ ԶԱՂԱԶԱՅԻՆ ԵՐԱՐԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ПОСЕЛЕНИЯ, СЕЛЬСКАЯ И ГОРОДСКАЯ АРХИТЕКТУРА TOWNS AND VILLAGES, RURAL AND URBAN ARCHITECTURE	151
VII	ԻՋԵՎԱՆԱՏՆԵՐ КАРАВАНСАРАИ CARAVANSERAIS	187
VIII	ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ РОДНИКИ SPRINGS	193
IX	ԿԱՍՈՒՐՁՆԵՐ МОСТЫ BRIDGES	201
X	ՎԱՆՔԵՐ, ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ МОНАСТЫРИ, ЦЕРКВИ MONASTERIES, CHURCHES	219
XI	ԿՈԹՈՂՆԵՐ, ՄԱՀԱՐՁԱՆՆԵՐ, ԽԱՉՔԱՐԵՐ СТЕЛЫ, ПОГРЕБАЛЬНЫЕ ПАМЯТНИКИ, ХАЧКАРЫ STELES, FUNERARY MEMORIALS, CROSS-STONES	293
XII	ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՆԴԱԿՆԵՐ СЮЖЕТНЫЕ РЕЛЬЕФЫ ORNAMENTAL RELIEFS	323

ՀԱՅԿԱՎԱՆ ԼԵՌՆԱՇՆԱՐԳ

АРМЯНСКОЕ НАГОРЬЕ

THE ARMENIAN HIGHLAND

▲ 1

▲ 2

▲ 3

▼ 4

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌ 5165 մ

1. Տեսքը տիեզերքից
2. Արարատի գագաթները Արարատյան դաշտի կողմից
3. Տեսքը Գեղամա լեռնաշղթայից
4. Մեծ Արարատը Հին Բայազետի կողմից
5. Տեսքը Գեղամա լեռնաշղթայից
6. Մերձգագաթային հասվածքը հարավից

ГОРА АРАРАТ 5165 м

1. Вид из космоса
2. Вершины Арарата со стороны Араратской долины
3. Вид со стороны Гегамских гор
4. Большой Арарат со стороны Старого Баязета
5. Вид со стороны Гегамских гор
6. Околовершинная часть с юга

MOUNT ARARAT 5165 m

1. View from space
2. The peaks of Ararat from Ararat Valley
3. The peaks of Ararat from the Geghama mountains
4. Greater Ararat from Old Bayazet
5. The peaks of Ararat from the Geghama mountains
6. The area near the peak from the south

▲ 5 ▼ 6

▲ 7

▲ 8

▼ 9

ՍԻՓԱՆ ԼԵՌ 4058 մ

- 7. Լեռան տեսքը տիեզերքից
- 8. Տեսքը հյուսիսից
- 9. Տեսքը հարավից

ГОРА СИПАН 4058 м

- 7. Вид горы из космоса
- 8. Вид с севера
- 9. Вид с юга

MOUNT SIPAN 4058 m

- 7. View from space
- 8. View from the north
- 9. View from the south

▲ 10

▲ 11

▼ 12

ԹՈՆԴՐԱԿ ԼՇՈ 3549 մ

10. Լեռան տեսքը տիեզերքից
11-12. Տեսքն արևելքից

ГОРА ТОНДРАК 3549 м

10. Вид горы из космоса
11-12. Вид с востока

MOUNT TONDRAK 3549 m

10. View from space
11-12. Seen from the east

▲ 13

▲ 14

▲ 15

▼ 16

ՆԵՄՐՈՒԹ ԼԵՌ 2933 մ

- 13. Լեռան խառնարանը հիեզերից
- 14. Տեսարան լեռան խառնարանի բուսականությունից
- 15. Լեռան խառնարանի լճերը
- 16. Տեսն արևելից (Վանա լճի կողմից)

ГОРА НЕМРУТ 2933 м

- 13. Кратер горы (вид из космоса)
- 14. Фрагмент флоры кратера
- 15. Озера в кратере горы
- 16. Вид с востока (со стороны озера Ван)

MOUNT NEMRUT 2933 m

- 13. The crater of Mount Nemrut: view from space
- 14. Partial view of the vegetation typical of the crater of Mount Nemrut
- 15. The lakes of the crater
- 16. View from the east (from Lake Van)

▲ 17

▲ 18

▲ 19

▲ 20

▼ 21

ԱՐԱԳԱՑ ԼԵՌ 4090 մ

- 17. Քառազագաթ լեռան ռևան արևմուտքից
- 18. Լեռան ռևան հարավից
- 19. Լեռան ամենաբարձր՝ հյուսիսային գագաթը
- 20. Տեղի Գեղամա լեռնաշղթայի փեղեղից
- 21. Քառազագաթը և հարավային փեղեղ գտնվող Ջարի լիճը

ГОРА АРАГАЦ 4090 м

- 17. Вид четырехглавой горы с запада
- 18. Вид горы с юга
- 19. Самая высокая - северная вершина
- 20. Вид горы со склонов Гегамского хребта
- 21. Четыре горные вершины и озеро Кари на южном склоне горы

MOUNT ARAGATZ 4090 m

- 17. Four-peaked Mount Aragatz from the west
- 18. Mount Aragatz from the south
- 19. The highest (northern) peak of Aragatz
- 20. View from the foot of the Geghama mountains
- 21. Mount Aragatz and Lake Kari (Stone) located at its southern foot

▲ 22

▲ 23

▼ 24

ԱՐՏՈՍ ԼԵՌ 3554 մ
22-24. Տեսարաններ հյուսիսային կողմից

ГОРА АРТОС 3554 м
22-24. Виды с северной стороны

MOUNT ARTOS 3554 m
22-24. Scenes from the north

▲ 25

▲ 26

▼ 27

ԱՌՆՈՍ ԼԵՌ 3550 մ

25. Լեռան տեսքը հյուսիս-արևմուտքից
26-27. Տեսքն արևմուտքից

ГОРА АРНОС 3550 м

25. Вид горы с северо-запада
26-27. Вид с запада

MOUNT ARNOS 3550 m

25. View from the north-west
26-27. View from the west

▲ 28

▲ 29

▼ 30

ՎԱՐԱԳ ԼԵՌ 3212 մ

- 28. Լեռան շեմը հարավ-արևմուտքից
- 29. Տեմն արևմուտքից
- 30. Տեմն հարավ-արևելքից

ГОРА ВАРАГ 3212 м

- 28. Вид горы с юго-запада
- 29. Вид с запада
- 30. Вид с юго-востока

MOUNT VARAG 3212 m

- 28. View from the south-west
- 29. View from the west
- 30. View from the south-east

▲ 31

▲ 32

▼ 33

ԱՐՈՒԼ ԼԵՌ 3300 մ

- 31. Լեռան ռեֆը հարավ-արևմուտքից
- 32. Տեֆն արևմուտքից
- 33. Տեֆը հարավից

ГОРА АБУЛ 3300 м

- 31. Вид горы с юго-запада
- 32. Вид с запада
- 33. Вид с юга

MOUNT ABUL 3300 m

- 31. View from the south-west
- 32. View from the west
- 33. View from the south

▲ 34

▲ 35 ▼ 36

ՄՌԱՎ ԼԵՌ 3340 մ
34-36. Տեսարաններ հյուսիս-արևելից

ГОРА МРАВ 3340 м
34-36. Виды с северо-востока

MOUNT MRAV 3340 m
34-36. Mount Mrav as seen from the north-east

▲ 37 ▼ 38

ԴԻԶԱՓԱՅՏ ԼԵՌ 2487 մ
37. Գագաթին գտնվող Կատարո վանքը
38. Լեռան տեսքը հյուսիս-արևմուտքից

ГОРА ДИЗАПАЙТ 2487 м
37. Монастырь Катаро на вершине горы
38. Вид горы с северо-запада

MOUNT DIZAPAYT 2487 m
37. Katari Vank (Summit Monastery) on the peak of Mount Dizapayt
38. Mount Dizapayt from the north-west

▲ 39

▲ 40 ▼ 41 42 ►

ԱՐԱ ԼԵՌ 2575 մ

- 39. Պորտաքար գագաթը
- 40. Գագաթակաղ ջրաժան
- 41. Լեռան ռեւին արևելից
- 42. Ծաղկավանք սրբաճեղին լեռան խառնարանում

ГОРА АРА 2575 м

- 39. Вершина Портакар
- 40. Водораздел между вершинами
- 41. Вид горы с востока
- 42. Святилище Цахкаванк в кратере горы

MOUNT ARA 2575 m

- 39. The peak named Portakar
- 40. The divide connecting the peaks of the mountain
- 41. Mount Ara from the east
- 42. A sacred site called Tzaghkavank in the crater of the mountain

ԼՆԵՐ, ԳԵՏԵՐ, ԶՐԿԵԹՆԵՐ

ОЗЕРА, РЕКИ, ВОДОПАДЫ

LAKES, RIVERS, WATERFALLS

▲ 1

▲ 2

▲ 3

▼ 4

ՎԱՆԱ ԼԻՃ 1647 մ

1. Լճի տեսքը տիեզերքից
2. Աղթամար կղզու տեսքը
3. Վառենցի ծովածոցը
4. Առտեր և Աղթամար կղզիները
5. Առտեր կղզին
6. Տեսարան Վառենցի ծովածոցից
7. Կտուց կղզին

ОЗЕРО ВАН 1647 м

1. Вид озера из космоса
2. Вид острова Ахтамар
3. Лагуна Варенца
4. Острова Артер и Ахтамар
5. Остров Артер
6. Вид с лагуны Варенца
7. Остров Ктуц

LAKE VAN 1647 m

1. View from space
2. Island Aghtamar
3. The Gulf of Varents
4. Islands Arter and Aghtamar
5. Island Arter
6. Scene from the Gulf of Varents
7. Ktoots Island

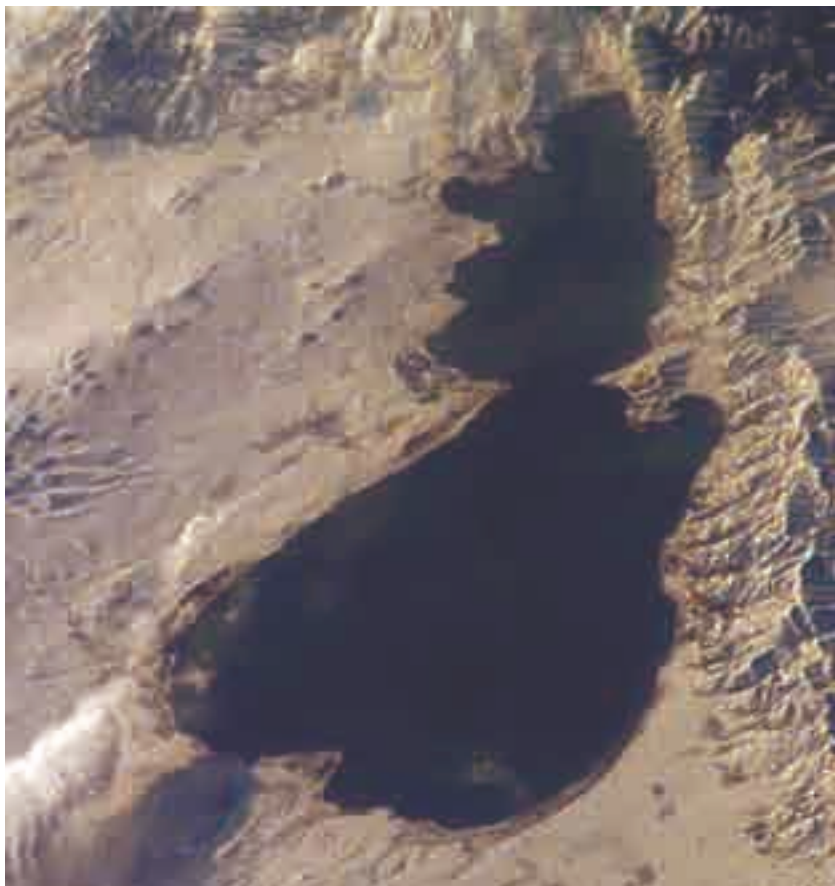
▲ 5

▲ 6

▼ 7

▲ 8

▲ 9

▼ 10

ՍԵՎԱՆԱ ԼԻՃ 1900 մ

- 8. Լճի տեսքը տիեզերքից
- 9. Սևանա կղզու վանքերը
- 10. Տեսարան լճի արևմտյան ափամերձ հատվածից

ОЗЕРО СЕВАН 1900 м

- 8. Вид озера из космоса
- 9. Расположенные на острове монастыри
- 10. Вид с западного побережья озера

LAKE SEVAN 1900 m

- 8. View from space
- 9. The monasteries of Sevan Island
- 10. Scene from the western shore of Lake Sevan

▲ 11 ▼ 12

ԱՐՃԱԿ ԼԻՃ 1803 մ
11. Լճի տեսն արևմուտքից
12. Տեսը հարավ-արևմուտքից

ОЗЕРО АРЧАК 1803 м
11. Вид озера с запада
12. Вид с юго-запада

LAKE ARJAK 1803 m
11. View from the west
12. View from the south-west

▲ 13

▲ 14

▼ 15

▲ 16 ▼ 17

ՓԱՅԼԱՏՈՒ ԼԻՃ 2247 մ

13. Լճի տեսքը տիեզերքից
14-15. Տեսքը հարավարևելյան կողմից

ՍԱԴԱՍՈՒ ԼԻՃ 1986 մ

16. Լճի տեսքը հարավից
17. Լիճը սնուցող և նրանից սկիզբ առնող Փարվանա գետը

ОЗЕРО ГАЙЛАТУ 2247 м

13. Вид озера из космоса
14-15. Вид с юго-восточной стороны

ОЗЕРО САГАМО 1986 м

16. Вид озера с юга
17. Река Парвана, владающая в озеро и берущая отсюда начало

LAKE GAYLATU 2247 m

13. View from space
14-15. View from the south-east

LAKE SAGHAMO 1986 m

16. View from the south
17. The river Parvana feeding the lake and taking source in it

▲ 18 ▼ 19

ԽՈԶԱԲՈՒՅՆ ԼԻՃ 1798 մ
 18-19. Լճի տեսքը հյուսիս-արևմուտքից
ՄԱՐԱԼ ԼԻՃ 1898 մ
 20. Լճի ընդհանուր տեսքը
 21. Հասված լճի հյուսիսային ափից
ՆԱԶԻԿ ԼԻՃ 1816 մ
 22. Լճի տեսքը տիեզերքից
 23. Հասված լճի արևմտյան ափից
ԱԼՀԱՐԱԿ ԼԻՃ 1553 մ
 24. Լճի տեսքը տիեզերքից
 25. Տեսքը հյուսիսից

ОЗЕРО ХОЗАБУЙН 1798 м
 18-19. Вид озера с северо-запада
ОЗЕРО МАРАЛ 1898 м
 20. Общий вид озера Марал
 21. Фрагмент северного берега озера
ОЗЕРО НАЗИК 1816 м
 22. Вид озера из космоса
 23. Фрагмент восточного берега озера
ОЗЕРО АЛГАРАК 1553 м
 24. Вид озера из космоса
 25. Вид с севера

LAKE KHOZABUYN 1798 m
 18-19. View from the north-west
LAKE MARAL 1898 m
 20. General view of Lake Maral
 21. Scene from the northern shore
LAKE NAZIK 1816 m
 22. View from space
 23. Scene from the western shore
LAKE ALHARAK 1553 m
 24. View from space
 25. The lake from the north

▲ 20

▲ 21

▲ 22

▲ 23

▲ 24

▲ 25

▲ 26 ▼ 27

ԱՐԱՔՍ ԳԵՏ

- 26. Արաքս և Մուրց գետերի խառնուրդը
- 27. Արաքս գետի հովիտը Կաղզվանի մոտ
- 28. Արաքսի ափամերձ վիմափոր կացարանները Ներքին Բասենի շրջանում
- 29. Արաքսի հունը Ներքին Բասենի շրջանում
- 30. Արաքսի հովիտը Կաղզվանի շրջանում
- 31. Տղմուտ և Արաքս գետերի միախառնման վայրը սիեզերից

РЕКА АРАКС

- 26. Место слияния рек Аракс и Мурц
- 27. Долина реки Аракс в окрестностях Кагызвана
- 28. Выдолбленные в камне прибрежные жилища в районе Неркин Басена
- 29. Русло реки Аракс в окрестностях Неркин Басена
- 30. Долина реки Аракс в районе Кагызвана
- 31. Место слияния рек Тгмут и Аракс из космоса

THE RIVER ARAX

- 26. The confluence of the rivers Arax and Moorts
- 27. The valley of the river Arax near Kaghzvan
- 28. Cut-in-rock dwellings near the Arax riverside, Lower Basen District
- 29. The course of the Arax in Lower Basen District
- 30. The valley of the river Arax in Kaghzvan District
- 31. The junction of the rivers Tghmut and Arax from space

▲ 28 ▼ 30

▲ 29 ▼ 31

▲ 32

▲ 33

▲ 34

▼ 35

▲ 36

▲ 37

▼ 38

ԵՓՐԱՏ ԳԵՏ

- 32. Գետի հունը Վամախի մոտ
- 33. Գետի հունը Ակնի մոտ
- 34. Վամախի կիրճը
- 35. Եփրատի հովիտը Երզնկա-Վամախի հասվածում
- 36. Վամախի կիրճը
- 37. Եփրատի հովիտը Ակնի Վանք գյուղի մոտ
- 38. Եփրատի հունը Դերջանի մոտ

РЕКА ЕВФРАТ

- 32. Русло реки в Камакхе
- 33. Русло реки в Акне
- 34. Ущелье Камакха
- 35. Долина Евфрата в районе Ерзнка-Камакх
- 36. Ущелье Камакха
- 37. Долина Евфрата неподалеку от села Ванк в Акне
- 38. Русло Евфрата в Дерджане

THE RIVER EUPHRATES

- 32. The course of the river near Kamakh
- 33. The course of the river near Akn
- 34. The gorge of Kamakh
- 35. The valley of the river in the section Yerznka-Kamakh
- 36. The gorge of Kamakh
- 37. The valley of the river near Vank Village of Akn
- 38. The course of the Euphrates near Derjan

◀ 39

▲ 40

▼ 41

▼ 42

ԱՐԱԾԱՆԻ ԳԵՏ

39. Գետահովիտը Բալուի բերդից
 40. Գետահովիտը Բալուի մոտ
 41-42. Գետահովիտն Անդաբ-Մանազկերտ
 միջակայքում

РЕКА АРАЦАНИ

39. Долина реки из крепости Балу
 40. Долина реки в окрестностях Балу
 41-42. Долина реки в промежутке Андаб-
 Маназкерт

THE RIVER ARATZANI

39. The valley of the river from Balu Castle
 40. The valley of the Aratzani near Balu
 41-42. The valley of the Aratzani in the section
 between Andab and Manazkert

▲ 43

▼ 44

ՋԵՅՅԱՆ ԳԵՏ

43-44. Տեսարաններ գետի հովտից

ՄՈԿԱՅՋՈՐ ԳԵՏ

45. Գետի կիրճը Մոկսի Գոմանց-Ուզմ գյուղերի միջակայքում

46. Գետի կիրճը և դեղի Ուզմ գյուղի սանող լեռնային կաճանը

РЕКА ДЖЕЙХАН

43-44. Панорамы долины реки

РЕКА МОКАЦДЖУР

45. Ущелье реки в промежутке сел Гоманц-Возм в Моксе

46. Ущелье реки и горная тропа, ведущая к селу Возм

THE RIVER JEYHAN

43-44. Scenes from the valley of the river

THE RIVER MOKATSJOOR

45. The gorge of the river in the area between Gomants and Vozm, Moks

46. The gorge of the river and the mountain path to Vozm

▲ 45 ▼ 46

▲ 47

▲ 48

▼ 49

- 47. Տրտու (Թարթար) գետի հովիտը վերին հոսանքի շրջանում
- 48. Տրտու գետի հովիտը Դադի վանքի մոտ
- 49. Տրտու գետի ձախակողմյան բազալտ սյուները Քարվաճառ քաղաքի մոտ
- 50. Երզնկայի ջրվեժը
- 51. Շախիի ջրվեժը

- 47. Долина реки Трту (Тартар) у верхнего течения
- 48. Долина реки Трту неподалеку от Дади ванка
- 49. Базальтовые горные склоны на левом побережье реки Трту у города Карвачар
- 50. Водопад Ерзнка
- 51. Водопад Шаки

- 47. The valley of the river Trtu (Tartar) in the area of its upper course
- 48. The valley of the river Trtu near Dad Monastery
- 49. Basalt columns on the left bank of the river Trtu near Karvajar Town
- 50. The waterfall of Yerznka
- 51. The waterfall of Shaki

▲ 50 ▼ 51

53. Թորթումի ջրվեժը
54-55. Ջրվեժներ Խոսրովի ազգային պարկում՝ Ազատ գետի վրա

◀ 53 ▲ 54 ▼ 55

53. Водопад Тортум
54-55. Водопады в Хосровском заповеднике на реке Азат

53. The waterfall of Tortum
54-55. Waterfalls over the river Azat in Khosrov Reserve

57. Դուտխու գետի կիրճը ստորին հոսանքի
տրջանում

57. Ущелье реки Дутху у нижнего течения

57. The gorge of the river Dutkhu in the area
of its lower course

▲ 58 ▼ 59

58. Խոխանաբերդի լեռը Խաչենագետի աջ կողմում
59. Դիզակի Խոխանագետը սնող Դիզափայտ լեռան լանջերը

58. Гора Хоханаберд справа от реки Хаченагет
59. Река Ишханагет в Дизаке, текущая по склонам горы Дизапайт

58. The mountain of Khokhanaberd on the right bank of the Khachen river
59. The slopes of Mount Dizapayt feeding the river Ishkhan of Dizak

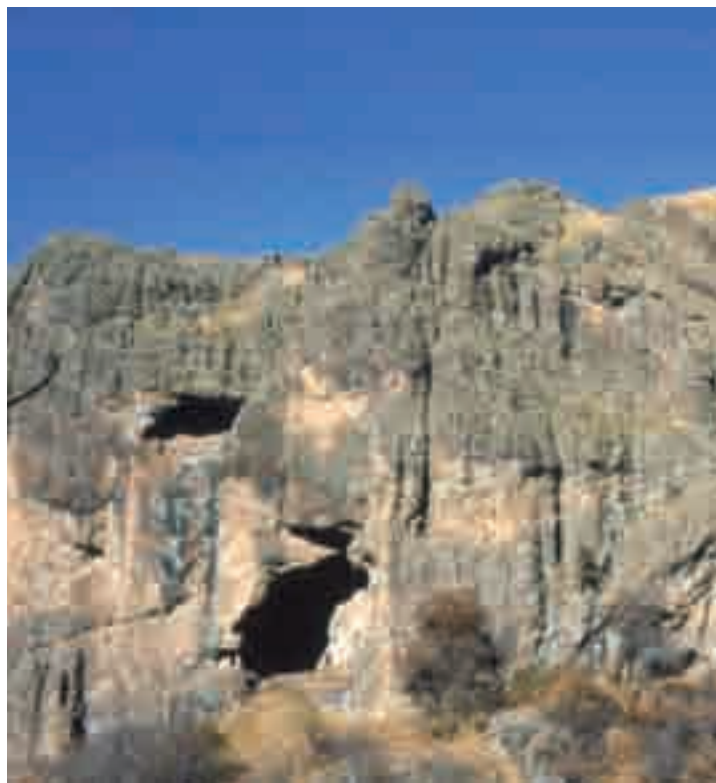
60. Տեսարան Ազատ գետի ստորին հոսանքի շրջանից

60. Вид нижнего течения реки Азат

60. View of the area of the lower course of the river Azat

▲ 61

▲ 62

▲ 63

▼ 64

61-63. Քարանձավային բնակատեղիներ Ազատ գետի վերին հոսանքի շրջանում
64. Քարանձավային բնակատեղի Դերջան գավառում

61-63. Пещерные жилища в районе верхнего течения реки Азат
64. Пещерное жилище в провинции Держан

61-63. Sites of cave dwellings in the area of the upper course of the river Azat
64. The site of a cave dwelling in Derjan District

▲ 65

▲ 66 ▼ 67

65. Լև գետի կիրճը ստորին հոսանքի շրջանում
 66. Հոչանց գետի հովիտը միջին հոսանքի շրջանում
 67. Սարսանգի ջրամբարը Տրտու գետի վրա

65. Ущелье в районе нижнего течения реки Лев
 66. Долина реки Гочанц в районе среднего течения
 67. Водохранилище Сарсанг на реке Трту

65. The gorge of the river Lev in the area of its lower course
 66. The valley of the river Hochants in the area of its middle course
 67. Sarsang Reservoir over the river Trtu

▲ 68 ▼ 69 ▼ 70

68. Բանանց գյուղի Շինուհանդ սեղանաձև Արթինաջուր գետի ձախակողմում
69-70. Տեսարաններ Ազատ գետի վերին հոսանքի երանից

68. Местность Шинуганд близ села Бананц на левом берегу реки Артинаджур
69-70. Виды окрестностей верхнего течения реки Азат

68. The site of Shinuhand on the left bank of the river Artinajoor, Banants
69-70. Scenes from the area of the upper course of the river Azat

▲ 71 ▼ 72 ▼ 73

71. Հրաբխային ծագմամբ Արմաղան լեռը
 72. Ալտիական գոտու ռեսադան Համսենից
 73. Ծաղիկներ Վանա լճի արևմտյան ափին

71. Вулканическая гора Армаган
 72. Альпийские поля Амшена
 73. Флора западного побережья озера Ван

71. Mount Armaghan of volcanic origin
 72. An Alpine zone in Hamshen
 73. Flowers near the western shore of Lake Van

▲ 74 ▼ 75

▲ 76 ▼ 77

76. Հյուսիսային Ծովակ (Չիլդր) լիճը
77. Ախուրյանի ջրաձրարը

76. Озеро Юсисаин Цовак (Чилдир)
77. Ахурянское водохранилище

76. Lake Hyusisayin Tzovak (Cheldr)
77. The Reservoir of Akhurian

▲ 78 ▼ 79

78. Ամարասի հովիտը Մաճկալաշեն գյուղի մոտ
79. Տողասարը Իժխանազես և Տող գետերի միջակայքում

78. Долина Амараса у села Мачкалашен
79. Тогасар, расположенный между реками Ишханагет и Тог

78. The valley of Amaras Monastic Complex near Majkalashen Village
79. Toghasar between the rivers Ishkhan and Togh

ՀԱՅԳՈՒՅՆ ԵՎ ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ
ԹԱԳԱՇՈՐՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

ДРЕВНЕЙШИЕ ПАМЯТНИКИ И
ПАМЯТНИКИ АРАРАТСКОГО ЦАРСТВА

ANCIENT AND ARARATIAN
KINGDOM MONUMENTS

▲ 1 ▼ 3

▲ 2 ▼ 4

▼ 5

1-2. Ժայռադասկերներ Քարվաճառից
3-4. Ժայռադասկերներ Վանից
5. Ժայռադասկերներ Ջորադիրի Սբ. Էջմիածին վանքի հյուսիսային ճակատին (Աղբակ գավառ)

1-2. Наскальные изображения из Карвачара
3-4. Наскальные изображения из Вана
5. Наскальные изображения на северном фасаде церкви Св. Эчмиадзин в Дзорадире (провинция Агбак)

1-2. Petroglyphs from Karvajar
3-4. Petroglyphs from Van
5. Petroglyphs on the northern facade of Dzoradir's Sourb Echmiatzin, Aghbak District

▲ 6 ▼ 7 ▼ 8

6. Ժայռադասկերներ Կաղզվանի տջանում
7-8. Հասվածներ նույն ժայռադասկերներից

6. Наскальные изображения в районе Кагызвана
7-8. Фрагменты тех же наскальных изображений

6. Petroglyphs in Kaghzvan District
7-8. Partial views of the same petroglyphs

▲ 9 ▼ 10 ▼ 11

▼ 12

9. Ջորաց քար բնակատեղիի ընդհանուր տեսքը (Սյունիք)
 10. Նճանագրեր Արճեի մոտ
 11-12. Բագարիճ բերդը և նճանագրեր բերդասարի լանջին (Դերջան գավառ)
 13. Բերդ Մանազկերի Բոստանկայա գյուղի մոտ
 14. Վիմակերս սանդուղի մույն բերդում
 15-18. Վիմակերս դամբարան Անդաբի Կանսպի և Մուշյան գյուղերի մոտ: Նույն դամբարանի ներքին տեսքը և նճանագրեր դամբարանի ճանիքին

9. Общий вид поселения Зорац Кар (Сюник)
 10. Иероглифы, обнаруженные в окрестностях Арчеша
 11-12. Крепость Багарич и иероглифы на склоне горы крепости (провинция Держан)
 13. Крепость у села Бостанкая в Маназкерт
 14. Высеченная в скале лестница в той же крепости
 15-18. Высеченная в скале гробница с надгробием у сел Канспи и Мушян в Андабе. Внутренний вид той же гробницы и иероглифы на ее кровле

9. General view of Zorats Kar Settlement Site, Siunik
 10. Hieroglyphs near Arjesh
 11-12. Bagarj Castle and hieroglyphs on one of the slopes of the mountain on which it towers, Derjan District
 13. A castle near Bostankaya Village, Manazkert
 14. Cut-in-rock steps in the same castle
 15-18. A cut-in-rock tomb near Kanspi and Mooshian Villages, Andab. Interior view of the same tomb and hieroglyphs on the tomb roof

▲ 13 ▼ 15

▲ 14 ▼ 16

▼ 17 ▼ 18

▲ 19 ▼ 22

▲ 20 ▼ 21

▼ 23

◀ 24

▶ 25

19. Երիզայի սաճարը տեսքերից (Երզնկա գավառ)
 20. Երիզայի հնավայրը հարավ-արևմուտքից
 21-23. Հասվածներ Երիզայի սաճարից
 24. Կիկլոպյան բերդ Բզավեթ գյուղի մոտ (Ջավախք)
 25. Կիկլոպյան բերդ Նարդևան գյուղի մոտ (Թրեղի)

19. Храм Ериза из космоса (провинция Ерзнка)
 20. Древнее поселение Ериза с юго-запада
 21-23. Фрагменты храма Ериза
 24. Циклопическая крепость у села Бзавет (Джавахк)
 25. Циклопическая крепость у села Нардеван (Трехк)
 26-28. Циклопическая крепость в селище “Чармаг” у села Киракосак (провинция Карин)

19. The pre-Christian temple of Yeriza seen from space
 20. The ancient site of Yeriza from the south-west
 21-23. Partial views of the temple of Yeriza
 24. A cyclopean castle near Bzavet Village, Javakhk
 25. A cyclopean castle near Nardevan Village, Treghk
 26-28. A cyclopean castle in Charmagh Village Site, near Kirakosak Village, Karin District

▲ 26 ▼ 27 ▼ 28

▲ 29

▲ 30

▲ 31

▲ 32

▲ 33

▲ 34

▼ 35

ՎԻՇԱՊԱԶԱՐԵՐ

- 29. Վիշապաբար Մուրճախէթ գյուղում (Ջավախք)
- 30. Գեղամա լեռներից Մ. Մաւսնցի անվան Մաւսնադարան փոխադրված վիշապաբար
- 31. Վիշապաբար Արագած լեռան հարավային փե-
սին՝ Զարի լճի ափին
- 32. Վիշապաբար Գանձա գյուղի մոտ (Ջավախք)
- 33-36. Վիշապաբարեր Գեղամա լեռներում

ДРАКОНООБРАЗНЫЕ КАМНИ

- 29. Драконообразный камень в селе Мурчакет (Джавакх)
- 30. Драконообразный камень, перевезенный с Гегамских гор в Матенадаран им. М. Маштоца
- 31. Драконообразный камень на южном склоне горы Арагац на берегу озера Кар
- 32. Драконообразный камень у села Гандза (Джавакх)
- 33-36. Драконообразные камни в Гегамских горах

DRAGON-STONES

- 29. A dragon-stone in Moorjakhet Village, Javakhk
- 30. A dragon-stone from the Geghama mountains (moved to Yerevan Research Institute of Manuscripts)
- 31. A dragon-stone at the southern foot of Mount Aragatz (on the shore of Lake Kari)
- 32. A dragon-stone near Gandza Village, Javakhk
- 33-36. Dragon-stones in the Geghama mountains

◀ 37

▶ 38

▶ 39

37. Վիճակէր աւսիճաններ Վանի բերդը
38-39. Դերժի ջուր սանող վիճակէր թունել
(Դերժան գավառ)

37. Выдолбленная в скале лестница в Ванской крепости
38-39. Выдолбленный в скале тоннель, ведущий к воде
(провинция Держан)

37. Cut-in-rock steps in Van Castle
38-39. A cut-in-rock tunnel leading to a well, Derjan District

40. Բարձրաֆանդակ Վանի բերդից
 41. Պատկերաֆանդակ Վանի բերդից
 42. Հարթաֆանդակ Այանց բերդից (Թիմար գավառ)
 43-44. Բարձրաֆանդակներ Դարոյն բերդից (Հին Բայազէտ)

40. Горельеф из крепости Ван
 41. Сюжетный рельеф из крепости Ван
 42. Барельеф из крепости Айанц (провинция Тимар)
 43-44. Горельефы из крепости Дароенк (Старый Баязет)

40. A high relief from Van Castle
 41. An ornamental relief from Van Castle
 42. A bas relief from Ayants Castle, Timar District
 43-44. High reliefs from Daroink Castle, Hin Bayazet

◀ 40

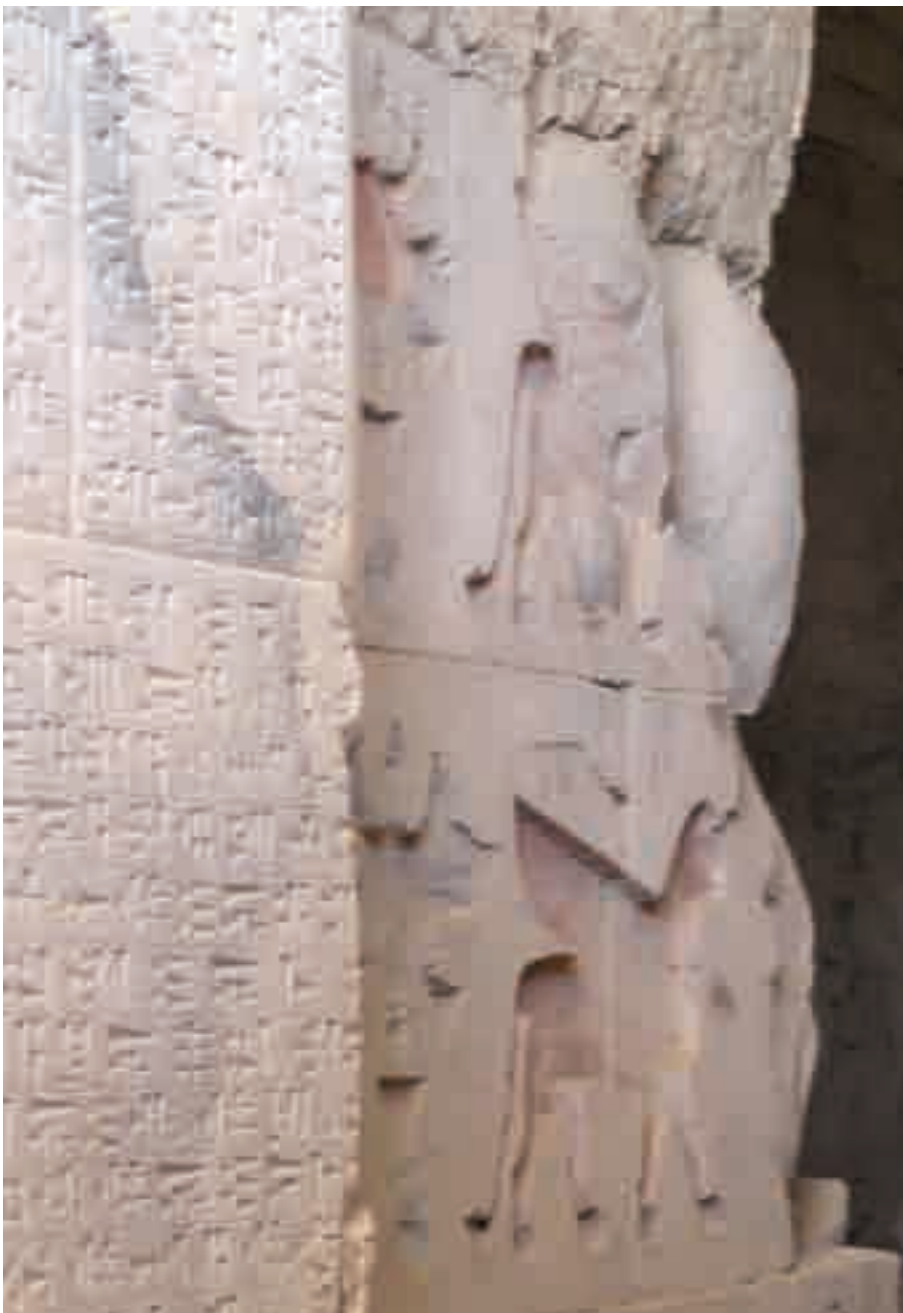
▲ 41

▼ 42

43 ▶

▼ 44

▲ 45

▲ 46

▲ 47

▲ 48

▲ 49

▲ 50

▲ 51

▲ 52

▲ 53

▼ 54

45-46. Ամբարակ Փառուխ գյուղի մոտ (Վան-Տոսոյ գավառ)

47. Հայկաբերդի ջրի վիճակետի հորերից մեկը (Հայոց Ջուր գավառ)

48. Ուղղանկյունաձև ջրավազան Հայկաբերդում

49-50. Շամիրամի ջրանցքը Հայկաբերդի մոտ

51. Հայկաբերդի տեսքը հյուսիս-արևելքից

52-53. Հասվածներ Հայկաբերդից

54. Տաճար Հայկաբերդում

45-46. Плотина у села Парух (провинция Ван-Тосп)

47. Один из выдолбленных в скале водоемов в Айкаберде (провинция Айоц Дзор)

48. Прямоугольный водоем в Айкаберде

49-50. Канал Шамирам у Айкаберда

51. Вид Айкаберда с северо-востока

52-53. Фрагменты из Айкаберда

54. Храм в Айкаберде

45-46. A dam near Parukh Village, Van-Tosp District

47. A cut-in-rock well in Haykaberdd, Hayots Dzor District

48. A trough-shaped pool in Haykaberdd

49-50. Shamiram's Canal near Haykaberdd

51. Haykaberdd seen from the north-east

52-53. Partial views of Haykaberdd

54. A temple in Haykaberdd

▲ 55

▼ 56

▼ 57

▼ 58

▼ 59

ԱՅԱՆՑ ԲԵՐԴ

55. Բերդասարը (Թիմար գավառ)
56-57. Այանցի տաճարի ավերակները
58-59. Հասկածներ Այանց բերդի դարձույններից

КРЕПОСТЬ АЙАНЦ

55. Горная крепость Айанц (провинция Тимар)
56-57. Развалины храма Айанц
58-59. Фрагменты крепостных стен Айанца

AYANTS CASTLE

55. The mountain of Ayants Castle, Timar District
56-57. The ruins of the temple of Ayants
58-59. Partial views of the ramparts of Ayants Castle

▲ 60 ▼ 61 ▼ 62

▼ 63

ԳՈՐԾՈՒԻ ԲԵՐԴ

60. Բերդասարը (Բերկրի գավառ)
61-63. Հասվածներ բերդապարսիսներից

КРЕПОСТЬ ГОРЦОТ

60. Горная крепость Горцот (провинция Беркри)
61-63. Фрагменты крепостных стен

GORTZOT CASTLE

60. The mountain of Gortzot Castle, Berkri District
61-63. Partial views of the ramparts of Gortzot Castle

▲ 64 ▼ 65 ▼ 66

▼ 67 ▼ 68

ՎԱՆԻ ԲԵՐԴ

64. Բերդը հյուսիս-արևմուտքից
65-68. Հասվածներ բերդապարիսպների հնագույն արվածքներից

КРЕПОСТЬ ВАН

64. Крепость с северо-запада
65-68. Фрагменты древнейшей выкладки крепостных стен

THE CASTLE OF VAN

64. The Castle of Van from the north-west
65-68. Partial views of the ancient masonry of the ramparts of Van Castle

▲ 69 ▼ 71

▲ 70 ▼ 73

▼ 72

ԴԱՏԲԱՐԱՆՆԵՐ

69-70. Վիճակե՛րս դամբարան Կոնարլը գյուղի մոտ (Ղեբջան գավառ)

71. Վիճակե՛րս դամբարան Վանի բերդում

72-73. Վիճակե՛րս դամբարաններ Կոնարլը գյուղի մոտ (Ղեբջան գավառ)

МОГИЛЫ С НАДГРОБИЯМИ

69-70. Выдолбленная в скале гробница в окрестностях села Конарли (провинция Держан)

71. Выдолбленная в скале гробница в крепости Ван

72-73. Выдолбленные в скале гробницы в окрестностях села Конарли (провинция Держан)

TOMBS

69-70. A cut-in-rock tomb near Konarle Village, Derjan District

71. A cut-in-rock tomb in the Castle of Van

72-73. Cut-in-rock tombs near Konarle Village, Derjan District

▲ 74

▲ 75 ▼ 78

79 ▶

▲ 76 ▼ 77

74-78. Վիճակէրս դամբարաններ
Բալուի բերդում (Բալու գավառ)
79. Վիճակէրս դամբարանի մուտք
Բալուի բերդում

74-78. Выдолбленные в скале гробницы
в крепости Балу (провинция Балу)
79. Вход в выдолбленную в скале
гробницу в крепости Балу

74-78. Cut-in-rock tombs in the
Castle of Balu, Balu District
79. The entrance to a cut-in-rock
tomb in the Castle of Balu

80. Տեսարան Կոնարլի գյուղի մոտ գտնվող բերդից (Ղերջան գավառ)
 81. Նույն բերդի վիճակետն դարձած
 82. Արարատյան թագավորության սեղագիր արձանագրություն. «Մհերի դուռ» (Վան-Տոսպ գավառ)

80. Панорама из крепости в окрестностях села Конарли (провинция Держан)
 81. Выдолбленный в скале вход в ту же крепость
 82. Клинописная надпись Араратского царства: “Дверь Мгера” (провинция Ван-Тосп)

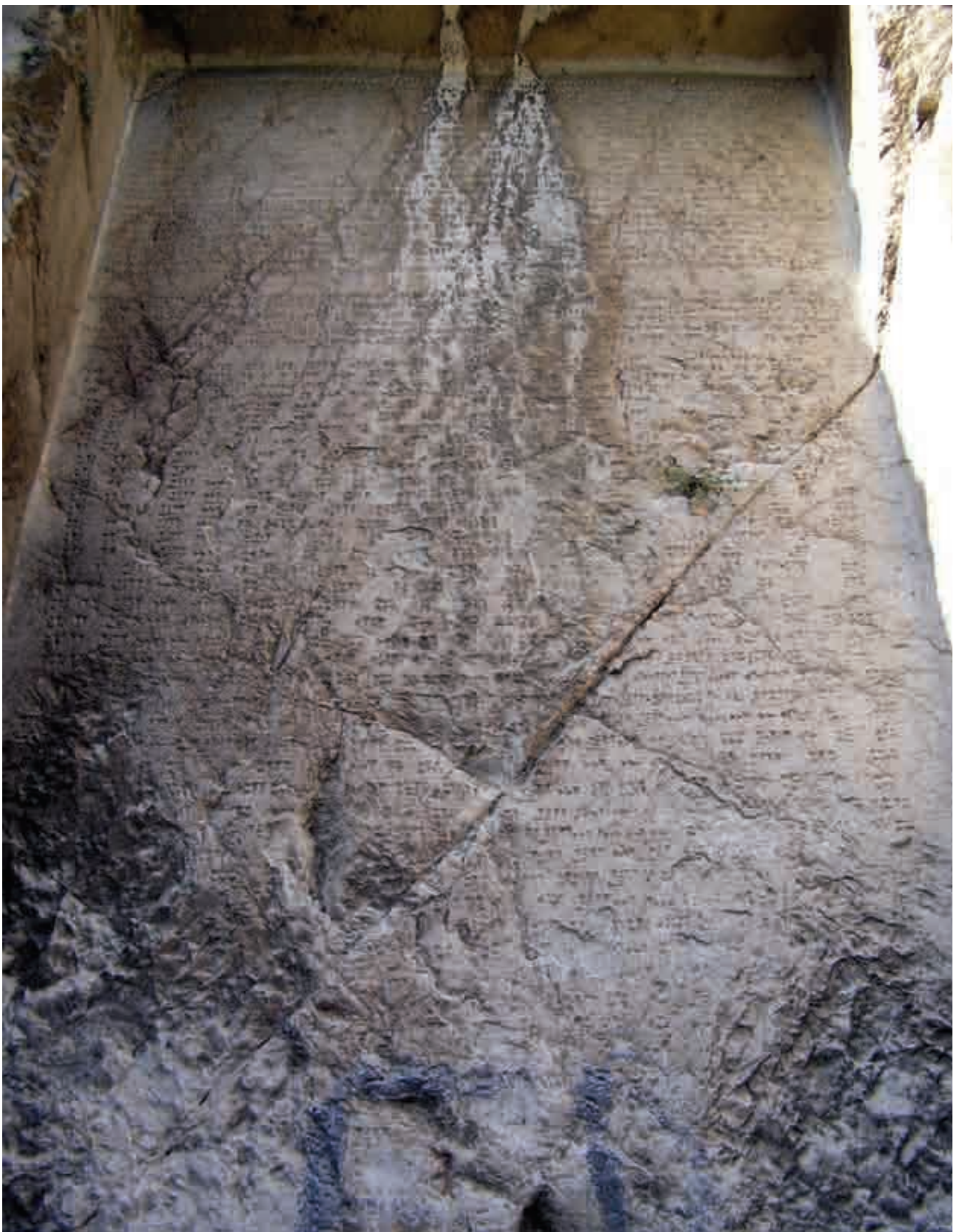
80. View of a castle near Konarle Village, Derjan District
 81. The rock-cut gate of the same castle
 82. A cuneiform inscription from the times of the Araratian Kingdom: Mher's Door, Van-Tosp District

83. Արարատյան քաղաքության սեփափր արձանագրություն. «Մեհի դուռ»

83. Клинописная надпись Араратского царства: "Дверь Мгера"

83. A cuneiform inscription from the times of the Araratian Kingdom: Mher's Door

84. Հասված սեղազիր արձանագրությունից.
«Մերի դուռ»

84. Фрагмент клинописной надписи:
«Дверь Мгера»

84. Partial view of a cuneiform inscription:
Mher's Door

86. Արարատյան թագավորության սեղագիր արձանագրություն. «Ասոսարդու»

86. Клинописная надпись Араратского царства: «Дверь Ашота»

86. A cuneiform inscription from the times of the Araratian Kingdom: Ashot's Door

▲ 87 ▼ 88

87-88. Արարայան բազալտային սեղանի արձանագրություն. «Առնադուռ». մանրամասներ
89-90. «Առնադուռ» մոտ կոթողների դասվանդաններ
91. Խեցեղենի նմուշներ «Առնադուռ» տարածքից

87-88. Клинописная надпись Араратского царства: «Дверь Ашота» (детали)
89-90. Постаменты стел у «Дверей Ашота»
91. Образцы керамических изделий из окрестностей «Дверей Ашота»

87-88. A cuneiform inscription from the times of the Araratian Kingdom: Ashot's Door (details)
89-90. Some obelisk bases near Ashot's Door
91. Samples of pottery from the neighbourhood of Ashot's Door

▲ 89 ▼ 90 ▼ 91

93. Արարատյան բագավորության սեղագիր
աղձանագրությունն Բալու բերդի տարածքում

93. Клинописная надпись эпохи Араратско-
го царства в окрестностях крепости Балу

93. A cuneiform inscription from the times of the Ara-
ratian Kingdom found in the territory of Balu Castle

▲ 94 ▼ 95

94-95. Արարատյան թագավորության սեղափր արձանագրություն Վանի բերդի հարավակողմի ժայռին

94-95. Клинописная надпись эпохи Араратского царства на южной скале крепости Ван

94-95. A cuneiform inscription from the times of the Araratian Kingdom found on a rock south of Van Castle

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

АНТИЧНАЯ АРМЕНИЯ

ANTIQUE ARMENIA

▲1 ▼2

▲ 3 ▼ 4 ▼ 5

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

1-2. Տեսարաններ բերդափաղափի դարսդադասերից (Արցախ)
3-5. Հասկածներ բերդափաղափի դարսդադասերի շարվածից

ТИГРАНАКЕРТ

1-2. Вид городских крепостных стен (Арцах)
3-5. Фрагменты выкладки крепостных стен

TIGRANAKERT

1-2. Partial views of the city walls, Artsakh
3-5. Partial views of the masonry of the ramparts of the fortified town

▲6 ▼7

▲ 8 ▼ 9

6-7. «Ջանավուզ» ամրոց (Չարին գավառ)
8-9. Ամրոցի տեսքը հարավ-արևելքից և արևելքից

6-7. Крепость “Джанавуз” (провинция Карин)
8-9. Вид той же крепости с юго-востока и востока

6-7. Janavuz Castle in Karin District
8-9. The castle from the south-east and east

▲ 10 ▼ 11

▲ 12 ▼ 13 ▼ 14

10. Նեմրուտ լեռնագագաթը (Փոքր Հայք)
 11. Նեմրուտ լեռան հուշահամալիրը
 12-14. Նեմրուտ լեռան հուշահամալիրը
 և կենդանակերպ արձաններ

10. Гора Немрут (Малый Айка)
 11. Группа памятников горы Немрут
 12-14. Группа памятников горы
 Немрут и статуи животных

10. The mountain peak of Nemrut, Armenia Minor
 11. The monument cluster of Mount Nemrut
 12-14. The same monument cluster and animal-shaped statues

▲ 15 ▼ 18

▲ 16

▲ 17 ▼ 20

▲ 21 ▼ 22 ▼ 23

21-23. Բարձրաֆանդակներ Նեմրութ լեռան հուսափանալիքում

21-23. Горельефы в группе памятников горы Немрут

21-23. High reliefs in the monument cluster of Mount Nemrut

▲ 24 ▼ 25 ▼ 26

ԳԱՌՆԻ ՏԱՃԱՐ

24. Տեսքը հյուսիս-արևմուտքից, մ. թ. 1-ին դար
 25. Տեսքը հյուսիսից
 26. Տեսքը հարավ-արևելքից
 27-28. Տաճարի ձևաչափը և հասված ծածկից

ХРАМ ГАРНИ

24. Вид с северо-запада (I век н.э.)
 25. Вид с севера
 26. Вид с юго-востока
 27-28. Фронтон храма и фрагмент кровли

GARNI TEMPLE

24. The temple from the north-west, 1st century A.D.
 25. The temple from the north
 26. The temple from the south-east
 27-28. The pediment of the temple and partial view of its roof

▲ 27 ▼ 28

◀ 29 ▲ 30 ▼ 31

29. Հասված սաճարի արևմտյան սյունաշարի ծածկից
 30. Աստղիկ աստվածուհու մարմարե արձանը՝ գտնված Արտաշատի լեռնաններից
 31. Անահիտ աստվածուհու բրոնզաձուլված արձանի գլուխը՝ գտնված Երիզայից

29. Фрагмент кровли западной колоннады храма
 30. Мраморная статуя богини Астхик, найденная при раскопках Арташата
 31. Голова бронзовой статуи богини Астхик, найденная в Ериза

29. Partial view of the roof of the temple's western colonnade
 30. The marble statue of goddess Astghik found during the excavations of Artashat
 31. The head of the bronze statue of goddess Anahit found in Yeriza

V

ԲԵՐՂԵՐ, ԲԵՐՂԱՔԱՂԱՔՆԵՐ

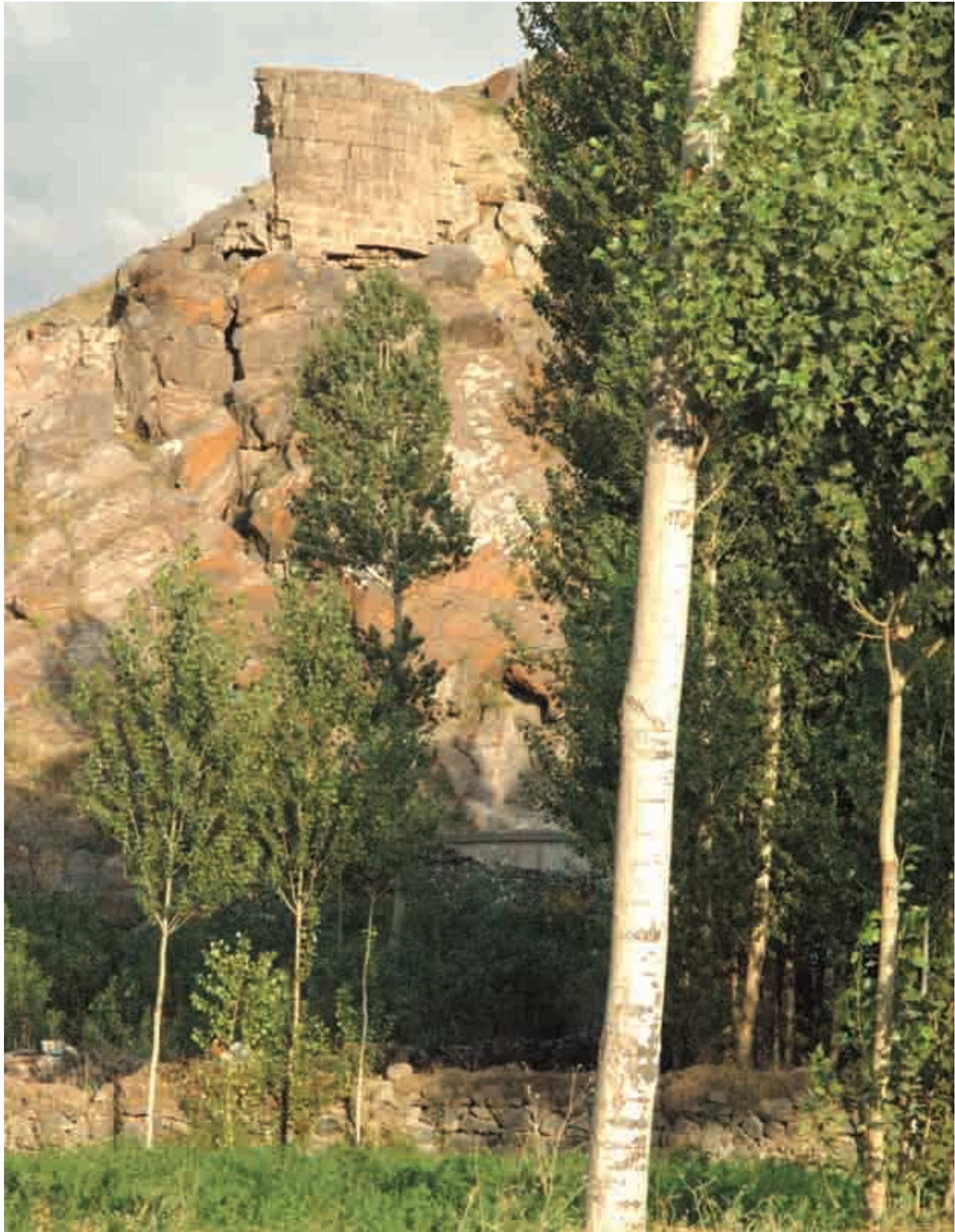
КРЕПОСТИ, ГОРОДА-КРЕПОСТИ

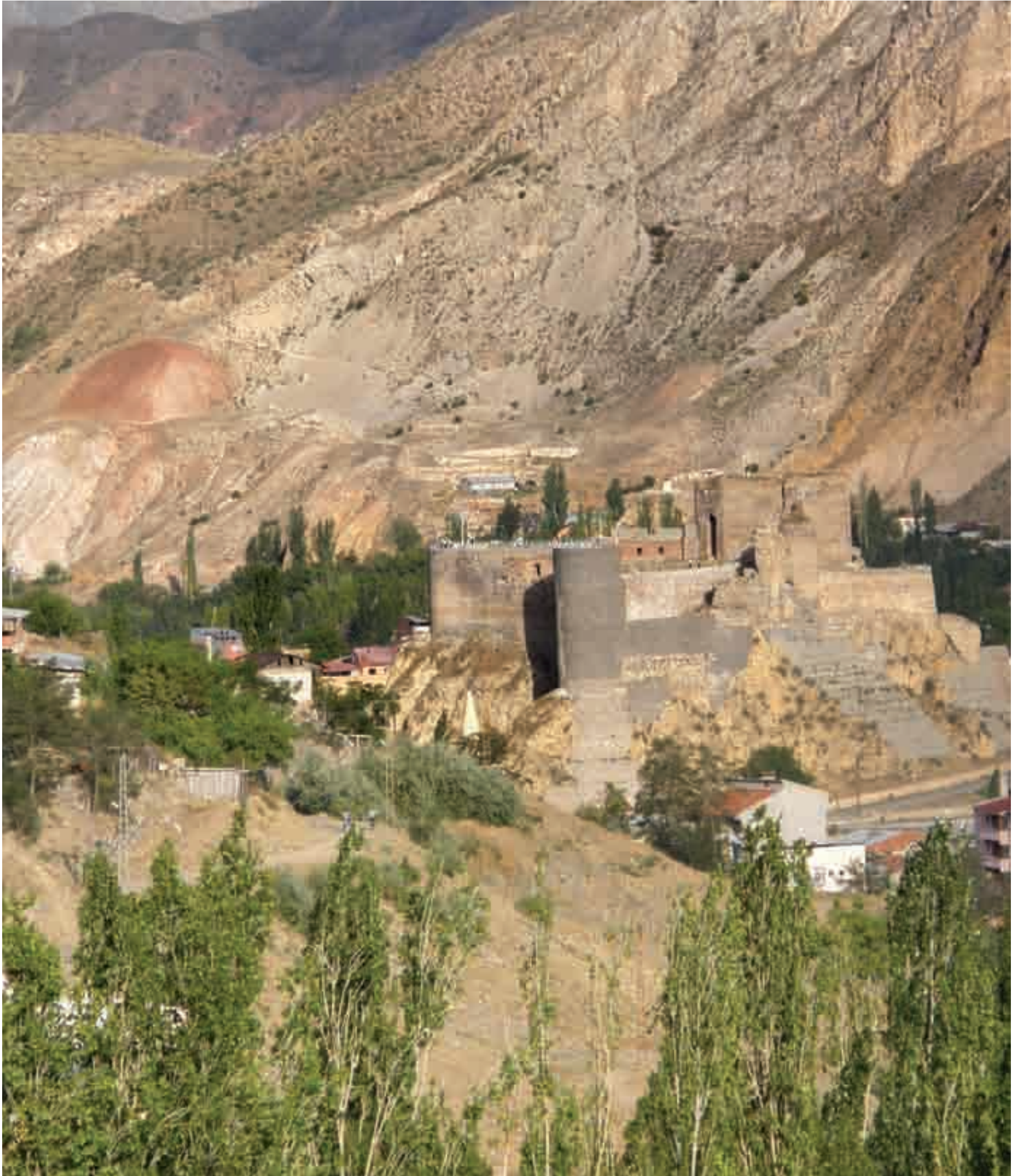
CASTLES, FORTRESS TOWNS

▲ 1 ▼ 2 3 ►

5. Ուղթիս բերդի դարձափն հարող աշտարակը

5. Башня, прилегающая к воротам крепости Ухтис

5. A tower adjoining the gate of Ughtis Stronghold

▲ 6 ▼ 7 ▼ 8

▲ 9 ▼ 10 ▼ 11

ԱՎՆԻԿ ԲԵՐԴ

6. Բերդը և ֆրդաբնակ Գյուզելիսար գյուղը
(Վերին Բասեն գավառ)
7-11. Հասվածներ բերդի դարսդադասերից

АВНИК БЕРД

6. Крепость и населенное курдами село
Гюзелхисар (провинция Верин Басен)
7-11. Фрагменты крепостных стен

AVNIK CASTLE

6. The castle and the Kurdish village of
Gyuzelhisar, Upper Basen District
7-11. Partial views of the castle ramparts

▲ 12 ▼ 13

ՄՃՆԿԵՐՏ

- 12. Մճնկերտի բերդը հյուսիսից (Ներքին Բասեն գավառ)
- 13. Տեսն արևելից
- 14-18. Հասվածներ բերդադարձանից

ՄՋՈՒՔԵՐՏ

- 12. Крепость Мжнкерт с севера (провинция Неркин Басен)
- 13. Вид с востока
- 14-18. Фрагменты крепостных стен

MEZHNKERT

- 12. The Castle of Mezhnkerk from the north, Lower Basen District
- 13. The castle from the east
- 14-18. Partial views of the castle ramparts

▲ 14 ▼ 15

▲ 16

▲ 17 ▼ 18

▲ 19

▲ 20

▼ 21

ԱՍՏԴԿԱՐԵՐԴ

- 19. Բերդի ժամը հյուսիս-արևելից (Մուս գավառ)
- 20. Տեսն արևելից
- 21. Տեսն հարավ-արևելից
- 22-24. Տեսարաններ Աստղաբերդից

КРЕПОСТЬ АСТХИК

- 19. Вид крепости с северо-востока (провинция Муш)
- 20. Вид с востока
- 21. Вид с юго-востока
- 22-24. Виды крепости Астхик

ASTGHİK CASTLE

- 19. The castle from the north-east, Moosh District
- 20. The castle from the east
- 21. The castle from the south-east
- 22-24. Views of the castle

▲ 22

▲ 23

▼ 24

▲ 25 ▼ 26

110

25-26. Միջնադարյան բերդ Շրջու գյուղի մոտ
(Ակն գավառ)

25-26. Средневековая крепость у села Шрзу
(провинция Акн)

25-26. A medieval stronghold near Sherzu
Village, Akn District

▲ 27 ▼ 28

27. Բալուի բերդի ռեալն աղանուսից (Բալու գավառ)
28. Հասված Բալուի բերդի սրջադարսուրից

27. Вид крепости Балу с запада (провинция Балу)
28. Фрагмент крепостной ограды Балу

27. Balu Castle from the west, Balu District
28. Partial view of the castle ramparts

▲ 29 ▼ 30 ▼ 31

ԱՄՅՈՒԿ ԲԵՐԴ

29. Բերդասարի տեղը հյուսիս-արևմուտքից (Թիմար գավառ)
 30. Հասված բերդի բրգաձար դարսդադասից
 31. Վիճակե՛րս սանդուղի բերդամիջում
 32. Շանսյանների տոհմական բերդը (Գուգարք, Բողնոփոր գավառ)
 33-34. Սանրանասներ նույն բերդից

КРЕПОСТЬ АМЮК

29. Вид горной крепости с северо-запада (провинция Тимар)
 30. Фрагмент пирамидообразной крепостной стены
 31. Высеченная в скале лестница внутри крепости
 32. Родовая крепость Шаншянных (Гугарк, провинция Богнопор)
 33-34. Детали той же крепости

AMYUK CASTLE

29. The mountain on which the castle towers from the north-west, Timar District
 30. Partial view of the pyramidal masonry of the ramparts of the castle
 31. A cut-in-rock ladder inside the castle
 32. The Shanshians' family castle in Boghnopor, Gugark District
 33-34. Details from the castle

▲ 32 ▼ 33 ▼ 34

▲ 35 ▼ 36

▲ 37 ▼ 38 ▼ 39

ԿԱՐՍԻ ԲԵՐԴ

- 35. Տեսքը հարավից (Շիրակ գավառ)
- 36. Տեսքն արևմուտքից
- 37. Տեսքն արևելքից
- 38-39. Բերդի արևելյան կողմի աճառակը և հայերեն վիճագիր արձանագրությունը. 12-րդ դար

КРЕПОСТЬ КАРС

- 35. Вид с юга (провинция Ширак)
- 36. Вид с запада
- 37. Вид с востока
- 38-39. Восточная башня крепости и армянская наскальная надпись XII в.

THE FORTRESS OF KARS

- 35. The fortress from the south, Shirak District
- 36. The fortress from the west
- 37. The fortress from the east
- 38-39. The eastern tower of the fortress and an Armenian lapidary inscription, 12th century

▲ 40 ▼ 41 ▼ 42

ՔՎԵՇ ԲԵՐԴ

- 40. Տեսքը հարավ-արևելքից (Գուգարք, Քվեշափոր գավառ)
- 41. Տեսքը տիեզերքից
- 42. Բերդի սիմակերտ դարձապը

КРЕПОСТЬ КВЕШ

- 40. Вид крепости Квеш с юго-востока (Гугарк, провинция Квешапор)
- 41. Вид из космоса
- 42. Выдолбленные в скале крепостные ворота

THE FORTRESS OF KVESH

- 40. The fortress from the south-east, Kveshapor District, Gugark
- 41. The fortress seen from space
- 42. The cut-in-rock gate of the fortress

▲ 43

▼ 44

▼ 45

▼ 46

ԹՄՎԱԲԵՐԴ

- 43. Տեսքը հյուսիս-արևելքից (Ջավախք)
- 44. Հասված բերդապարիսպներից
- 45. Դեղի Կուր գետն իջնող ժայռակերտ ասի-
ճաններ
- 46. Բերդամիջի շինությունների մնացորդները

КРЕПОСТЬ ТМКАБЕРД

- 43. Вид с северо-востока (Джавахахк)
- 44. Фрагмент крепостных стен
- 45. Выдолбленные в скале лестницы, ведущие
к реке Кура
- 46. Руины внутрикрепостных построек

TMUK CASTLE

- 43. The castle from the north-east, Javakhk
- 44. Partial view of the ramparts
- 45. Cut-in-rock steps descending towards the
river Kur
- 46. The remnants of some buildings located
inside the castle

▲ 47 ▼ 48 ▼ 49

▼ 50 ▼ 51

ՇԱՄՇՈՒԼԴԵ ՔԱՂԱՔԱՏԵՐԻ

47. Քաղաքատեղիի ընդհանուր տեսքն արևմուտքից (Գուգարք, Մանգլեաքոր գավառ)

48. Տեսքը շինգերից

49-51. Քաղաքատեղիի դարձադասին հարող Երջադարձից

ДРЕВНЕЕ ПОСЕЛЕНИЕ ШАМШУЛДЕ

47. Общий вид городища с запада (Гугарк, провинция Манглекапур)

48. Вид из космоса

49-51. Крепостная ограда, прилегающая к воротам городища

SHAMSHULDE CITY SITE

47. General view of the city site from the west, Mangleatspor District, Gugark

48. The city site as seen from space

49-51. The ramparts near the gate of the city site

▲ 52 ▼ 53 ▼ 54

ԿԵՉՐՈՐԻ ԲԵՐԴ

- 52. Տեսնն արևմուտսից (Կաղզվան գավառ)
- 53. Բերդամիջի եկեղեցին հյուսիս-արևմուտսից
- 54. Բերդաբաղաբի դարդասին հարող աւսա-րակները

КРЕПОСТЬ КЕЧРОР

- 52. Вид с запада (провинция Кагызван)
- 53. Внутрикредостная церковь с северо-запада
- 54. Башни, прилегающие к воротам города-кредости

KECHROR CASTLE

- 52. The castle from the west, Kaghzvan District
- 53. The church inside the castle from the north-west
- 54. The towers adjoining the gateway of the fortress town

▲ 55

▼ 56

▲ 57 ▼ 58 ▼ 59

ՎԵԼԻ ԲԵՐԴ

- 55. Տեսն արևմուտքից (Զլղըր գավառ)
- 56. Բերդամիջի աղարանների տեսքը հարավ-արևմուտքից
- 57. Աղարանների տեսքը հյուսիս-արևելքից
- 58. Տեսքը տիեզերքից
- 59. Բերդամիջի շինությունները հարավ-արևմուտքից

КРЕПОСТЬ ВЕЛИ

- 55. Вид с запада (провинция Чилдир)
- 56. Вид замков крепости с юго-запада
- 57. Вид замков с северо-востока
- 58. Вид из космоса
- 59. Внутрикрепостные постройки с юго-запада

STRONGHOLD OF VEL

- 55. The stronghold from the west, Cheldr District
- 56. The residences inside the stronghold from the south-west
- 57. The residences inside the stronghold from the north-east
- 58. The stronghold from space
- 59. The buildings inside the stronghold from the south-west

▼ 61

▲ 60

▼ 62

▼ 63

ԿԱՊՈՒՅՏ ԲԵՐԴ

60. Դեղի Կաղույս բերդ (Կաղզվանի գավառ)
 61-62. Բերդի առարակներից մեկը
 63. Բերդի դարպասը
 64. Բերդի ընդհանուր տեսքը
 65-66. Հասվածներ բերդադարձիցներից

КРЕПОСТЬ КАПУЙТ (СИНЯЯ)

60. Дорога к крепости Капуйт (провинция
 Кагызван)
 61-62. Одна из башен крепости
 63. Ворота крепости
 64. Общий вид крепости
 65-66. Фрагменты крепостных стен

KAPUYT (BLUE) CASTLE

60. Towards Kapuyt Castle, Kaghzvan District
 61-62. One of the castle towers
 63. The gate of the castle
 64. General view of the fortress
 65-66. Partial views of the fortress ramparts

▲ 64 ▼ 65 ▼ 66

▲ 67 ▼ 68 ▼ 69

ՍԵԽԶՈՐԻ ԲԵՐԴ

67. Բերդասարը հարավից (Օլթի գավառ)
68-69. Հատվածներ բերդադարձույններից

КРЕПОСТЬ СЕХДЗОР

67. Горная крепость с юга (провинция Олти)
68-69. Фрагменты крепостных стен

SEKHDZOR CASTLE

67. The mountain on which the castle towers
from the south, Olti District
68-69. Partial views of the castle ramparts

▲ 70 ▼ 71

ԱԽԹԱԼԱՅԻ ԲԵՐԴ

70. Բերդի ընդհանուր տեսքը (Լորու մարզ)
71. Բերդի դարպասը

КРЕПОСТЬ АХТАЛА

70. Общий вид крепости (область Лори)
71. Крепостные ворота

AKHTALA CASTLE

70. General view of the castle, Lori Region
71. The castle gate

▲ 72 ▼ 74

▲ 73 ▼ 75

ՇԵՅԹԱՆԿԱԼԱ

72-73. Տեսքը հարավից (Չիլդր գավառ)
74-75. Տեսքն արևմուտքից

ԷՉԵՏԻ ԲԵՐԴ

76-78. Տեսարաններ բերդից (Թորթում գավառ)

КРЕПОСТЬ ШЕЙТАНКАЛА

72-73. Вид с юга (провинция Чилдир)
74-75. Вид с запада

КРЕПОСТЬ ЭЧЕТИ

76-78. Виды крепости (провинция Тортум)

SHEITANKALA

72-73. The stronghold from the south, Cheldr District
74-75. The stronghold from the west

STRONGHOLD OF ECHET

76-78. Partial views of the castle, Tortum District

▲ 76 ▼ 77 ▼ 78

▲ 79 ▼ 81

▲ 80 ▼ 82

ՀԱՆԴԱԲԵՐԴ

- 79. Տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ)
- 80. Տեսքն արևմուտքից
- 81. Բերդի արևմտյան դարստի կիսաաւսարակներից մեկը
- 82. Բերդի կեղծ դարդասը

АНДАБЕРД

- 79. Вид крепости с юго-запада (Арцах)
- 80. Вид крепости с запада
- 81. Одна из полубашен западной крепостной стены
- 82. Ложные ворота крепости

HANDABERD

- 79. The stronghold from the south-west, Artsakh
- 80. The stronghold from the west
- 81. One of the semi-towers of the western ramparts of the stronghold
- 82. An imitation of a gate

▲ 83 ▼ 84 ▼ 85

ՊԱՐՈՒ ԲԵՐԴ

83. Բերդի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևելքից (Արցախ)
84-85. Հասվածներն ռաբարտապատերից

КРЕПОСТЬ ПАУ

83. Общий вид крепости с юго-востока (Арцах)
84-85. Фрагменты крепостных стен

FORTRESS OF PAHU

83. General view of the fortress from the south-east, Artsakh
84-85. Partial views of the fortress ramparts

▲ 86 ▼ 87 ▼ 88

ՋՐԱԲԵՐԴ (ՉԱՐԱԲԵՐԴ)

86-87. Բերդի հարավային դարձասը (Արցախ)
88. Տրտու և Թրղի գետերի միախառնման ճեղի ուղղությամբ ձգվող բերդադարձասը

ՍՄԲԱՏԱԲԵՐԴ

89. Ընդհանուր ճեղքը հարավից (Վայոց Ձոր)
90-91. Բերդի դարձասները

ДЖРАБЕРД (ЧАРАБЕРД)

86-87. Южные ворота крепости (Арцах)
88. Крепостная стена, тянущаяся по направлению слияния рек Трту и Трхи

КРЕПОСТЬ СМБАТ

89. Общий вид с юга (Вайоц Дзор)
90-91. Крепостные ворота

JRABERD (CHARABERD)

86-87. The southern gate of the stronghold, Artsakh
88. The ramparts of the stronghold extending in the direction of the confluence of the rivers Trtu and Trghi

SMBAT CASTLE

89. General view of the castle from the south, Vayots Dzor
90-91. The castle gates

▲ 89 ▼ 90 ▼ 91

▲ 92 ▼ 93

ՏԱՓԻ ԲԵՐԴ

92. Տեսքը հյուսիս-արևելից (Խոսրովի արգելոց, Ուրծ ֆաղափառերի)

93. Տեսքն արևմուտքից

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԲԵՐԴ

94. Բերդասարի տեսքը հարավ-արևմուտքից (Խոսրովի արգելոց, Ուրծ ֆաղափառերի)

95. Հասված արևելակողմի մարտադաշտից

КРЕПОСТЬ ТАПИ

92. Вид с северо-востока (Хосровский заповедник, городище Урц)

93. Вид с запада

СРЕДНЕВЕКОВАЯ КРЕПОСТЬ

94. Вид горной крепости с юго-запада (Хосровский заповедник, городище Урц)

95. Фрагмент восточной крепостной стены

TAPI CASTLE

92. The castle from the north-east, Urtz City Site, Khosrov Reserve

93. The castle from the west

A MEDIEVAL FORTRESS

94. The fortress mountain from the south-west, Urtz City Site, Khosrov Reserve

95. Partial view of the eastern ramparts

▲ 94 ▼ 95

▲ 96 ▼ 98

▲ 97

▲ 99 ▼ 100

▲ 101 ▼ 102

ՓԱՌԻՍՍԻ ԲԵՐԴ

96. Բերդի շտաբը տիեզերքից (Արցախ)
 97. Բերդասարի շտաբը հարավից
 98-100. Հասվածներ բերդի քրգացար
 դարստադասերից

ԲԱԳԱԲԵՐԴ

101-102. Հասվածներ բերդադարձից (Սյունիք)

КРЕПОСТЬ ПАРИСОС

96. Вид из космоса (Арцах)
 97. Вид горной крепости с юга
 98-100. Фрагменты пирамидообразных крепостных стен

БАГАБЕРД

101-102. Фрагменты крепостных стен (Сюник)

PARISOS CASTLE

96. The stronghold from space, Artsakh
 97. The castle mountain from the south
 98-100. Partial views of the pyramidal masonry
 of the castle ramparts

BAGHABERD

101-102. Partial views of the castle ramparts, Siunik

▲ 103 ▼ 104 ▼ 105

ԱՂՋՐԿՈՒ ԲԵՐԴ

- 103. Բերդի ժամանակահատվածից (Թորթում գավառ)
- 104. Բերդի ժամանակահատվածից հյուսիս-արևելքից
- 105. Բերդամիջին կրկնահարկ եկեղեցու ժամանակահատվածից
- 106-108. Տեսարաններ Աղջրկու բերդից

КРЕПОСТЬ АХДЖРКУ

- 103. Вид крепости с запада (провинция Тортум)
- 104. Вид крепости с северо-востока
- 105. Вид внутрикрепостной двухэтажной церкви с северо-востока
- 106-108. Виды крепости Ахджрку

AGHJRKU CASTLE

- 103. The castle from the west, Tortum District
- 104. The castle from the north-east
- 105. The double-floor church inside the castle from the north-east
- 106-108. Views of Aghjrk Castle

▲ 106

▲ 107 ▼ 108

▲ 109 110 ▼

111 ▼

ՍԱՂԱՍԲԵՐԴ

109-110. Տեսքը տիգրիսից (Շիրակ գավառ)
 111. Արսակ Ֆեթվաճյանի բերրի ջրաներկ
 նկարը
 112-113. Բերրի տեսքը հյուսիս-արևմուտքից

ՏԻԳՆԻՍԻ ԲԵՐԴ

114-115. Տեսքը 20-րդ դարի սկզբին և 2006
 թ. (Շիրակ գավառ)
 116-118. Հասկածներ միջնաբերդից

▲ 112 113 ▼

МАХАСБЕРД

109-110. Вид крепости из космоса
 (провинция Ширак)
 111. Акварельный рисунок крепости
 Аршака Фетваджяна
 112-113. Вид крепости с северо-запада

КРЕПОСТЬ ТИГНИС

114-115. Вид крепости в начале XX в. и в
 2006 году (провинция Ширак)
 116-118. Фрагменты цитадели

MAGHASBERD

109-110. The castle from space, Shirak
 District
 111. A painting of the castle in water-colours
 by Arshak Fetvajian
 112-113. The castle from the north-west

FORTRESS OF TIGNIS

114-115. The fortress in the early 20th cen-
 tury and in 2006, Shirak District
 116-118. Partial views of the citadel

▲ 114

▲ 116 ▼ 117

▲ 115 ▼ 118

▲ 119

▲ 120 ▼ 121

▲ 122 ▼ 123

▼ 124 ▼ 125

▲ 126

▲ 127

▼ 128

ԱՆԻ ԲԵՐԴԱՔԱՂԱՔ

119. Բերդափաղափի տեսքը տիեզերքից
 120-127. Տեսարաններ բերդափաղափի բրգաձև
 դարստադասերից
 128. Բերդափաղափի Ավագ դուռը

ГОРОД-КРЕПОСТЬ АНИ

119. Вид из космоса
 120-127. Виды пирамидообразных крепостных
 стен
 128. Ворота “Аваг” города-крепости

FORTRESS TOWN OF ANI

119. View from space
 120-127. Views of the pyramidal masonry of the
 ramparts of the fortress town
 128. The Main Gateway of the fortress town

◀ 129 ▲ 130 ▼ 131

▲ 132 ▼ 133

ՎՈՌԻՎՈՍԻ ԲԵՐՂ

- 129. Վորիկոսի «Ծովային» բերդի ընդհանուր տեսքը (Կիլիկիա)
- 130. Բերդի շինարարական արձանագրությունը
- 131. Վորիկոսի «Ցամաֆային» բերդի եկեղեցին
- 132. Վորիկոսի «Ծովային» բերդի ներքին տեսքը, կենտրոնում՝ եկեղեցին
- 133. Վորիկոսի «Ցամաֆային» բերդը

КРЕПОСТЬ КОРИКОС

- 129. Общий вид “Морской” крепости Корикос (Киликия)
- 130. Строительная надпись крепости
- 131. Церковь “Материковой” крепости Корикос
- 132. Внутренний вид “Морской” крепости Корикос (церковь в центре)
- 133. “Материковая” крепость Корикос

KORIKOS CASTLE

- 129. General view of the marine castle of Korikos, Cilicia
- 130. The construction inscription of the marine castle of Korikos
- 131. The church of the so-called land castle of Korikos
- 132. Interior view of the marine castle of Korikos with a church in the centre
- 133. The land castle of Korikos

▲ 134 ▼ 135 ▼ 136

▼ 137

ԼԵՎՈՆԱԲԵՐԴ

134. Ընդհանուր տեսքը (Կիլիկիա)
135-136. Հասվածներ բերդադարձությունից
137. Զինանշան բերդի դարդասի կանաչին

КРЕПОСТЬ ЛЕВОНАБЕРД

134. Общий вид (Киликия)
135-136. Фрагменты крепостных стен
137. Герб на арке крепостных ворот

STRONGHOLD OF LEVON

134. General view of the stronghold, Cilicia
135-136. Partial views of the stronghold ramparts
137. An emblem on the arched gateway of the stronghold

▲ 138 ▼ 139 ▼ 140

ՄԻՍ

138. Բերդի ընդհանուր տեսքը (Կիլիկիա)
139-140. Հասկածներ քերթադարձումներից

СИС

138. Общий вид крепости (Киликия)
139-140. Фрагменты крепостных стен

SIS

138. General view of the castle, Cilicia
139-140. Partial views of the castle ramparts

▲ 141 ▼ 142 ▼ 143

ԱՆԱՆՈՒՐ ԲԵՐԴ

141. Ընդհանուր տեսքը (Կիլիկիա)
142-143. Հասվածներն ռաբարտապատերից

ԱՆԱՎԱՐԶԱ

144. Բերդաբաղաթի ընդհանուր տեսքը (Կիլիկիա)
145. Հասված բերդաբարտից
146-147. Բերդի առաստակներից մեկը՝ հայերեն արձանագրությամբ

КРЕПОСТЬ АНАНУР

141. Общий вид (Киликия)
142-143. Фрагменты крепостных стен

АНАВАРЗА

144. Общий вид города-крепости (Киликия)
145. Фрагмент крепостной стены
146-147. Одна из башен крепости с армянской надписью

ANANUR CASTLE

141. General view of the castle, Cilicia
142-143. Partial views of the castle ramparts

ANAVARZA

144. General view of the fortress town, Cilicia
145. Partial view of the fortress ramparts
146-147. One of the fortress towers with an Armenian inscription

▲ 144 ▼ 145 ▼ 146

▼ 147

▲ 148 ▼ 149 ▼ 150

ԱՅԱՍ ԲԵՐԴ

148-149. Բերդի ծովափնյա առճարակը
(Կիլիկիա)
150. Հասված բերդադարձի ցարվածից

ԳՅՈՒԼԻՍՏԱՆ ԲԵՐԴ

151. Բերդի տեսքը հյուսիսից (Արցախ)
152. Տեսքը հյուսիս-արևելքից
153-154. Բերդամիջի շինությունների մնացորդներ

КРЕПОСТЬ АЙАС

148-149. Набережная башня крепости (Киликия)
150. Фрагмент кладки крепостной стены

КРЕПОСТЬ ГЮЛИСТАН

151. Вид крепости с севера (Арцах)
152. Вид с северо-востока
153-154. Руины внутрикрепостных построек

AYAS CASTLE

148-149. The coastal tower of the castle, Cilicia
150. Partial view of the stonework of the castle ramparts
STRONGHOLD OF GYULISTAN

151. The stronghold from the north, Artsakh
152. The stronghold from the north-east
153-154. Remnants of buildings once located inside the castle

▲ 151 ▼ 152 ▼ 153

▼ 154

▲ 155 ▼ 156

ԱՍԿԵՐԱՆԻ ԲԵՐԴ

155. Ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ)

156. Հասված Կարկար գետի հովիտը հասող բրգաձագ տարստաձարից

КРЕПОСТЬ АСКЕРАН

155. Общий вид с юго-запада (Арцах)

156. Фрагмент пирамидообразной крепостной стены, пересекающей долину реки Каркар

CASTLE OF ASKERAN

155. General view of the castle from the south-west, Artsakh

156. Partial view of the pyramidal masonry of the castle ramparts traversing the valley of the river Karkar

**ԲՆԱԿԱՆՆԵՐ, ԳՅՈՒՄԱԿԱՆ ԵՎ
ԸՆԴԱԶԱՅԻՆ ԵՐՏՐԱԴԱՄԵՏՈՒԹՅՈՒՆ**

**ПОСЕЛЕНИЯ, СЕЛЬСКАЯ И
ГОРОДСКАЯ АРХИТЕКТУРА**

**TOWNS AND VILLAGES, RURAL
AND URBAN ARCHITECTURE**

▲ 1 ▼ 2 ▼ 3

152

ԲԱՆԱՆՑ ԳՅՈՒՂ

1-3. Տեսարաններ գյուղի կենտրոնական բաղամասերից (Հյուսիսային Արցախ)

СЕЛО БАНАНЦ

1-3. Виды центральных кварталов села (Северный Арцах)

BANANTS VILLAGE

1-3. Views of the central quarters, Northern Artsakh

▲ 4 ▼ 5

4. Գյուղի շենքը հարավ-արևելքից
5. Շենքը հարավ-արևմուտքից

4. Вид села с юго-востока
5. Вид с юго-запада

4. The village from the south-east
5. The village from the south-west

▲ 6 ▼ 7 ▼ 8

6. Բանանց գյուղի ընդհանուր տեսքը
հարավ-արևելքից
7-8. Հասվածներ գյուղից

6. Общий вид села Бананц с юго-востока
7-8. Фрагменты села

6. General view of Banants from the south-east
7-8. Partial views of the village

▼ 9

▼ 10

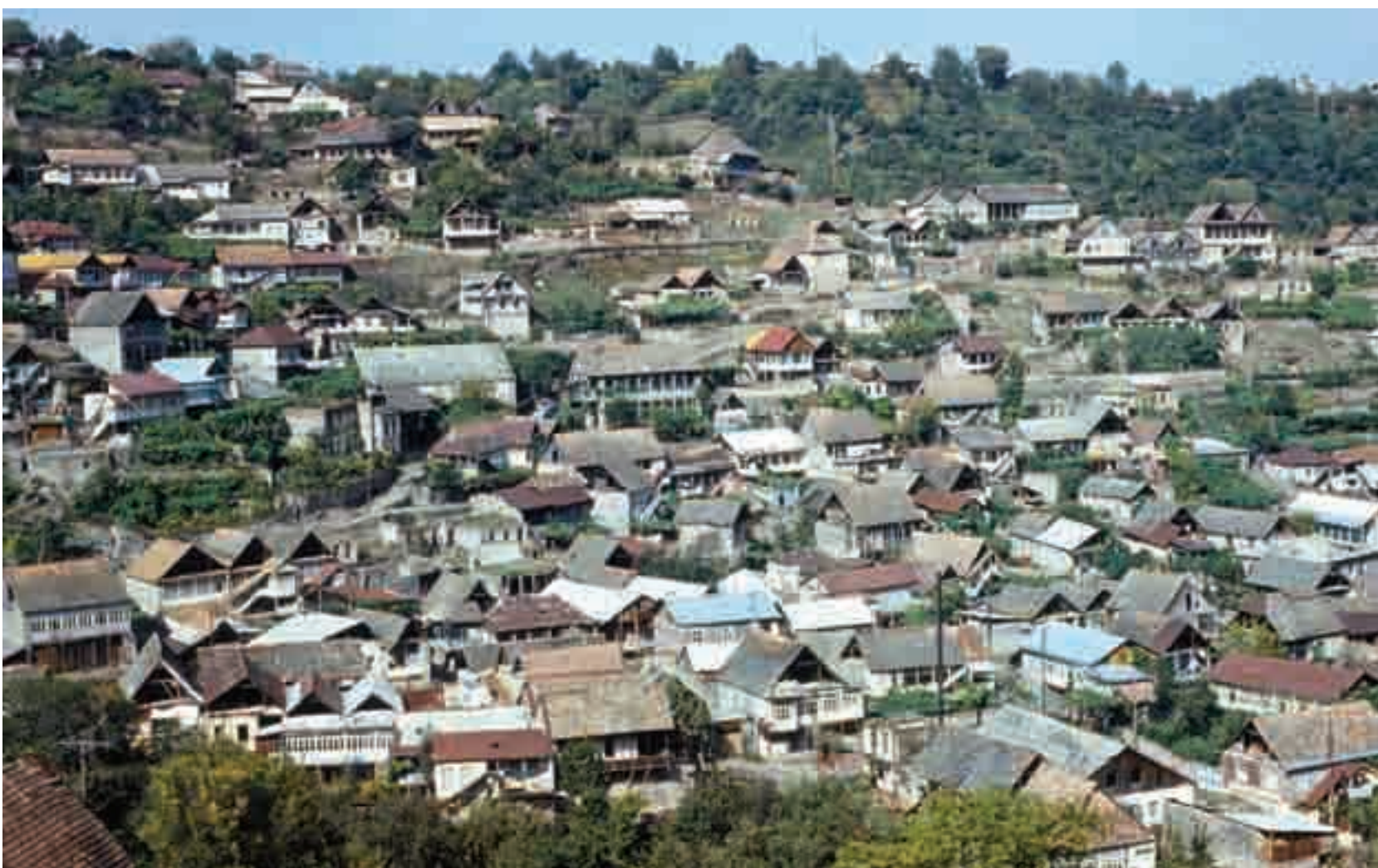

9-10. Հասվածներ գյուղի՝ առավել խիստ կառուցադասված բաղամասերից

9-10. Фрагменты тесно застроенных кварталов села

9-10. Partial views of the village quarters remarkable for their densely-erected buildings

▲ 11 ▼ 12 ▼ 13

ԳԵՏԱՇԵՆ ԳՅՈՒՂ

- 11. Սր. Ասվածածին եկեղեցուն հարող քաղաճարը (Հյուսիսային Արցախ)
- 12-13. Տեր Մեսրոպ ֆահանայի տունը (1889 թ.)
- 14. Հասված գյուղի հին քաղաճախից
- 15-16. Բնակելի տներ Գետաշեն գյուղի կենտրոնական մասում (19-րդ դարի վերջ)

СЕЛО ГЕТАШЕН

- 11. Квартал, прилегающий к церкви Св. Аствацацин (Северный Арцах)
- 12-13. Дом священника Тер-Месропа (1889 г.)
- 14. Фрагмент старого сельского квартала
- 15-16. Жилые дома в центральной части села Геташен (конец XIX в.)

GETASHEN VILLAGE

- 11. The quarter adjacent to Sourb Astvatzatzin (Holy Virgin) Church, Northern Artsakh
- 12-13. Priest Mesrop's house (1889)
- 14. Partial view of the village's old quarter
- 15-16. Houses in the central part of Getashen (late 19th century)

▲ 14 ▼ 15 ▼ 16

▲ 17 ▼ 18

17. Վերիշեն գյուղի կենտրոնական թաղամասը (Արցախ, Շահումյանի շրջան)
 18. Գյուլիստան գյուղի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Շահումյանի շրջան)
 19. Զարինսակ գյուղի տեսքը Շուշի բարձունքից
 20. Հասված Շուշի քաղաքից

17. Центральный квартал села Веришен (Арцах, Шаумянский район)
 18. Общий вид села Гюлистан с юго-запада (Арцах, Шаумянский район)
 19. Вид села Каринтак из высот Шуши
 20. Фрагмент города Шуши

17. The central quarter of Verishen Village, Shahumian District, Artsakh
 18. General view of Gyulistan Village from the south-west, Shahumian District, Artsakh
 19. Karintak Village as seen from the elevation of Shooshi
 20. Partial view of Shooshi City

▲ 19 ▼ 20

▲ 21 ▼ 22 ▼ 23

21. Մեծեն գյուղի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևելից (Արցախ, Շուշիի շրջան)
 22. Ընդհանուր տեսքը հարավից
 23. Հասկած գյուղի «Գյունե» թաղամասից
 24. Դահրավ գյուղի տեսքը հարավից (Արցախ, Ասկերանի շրջան)
 25. Ծաղկաշատ (Դշլաղ) գյուղի տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Ասկերանի շրջան)

21. Общий вид села с юго-востока (Арцах, Шушинский район)
 22. Общий вид с юга
 23. Фрагмент сельского квартала "Гюне"
 24. Вид села Даграв с юга (Арцах, Аскеранский район)
 25. Вид села Цахкашат (Хшлах) с юго-запада (Арцах, Аскеранский район)

21. General view of Metzshen Village from the south-east, Shooshi District, Artsakh
 22. General view of the village from the south
 23. Partial view of Gyune Quarter of the same village
 24. Dahrav Village from the south, Askeran District, Artsakh
 25. Tzaghkashat (Gheshlagh) Village from the south-west, Askeran District, Artsakh

▲ 24 ▼ 25

▲ 26 ▼ 27 ▼ 28

▼ 29 30 ►

ՏՈՒՄԻ ԳՅՈՒՂ

- 26. Ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Հադրութի շրջան)
- 27. Ընդհանուր տեսքը հարավից
- 28-29. Բնակելի տուն և փայտյա խոյակ

ՀԿԱԿՈՒ ԳՅՈՒՂ

- 30. Ընդհանուր տեսքը հարավ-արևելքից (Արցախ, Հադրութի շրջան)

СЕЛО ТУМИ

- 26. Общий вид с юго-запада (Арцах, Гадрутский район)
- 27. Общий вид с юга
- 28-29. Жилой дом и деревянная капитель

СЕЛО ГКАКУ

- 30. Общий вид с юго-востока (Арцах, Гадрутский район)

TUMI VILLAGE

- 26. General view of the village from the southwest, Hadrut District, Artsakh
- 27. General view of the village from the south
- 28-29. A house and a wooden capital

HKAKU VILLAGE

- 30. General view of the village from the southeast, Hadrut District, Artsakh

▲ 31 ▼ 32

33 ►

31. Հադրութ ավանի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից
32. Սարիշեն գյուղի տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Հադրութի շրջան)

31. Общий вид поселка Гадрут с юго-запада
32. Вид села Саришен с юго-запада (Арцах, Гадрутский район)

31. General view of Hadrut Township from the south-west
32. Sarishen Village from the south-west, Hadrut District, Artsakh

ՄԱՃԿԱԼԱՇԵՆ ԳՅՈՒՂ

33. Ընդհանուր տեսքը հարավից (Արցախ,
Մարտունու շրջան)

СЕЛО МАЧКАЛАШЕН

33. Общий вид с юга (Арцах, Мартунинский
район)

MAJKALASHEN VILLAGE

33. General view of the village from the south,
Martuni District, Artsakh

▲ 34 ▼ 35

34. Դռնավարզ գյուղի եկեղեցուն հարող թաղամասի տեսքը հարավից (Արցախ, Ասկերանի շրջան)
 35. Մյուրիշեն գյուղի եկեղեցուն հարող թաղամասի տեսքը հարավ-արևելից (Արցախ, Մարտունու շրջան)

34. Вид квартала, прилегающего к церкви села Дрнаварз, с юга (Арцах, Аскеранский район)
 35. Вид квартала, прилегающего к церкви села Мюришен, с юго-востока (Арцах, Мартунинский район)

34. The quarter adjoining the church of Drnavarz Village as seen from the south, Askeran District, Artsakh
 35. The quarter adjoining the church of Myurishen Village as seen from the south-east, Martuni District, Artsakh

▲ 36 ▼ 37

36. Կղարծի և Պառավաձոր գյուղերի ընդհանուր տեսքը (Արցախ, Մարտունու շրջան)
 37. Շոս գյուղի ընդհանուր տեսքը (Արցախ, Ասկերանի շրջան)

36. Общий вид сел Кхарци и Паравадзор (Арцах, Мартунинский район)
 37. Общий вид села Шош (Арцах, Аскеранский район)

36. General view of Kghartzi and Paravadzor Villages, Martuni District, Artsakh
 37. General view of Shosh Village, Askeran District, Artsakh

ԳԱՆԶԱ ԳՅՈՒՂ

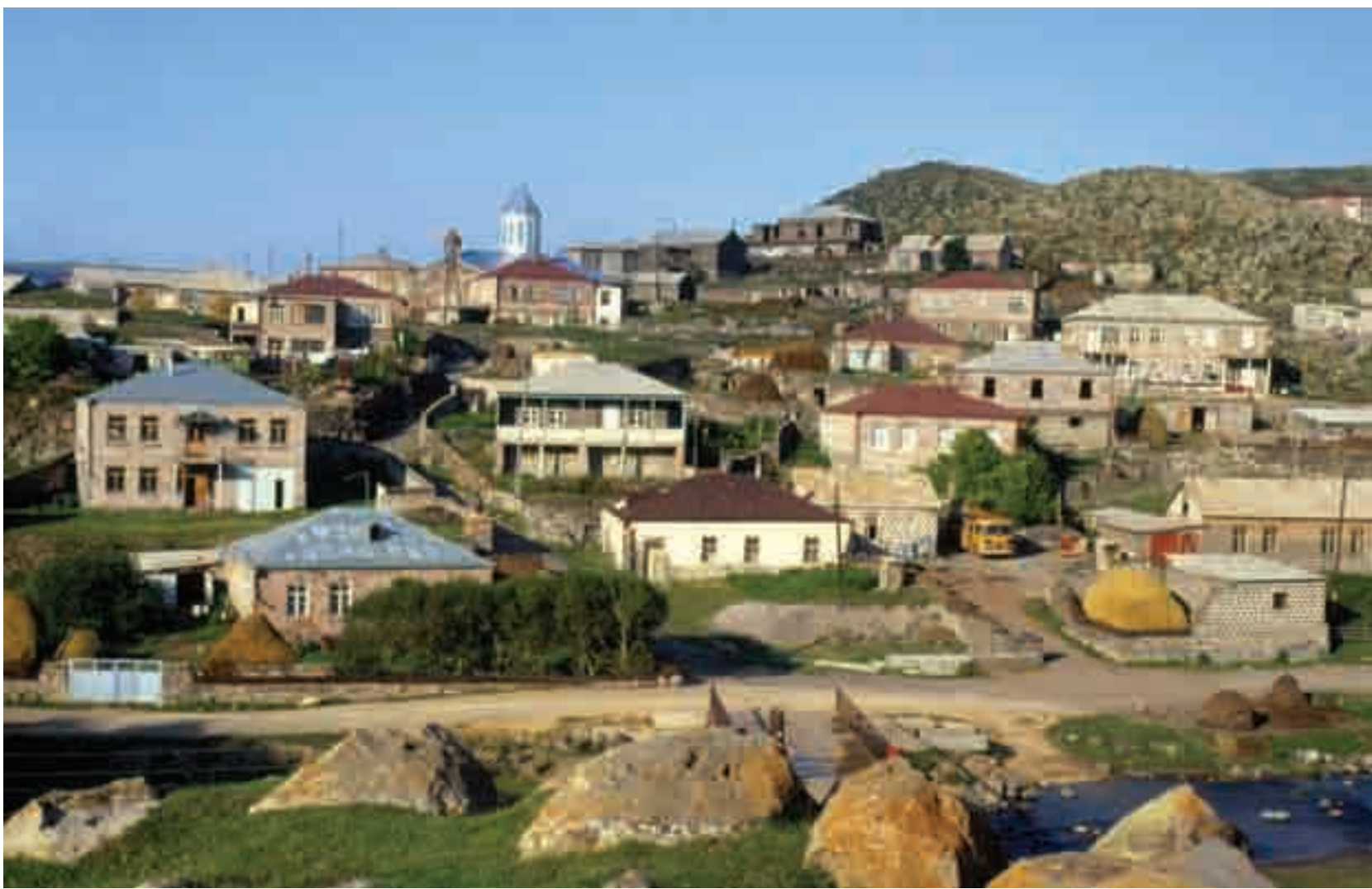
38. Գանձա գյուղի Սր. Կարապետ եկեղեցուն հարող բաղամասը (Ջավախք)

СЕЛО ГАНДЗА

38. Квартал, прилегающий к церкви Св. Карапета села Гандза (Джавахк)

GANDZA VILLAGE

38. The quarter adjoining Sourb Karapet Church of the village, Javakhk

◀ 38

▲ 39 ▼ 40

39. Սաթխա գյուղի Սր. Մեծն Ներսես Հայրապետի եկեղեցուն հարող թաղամասի տեսքը հարավ-արևմուտքից (Ջավախք)
 40. Փոկա գյուղի ընդհանուր տեսքն արևմուտքից, առջևում՝ Փարվանա գետը (Ջավախք)

39. Вид квартала, прилегающего к церкви Св. Айрапета Мецн Нерсеса села Сатха, с юго-запада (Джавахк)
 40. Общий вид села Пока с запада. На переднем плане - река Парвана (Джавахк)

39. The quarter adjoining the Church of St. Nerses the Great Pontiff in Satkha Village, Javakhk (seen from the south-west)
 40. General view of Poka Village from the west, with the river Parvana in front, Javakhk

▲ 41 ▼ 42

41. Կարծախ գյուղի ընդհանուր տեսքը
 հյուսիս-արևելքից (Ջավախք)
 42. Խուլգումո գյուղի ընդհանուր տեսքը
 հարավ-արևմուտքից (Ջավախք)

41. Общий вид села Карцах с северо-востока
 (Джавахах)
 42. Общий вид села Хулгумо с юго-запада
 (Джавахах)

41. General view of Kartzakh Village from
 the north-east, Javakhk
 42. General view of Khulgumo Village from
 the south-west, Javakhk

▲ 43 ▼ 44

ԱԳՈՒԼԻՍ

43-44. Տեսարաններ Ագուլիսի թաղամասերից (Նախիջևան)

АГУЛИС

43-44. Виды кварталов Агулиса (Нахиджеван)

AGULIS

43-44. Views of the quarters of Agulis, Nakhijevan

▲ 45 ▼ 46

47. Աշինց գյուղի տեսն արևելից
(Մոկս գավառ)

47. Вид села Ариндж с востока
(провинция Мокс)

47. Arinj Village from the east, Moks
District

▲ 48 ▼ 49 ▼ 50

▲ 51 ▼ 52

ԿԱՃԵԹ ԳՅՈՒՂ

- 48. Գյուղի շտամ արևելից (Շասախ գավառ)
- 49. Գյուղի և մերձակայքի շտաբերից
- 50. Հասված գյուղի բնակելի տներից

ՀԻՐԻՃ ԳՅՈՒՂ

- 51. Գյուղի և մերձակայքի ընդհանուր շտաբ հարավ-արևելից (Ռստունի)
- 52. Ընդհանուր շտաբ

СЕЛО КАЧЕТ

- 48. Вид села с востока (провинция Шатах)
- 49. Вид села и его окрестностей из космоса
- 50. Фрагмент сельских жилых домов

СЕЛО ГИРИЧ

- 51. Общий вид села и окрестностей с юго-востока (Рштуник)
- 52. Общий вид

KAJET VILLAGE

- 48. The village from the east, Shatakh District
- 49. The village and its vicinity from space
- 50. Partial view of the village houses

HIRIJ VILLAGE

- 51. General view of the village and its vicinity from the south-east, Rshtunik
- 52. General view of the village

ԼՃԱՆ ԳՅՈՒՂ

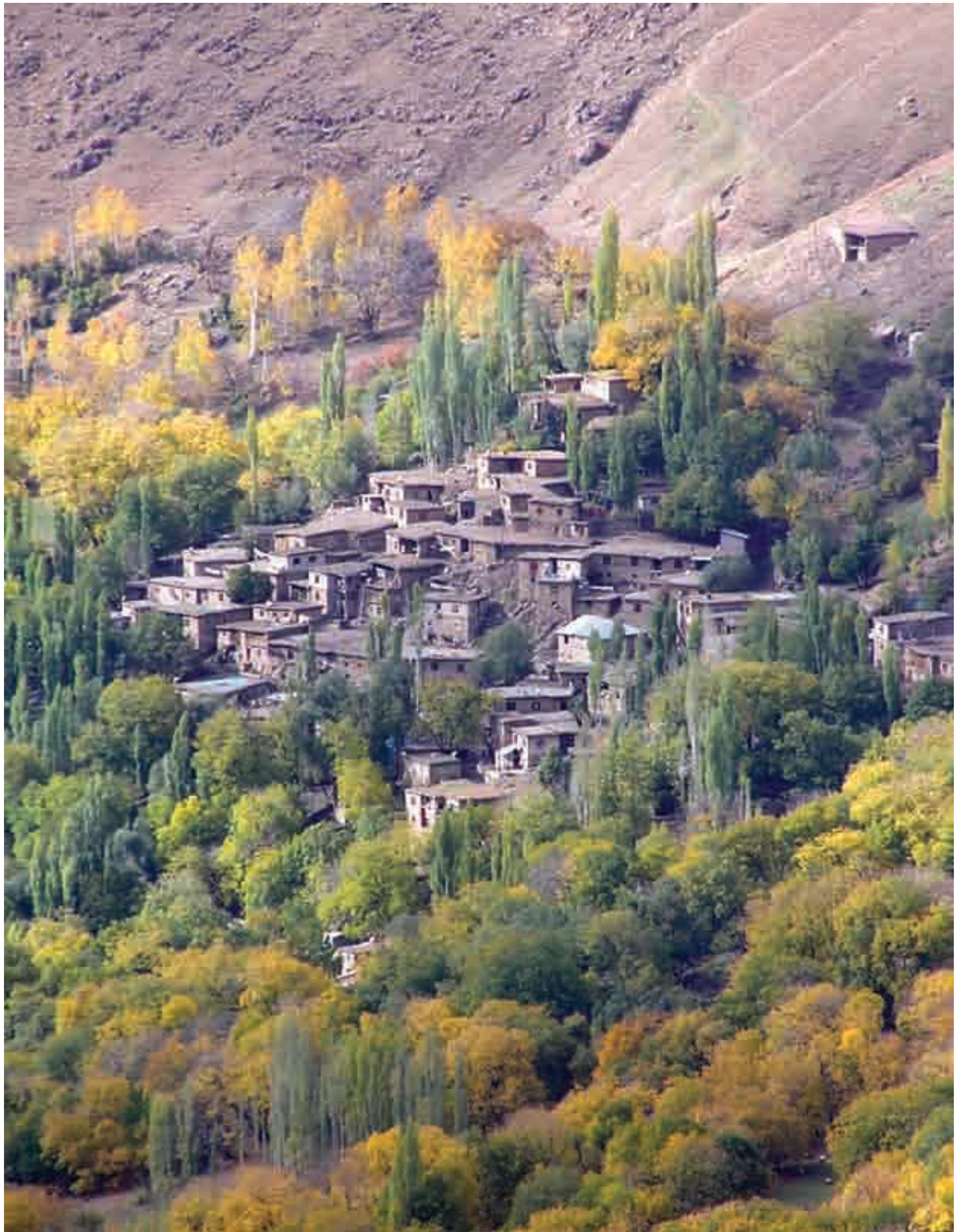
53. Գյուղի և հարակից այգիների ընդհանուր
սեսիը հարավ-արևելից (Մոկս գավառ)
54. Գյուղի ընդհանուր սեսիը

СЕЛО ЛЧАН

53. Общий вид села и садовых участков
с юго-востока (провинция Мокс)
54. Общий вид села

LJAN VILLAGE

53. General view of the village and the adjacent
gardens from the south-east, Moks District
54. General view of the village

▲ 55 ▼ 56 ▼ 57

▲ 58 ▼ 59 ▼ 60

55. Զրմանց գյուղի տեսքը հյուսիս-արևմուտքից (Շահախ գավառ)
 56. Գյուղի մուտքը
 57. Արմշատ գյուղի ընդհանուր տեսքը (Շահախ գավառ)
 58-60. Տեսարաններ գավառապետի Շահախ գյուղաբաղաձից

55. Вид села Крманц с северо-запада (провинция Шатах)
 56. Подступы к селу Крманц
 57. Общий вид села Армшат (провинция Шатах)
 58-60. Виды центральной провинции Шатах

55. Krmants Village from the north-west, Shatakh District
 56. The entrance to Krmants Village
 57. General view of Armshat Village, Shatakh District
 58-60. Scenery around Shatakh Village Town, the district centre

▲ 61 ▼ 62 ▼ 63

ՇՐԶՈՒ

61. Գյուղի ընդհանուր տեսքը հյուսիս-արևելքից (Ակն գավառ)
62-63. Բնակելի տներ Շրզու գյուղում

ШРЗУ

61. Общий вид села с северо-востока (провинция Акн)
62-63. Сельские жилые дома

SHERZU VILLAGE

61. General view of the village from the north-east, Akn District
62-63. Houses

▲ 64

▲ 65

▼ 66

▼ 67

64-67. Բնակելի տուն, լրամանրափեղկ և բակիչ Շրզու գյուղում

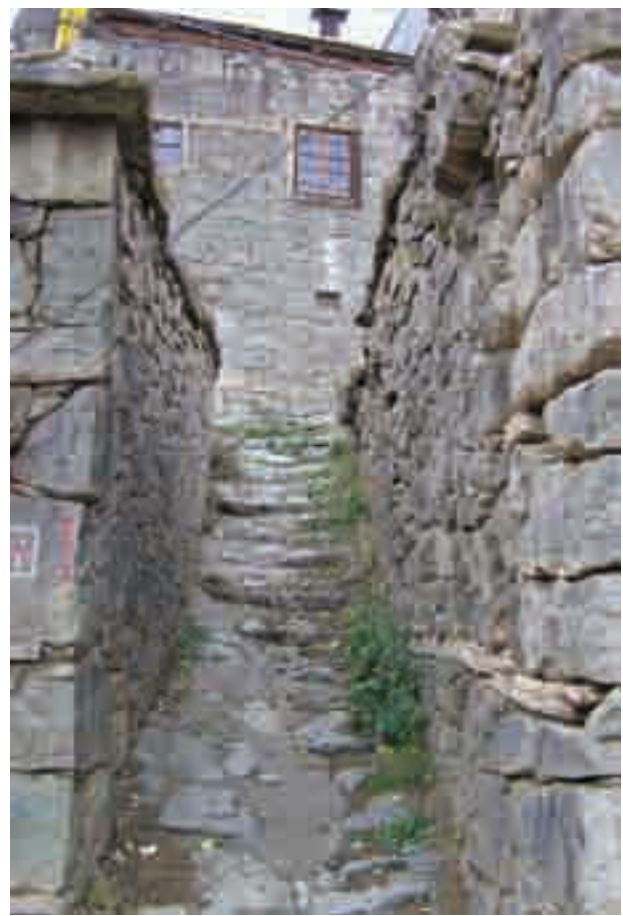
64-67. Жилой дом, оконные створки и дверной молоток в селе Шрзу

64-67. A house, a window shutter and a knocker in the village

▲ 68 ▼ 69 ▼ 70

ԽՈՏՈՐՋՈՐ

- 68. Մեծ Խոտորջուր գյուղի ընդհանուր տեսքը (Մղեր գավառ)
- 69-70. Բնակելի տուն և փողոց Փոքր Խոտորջուր գյուղում
- 71. Բնակելի տուն Փոքր Խոտորջուր գյուղում (19-րդ դարի վերջ)
- 72. Դարդասի շինարարական արձանագրություն Խոտորջուրի գյուղերից մեկում

ХОТОРДЖУР

- 68. Общий вид села Мец (Большой) Хоторджур в провинции Спер
- 69-70. Жилой дом и улица в селе Покр (Малый) Хоторджур
- 71. Жилой дом в селе Покр Хоторджур (конец XIX в.)
- 72. Строительная надпись на воротах в одном из сел Хоторджура

Khotorjoor

- 68. General view of Metz (Greater) Khotorjoor Village, Sper District
- 69-70. A house and a street in Pokr (Smaller) Khotorjoor Village
- 71. A house in Pokr (Smaller) Khotorjoor Village (late 19th century)
- 72. The construction inscription of a gate in one of the villages of Khotorjoor

▲ 71 ▼ 72

▲ 73 ▼ 74 ▼ 75

ՀԱՄՇԵՆ

73-75. Տեսարան Համսենի լեռնային գյուղերից
և բնակելի սան հորինվածքներ
76. Համսենի Կայաքենդ գյուղի տեսքը
77. Համսենի լեռնային գյուղերից մեկը

ԱՄՇԵՆ

73-75. Вид горных сел Амшена и композиции
жилого дома
76. Вид села Каякенд в Амшене
77. Одно из горных селений Амшена

HAMSHEN

73-75. Partial views of some mountain villages
and compositions of houses
76. Partial view of Kayakend Village, Hamshen
77. A mountainous village in Hamshen

▲ 76 ▼ 77

ԻՋԵՎԱՆԱՏՆԵՐ
КАРАВАНСАРАИ
CARAVANSERAI S

▲ 1

▼ 2

▼ 3

▼ 4

▼ 5

▼ 6

ԱԼԱՄԵԶ

1-6. Տեսարաններ իջևանասնից (Բաղիշ գավառ)

АЛАМЕК

1-6. Виды каравансарая (провинция Багеш)

ALAMEK

1-6. Partial views of the caravanserai, Baghesh District

▲ 7 ▼ 8 ▼ 9

▼ 10 ▼ 11

▼ 12

▼ 13

▼ 14

7. Իջևանասան ավերակ (Փեսանդաշտ)
8-9. Ջորի իջևանատունը (Սուրմալու գավառ)
10-14. Իջևանասան ավերակ (Խիզան գավառ)

7. Развалины каравансарая (Песандашт)
8-9. Каравансарай Зори (Сурмалу)
10-14. Развалины каравансарая (Хизан)

7. A ruined caravanserai in Pesandast
8-9. The caravanserai of Zor, Surmalu District
10-14. A ruined caravanserai in Khizan District

▲ 15 ▼ 16 ▼ 17

▼ 18

▲ 19 ▼ 20

19-20. Մերին Մելինի իջևանատունը
(Վայոց Ձորի մարզ)

19-20. Каравансарай Меркин Селима
(область Вайоц Дзор)

19-20. The caravanserai of Lower
Selim, Vayots Dzor Region

▲ 21 ▼ 23

▲ 22 ▼ 24

▼ 25

▼ 26

21-24. Գերջանի Մամախատուն իջևանատունը
25-26. Ղարղաբազարի իջևանատունը (Արցախ, Հադրուտի շրջան)

21-24. Каравансарай Мамахатун в Дерджане
25-26. Каркабазарский каравансарай (Арцах, Гадрутский район)

21-24. The caravanserai of Mamakhatun in Derjan
25-26. The caravanserai of Gharghabazar in Hadrut District, Artsakh

W V I

ԱՐՅՈՒՐՆԵՐ
РОДНИКИ
SPRINGS

1. Աղբյուր Տոց գյուղում. 18-րդ դար (Արցախ, Հաղարուտի շրջան)

1. Родник XVIII в. в селе Тох (Арцах, Гадрутский район)

1. A spring (18th century) in Togh Village, Hadrut District, Artsakh

▲ 2 ▼ 3 ▼ 4

2. Աղբյուր Չաճավ գյուղում. 1677 թ. (Արցախ, Զարվաճառի շրջան)

3. Աղբյուր Թաղոտ գյուղում. 1738 թ. (Արցախ, Չաղարտի շրջան)

4. Աղբյուր Թաղասեր գյուղում. 1915 թ. (Արցախ, Չաղարտի շրջան)

2. Родник 1667 г. в селе Ачав (Арцах, Карвачарский район)

3. Родник 1738 г. в селе Тахот (Арцах, Гадрутский район)

4. Родник 1915 г. в селе Тагасер (Арцах, Гадрутский район)

2. A spring (1677) in Hajav Village, Karvajar District, Artsakh

3. A spring (1738) in Taghot Village, Hadrut District, Artsakh

4. A spring (1915) in Taghaser Village, Hadrut District, Artsakh

5. Միջնադարյան արքյուր Տաթևի վանքում
(Սյունիք)

5. Средневековый родник в монастыре Татев
(Сюник)

5. A medieval spring in Tatev Monastery,
Siunik

▲ 6 ▼ 7 ▼ 8

6. Արբյուր (Մանազկերտ գավառ)
 7. Արբյուր Զոլասակ գյուղում. 1902 թ. (Արցախ)
 8. Արբյուր Մեծեւն գյուղի Պարինջիժ վանքում.
 1857 թ. (Արցախ, Շուսիի տրջան)

6. Родник (провинция Маназкерт)
 7. Родник 1902 г. в селе Колатак (Арцах)
 8. Родник 1857 г. в монастыре Паринпизж села
 Мецшен (Арцах, Шушинский район)

6. A spring, Manazkert District
 7. A spring (1902) in Kolatak Village, Artsakh
 8. A spring (1857) in Parinpizh Monastery of
 Metzshen Village, Shooshi District, Artsakh

▲ 9 ▼ 11

▲ 10 ▼ 12

▼ 13

9. Աղբյուր Վանք գյուղում (Ակն գավառ)
 10-11. Աղբյուրի շինարարական արձանագրու-
 քյունները
 12-13. Մուսեղկա գյուղի աղբյուրի կենդանա-
 կերոց գուռերը (Ակն գավառ)
 14. Բազմակն աղբյուր Կարին քաղաքում
 15. Աղբյուր Թավլադիր գյուղում (Թիմար գա-
 վառ)
 16. Բազմակն աղբյուր Մատրասա գյուղում.
 1865 թ. (Շամախի գավառ)
 17-18. Աղբյուր Շիպեք գյուղում. 1910 թ.
 (Թորթում գավառ)

9. Родник в селе Ванк (провинция Акн)
 10-11. Строительные надписи на том же род-
 нике
 12-13. Желоба родника, изображающие
 животных, в селе Мушегка (провинция Акн)
 14. Родник в городе Карин, имеющий
 несколько истоков
 15. Родник в селе Тавладир (провинция Тимар)
 16. Родник 1865 г. в селе Матраса, имеющий
 несколько истоков (провинция Шамахи)
 17-18. Родник 1910 г. в селе Шипек
 (провинция Тортум)

9. A spring in Vank Village, Akn District
 10-11. The construction inscriptions of the
 same spring
 12-13. The animal-shaped troughs of a spring
 in Musheghka Village, Akn District
 14. A multi-source spring in Karin City
 15. A spring in Tavladir Village, Timar District
 16. A multi-source spring (1865) in Matrasa
 Village, Shamakhi District
 17-18. A spring (1910) in Shipek Village,
 Tortum District

▲ 14 ▼ 15 17▶

▼ 16 18▶

▲ 19 ▼ 20

19. Արբյուր Առնիս գյուղատեղիում՝ Թեղուս գյուղի մոտ (Խլաթ գավառ)
 20. Արբյուր Մրիպար գյուղում (Հարժ գավառ)

19. Родник в селище Арнис у села Техут (провинция Хлат)
 20. Родник в селе Мрипар (провинция Арк)

19. A spring in Arnis Village Site, near Teghut Village, Khlat District
 20. A spring in Mripar Village, Hark District

IX

ԿԱՍՈՒՐՁՆԵՐ
МОСТЫ
BRIDGES

▲ 1 ▼ 3 ▼ 4

▲ 2 ▼ 5

▼ 6 ▼ 7

ՔԱՐԱՎԱԶ (ԽՈՒՂԱՓԵՐԻՆ)

1. Քարավազի բազմաթռիչի հին կամրջի շենքի շիեզերից (Արցախ)
2. Կամրջի շենքի հյուսիսից
- 3-5. Հասկանձներ կամրջախեղից
6. Քարավազի բազմաթռիչի նոր կամրջի շենքի շիեզերից
7. Նոր կամրջի շենքի հյուսիսից

КАРАВАЗ (ХУДАПЕРИН)

1. Вид старого многопролетного моста Каравазы из космоса (Арцах)
2. Вид моста с севера
- 3-5. Части мостовой кормы
6. Вид нового многопролетного моста Каравазы из космоса
7. Вид нового моста с севера

KARAVAZ (KHUDAPERIN)

1. The old multi-span bridge of Karavaz from space, Artsakh
2. The same bridge from the north
- 3-5. Partial views of the bridge piers
6. The new multi-span bridge of Karavaz from space
7. The same bridge from the north

▲ 8 ▼ 9 ▼ 10

ԱՆԻ

8-10. Կանգնախելեր Ախուրյան գետի վրա

ANI

8-10. Bridge piers over the river Akhurian

▲ 11 ▼ 12

11. Վաղարշավանի բազմաթիջ կամուրջն Արաքս և Մուրց գետերի խառնուրդին կից (Վերին Բասեն գավառ)
 12. Սուլուխի կամուրջն Արածանի գետի վրա (Տարոն գավառ)

11. Многопролетный мост Вагаршавана вблизи слияния рек Аракс и Мурц (провинция Верин Басен)
 12. Мост Сулуха через р. Арацани (провинция Тарон)

11. The multi-span bridge of Vagharshavan near the junction of the rivers Arax and Moorts, Upper Basen District
 12. The bridge of Sulukh over the river Aratzani, Taron District

▲ 13 ▼ 14

13. Վարսի կամուրջը համանուն գետի վրա
(Վարս քաղաք)
14. Ամիդի կամուրջը Տիգրիս գետի վրա

13. Мост Карса через одноименную реку
(город Карс)
14. Мост Амида через реку Тигр

13. The bridge of Kars across the river of the
same name, Kars City
14. The bridge of Amid over the river Tigris

▲ 15 ▼ 16

- 15. Մակվի կամուրջը համանուն գետի վրա (Արսազ գավառ)
- 16. Բալուի բազմաթռիչք կամրջի ավերակներն Արածանի գետի վրա (Բալու գավառ)
- 17. «Խոլխան» կամուրջը Տիգրիս գետի վրա՝ Սագ գյուղի մոտ (Շատախ գավառ)
- 18. Կամուրջ Շատախ գյուղախաղախում՝ Սուրբ-սիկին գետի վրա. 1651 թ. (Շատախ գավառ)

- 15. Мост Маку на одноименной реке (провинция Артаз)
- 16. Развалины многопролетного моста Балу через реку Арацани (провинция Балу)
- 17. Мост “Холктан” через реку Тигр у села Саг (провинция Шатах)
- 18. Мост в поселке Шатах через реку Сурб-тикин, 1651 г. (провинция Шатах)

- 15. The bridge of Maku over the river of the same name, Artaz District
- 16. The ruins of a multi-span bridge over the river Aratzani in Balu, Balu District
- 17. Kholktan Bridge over the river Tigris near Sag Village, Shatakh District
- 18. A bridge (1651) across the river Sourbtikin in Shatakh Village Town, Shatakh District

▲ 17 ▼ 18

ՅՐՏՆՈՏ

19. Յրտնոտի կամուրջը Տրտու (Թարթառ) գետի վրա.
սեւից հարավ-արևմուտքից. 13-րդ դար (Արցախ)
20. Կամրջի սեւից հարավից

ՇՐՏՈՏ

19. Мост Цртнота через реку Трту (Тартар),
вид с северо-запада, XIII в. (Арцах)
20. Вид моста с юга

TSERTNOT

19. The bridge of Tsertnot (13th century) over the river
Trtu (Tartar), Artsakh: view from the south-west
20. The same bridge from the south

ԳԱՌՆԻ

21. Գառնու ձորի կամուրջը Գեղարդ (Գառնի) գետի վրա

ՀՈՆՈՒՏ

22. Հոնուտի կամրջի ընդհանուր տեսքը հյուսիսից (Արցախ, Շուշիի շրջան)
23-24. Կամրջի տեսքը հարավից

ԳԱՐՈՒ

21. Мост в Гарнийском ущелье через реку Гегард (Гарни)

ՕՆՍՄ

22. Общий вид моста Онута с севера (Арцах, Шушинский район)
23-24. Вид того же моста с юга

GARNI

21. The bridge of the gorge of Garni over the river Geghard (Garni)

HONUT

22. General view of the bridge of Honut from the north, Shooshi District, Artsakh
23-24. The same bridge from the south

▲ 22

▲ 23

▼ 24

▲ 25 ▼ 26

25. Ջարվանեսի կամուրջը Տումաջրի վրա (Արցախ, Հադրութի շրջան)
 26. Ավետարանոցի կամուրջը (Արցախ, Ասկերանի շրջան)

25. Мост Джарванеса через реку Тумаджур (Арцах, Гадрутский район)
 26. Мост Аветараноца (Арцах, Аскеранский район)

25. Jarvanes Bridge across the river Tumajoor, Hadrut District, Artsakh
 26. Avetaranots Bridge in Askeran District, Artsakh

▲ 27 ▼ 28

ՄԵԾ ԹԱՂԶ

27-28. Տայիսի կամուրջն Իշխանազետի վրա
(Արցախ, Գադրուտի շրջան)

МЕЦ ТАХК

27-28. Мост Таиси через реку Ишханазет
(Арцах, Гадрутский район)

METZ TAGHK

27-28. The bridge of Tayis across the river
Ishkhan, Hadrut District, Artsakh

29. Լալազարի երկբրնիչ կամուրջը Որոտան գետի վրա (Սյունիք)

29. Двухпролетный мост Лалазара через реку Воротан (Сюник)

29. The double-span bridge of Lalazar across the river Vorotan, Siunik

◀ 29

▲ 30

▼ 31

▼ 32

30-32. Հալիվորի կամուրջն Իժխանագետի վրա. 1835 թ. (Արցախ, Հադրութի շրջան)

30-32. Мост Алинора через р. Ишханает, 1835 г. (Арцах, Гадрутский район)

30-32. Halivori Bridge (1835) across the river Ishkhan, Hadrut District, Artsakh

▲ 33 ▼ 34 ▼ 35

▲ 36 ▼ 37

- 33. Իգակուց կամուրջը Տումաջորի վրա (Արցախ, Տումի գյուղ)
- 34. Յանցի կամուրջն Արթինաջորի վրա (Հյուսիսային Արցախ, Բանանց գյուղ)
- 35. Խրոված կամուրջը Սևջուր գետի չորացած հունի վրա (Արցախ, Շահումյանի շրջան, Վերիշեն գյուղ)
- 36. Կարմիր կամուրջը Մոկացջորի վրա. 1595 թ. (Մոկս գավառ, Նորովանց գյուղ)
- 37. Նույն կամուրջը 2000-ական թվականների սկզբին կասարված նորոգությունից հետո

- 33. Мост Игакуц через реку Тумаджур (Арцах, с. Туми)
- 34. Мост Янци через реку Артинаджур (Северный Арцах, с. Бананц)
- 35. Мост Хровац на высохшем русле реки Севджур (Арцах, Шаумянский район, с. Верিশен)
- 36. Мост Кармир через реку Мокацджур, 1595 г. (провинция Мокс, с. Норованц)
- 37. Тот же мост после ремонта в начале 2000 года

- 33. Igakoots Bridge across the Tumajoor, Tumi Village, Artsakh
- 34. Yants Bridge across the Artinajoor, Banants Village, Northern Artsakh
- 35. Khrovatz (*Indignant*) Bridge over the river Sevjoor (now dry), Verishen Village, Shahumian District, Artsakh
- 36. Karmir (*Red*) Bridge (1595) across the Mokatsjoor, Norovants Village, Moks District
- 37. The same bridge after the repairs carried out in the early 2000s

▲ 38 ▼ 39 ▼ 40

X

ՎԱՆՔԵՐ, ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

МОНАСТЫРИ, ЦЕРКВИ

MONASTERIES, CHURCHES

ԷՉՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐ

1. Տաճարի ընդհանուր տեսքն արևելից

**ЭЧМИАДЗИНСКИЙ
КАФЕДРАЛЬНЫЙ СОБОР**

1. Общий вид собора с востока

ECHMIATZIN CATHEDRAL

1. General view of the Cathedral from the east

▲ 2 ▼ 3 ▼ 4

2. Տաճարի տեղը հյուսիս-արևելքից
 3. Տաճարի տեղը հարավ-արևմուտքից
 4. Հասված թմբուկից

2. Вид собора с северо-востока
 3. Вид собора с юго-запада
 4. Фрагмент барабана

2. The Cathedral from the north-east
 3. The Cathedral from the south-west
 4. Partial view of the drum

▲ 5 ▼ 6 ▼ 7

ԵՐԻԶԱ

5-7. Խճանկար հասակով վաղ միջնադարյան եկեղեցի Երիզա բերդի հարավարևելյան լանջին (Երզնկա գավառ)

ԱՄԱՐԱՍ

8. Վանական համալիրը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Մարտունու շրջան)
9-10. Սբ. Գրիգորիսի դամբարանը և նրա հիշատակին հետագայում կերտված սաղա- նաբարը (Արցախ)

ЕРИЗА

5-7. Раннесредневековая церковь с мозаичным полом на юго-восточном склоне крепости Ериза (провинция Ерзнка)

АМАРАС

8. Монастырский комплекс с юго-запада (Арцах, Мартунинский район)
9-10. Склеп Св. Григориса и сделанное впоследствии надгробье в память о нем (Арцах)

YERIZA

5-7. An early medieval church with a tessellated floor on the south-eastern slope of the Castle of Yeriza, Yerznka District

AMARAS

8. The monastic complex from the south-west, Martuni District, Artsakh
9-10. St. Grigoris's vault and his tombstone, Artsakh

▲ 8 ▼ 9 ▼ 10

▲ 11 ▼ 12 ▼ 13

ԶՎԱՐԹՆՈՏ

11. Տաճարի ավերակները հարավից (Արմավիրի մարզ)
12. Հորինվածքը ուղղաթիռից
13. Երեսարարության բուսաբանական դրվագ
14. Կարմավոր եկեղեցու շենքը հյուսիս-արևմուտքից (Աճառակ ֆաղափ)
15. Սբ. Հռիփսիմեն եկեղեցու շենքը հարավ-արևմուտքից (Վաղարշապատ ֆաղափ)
16. Սբ. Հովհաննես եկեղեցու շենքը հարավից (Արագածոտնի մարզ, Մասսարա գյուղ)
17. Գառնահովիտի եկեղեցու շենքը հյուսիս-արևմուտքից
18. Օձունի տաճարը հարավ-արևմուտքից (Լոռու մարզ)
19. Ոսկեդարի եկեղեցին հյուսիս-արևմուտքից (Տավուշի մարզ)

ЗВАРТНОЦ

11. Развалины храма с юга (область Армавир)
12. Вид храма с вертолета
13. Растительный декор, архитектурная деталь
14. Вид церкви Кармравор с северо-запада (город Аштарак)
15. Вид церкви Св. Рипсима с юго-запада (город Вагаршапат)
16. Вид церкви Св. Ованеса с юга (село Мастара)
17. Вид церкви Гарнаовита с северо-запада
18. Одзунский храм с юго-запада (область Лори)
19. Церковь Воскепара с северо-запада (область Тавуш)

ZVARTNOTS

11. The ruins of the Cathedral from the south, Armavir Region
12. The composition of the Cathedral as seen from helicopter
13. A plant relief
14. Karmravor Church from the north-west, Ashtarak City
15. St. Hripsime Church from the south-west, Vagharshapat (Echmiatzin) City
16. St. Hovhannes Church from the south, Mastara Village, Aragatzotn Region
17. The church of Garnahovit from the north-west
18. The church of Odzun from the south-west, Lori Region
19. The church of Voskepar from the north-west, Tavush Region

▲ 14 ▼ 16

▲ 15 ▼ 17

▼ 18

▼ 19

▲ 20 ▼ 21 ▼ 22

ԾԻԾԵՌՆԱՎԱՆԶ

20. Ծիծեռնավանքի ընդհանուր տեսքը հյուսիս-արևելքից (Արցախ, Զառաթաղի շրջան)
 21-22. Տեսքը հարավ-արևելքից նախքան վերականգնումը (լուս.՝ 1996 թ.) և վերականգնումից հետո (2008 թ.)

ՇԻՇԵՐՆԱՎԱՆԿ

20. Общий вид Цицернаванка с северо-востока (Арцах, Кашатахский район)
 21-22. Вид с юго-востока до реконструкции (фото 1996 г.) и после нее (2008 г.)

TZITZERNAVANK

20. General view of the monastery from the north-east, Kashatagh District, Artsakh
 21-22. Tzitzernavank from the south-east before (photo 1996) and after its restoration (photo 2008)

▲ 23

▼ 24

ՊՏԳՆԻ

23. Պտղնու սաճարը հարավից (Կոտայքի մարզ)
24. Տաճարի հարավային ճակատից բացված լուսամուտի դասակ

ПТГНИ

23. Храм Птгни с юга (область Котайк)
24. Оконный веноч на южном фасаде храма

PTGHNI

23. The church of Ptghni from the south, Kotayk Region
24. The crown of a window opening from the southern facade of the church

▲ 25

▲ 26

▼ 28

▼ 29

ԲԱՅԲՈՒՐԴ

- 25. Բայբուրդ գյուղատեղիի եկեղեցու ժամանակակից հարավ-արևելքից (խոսրովի արգելից)
- 26. Եկեղեցու ժամանակակից հյուսիս-արևելքից
- 27. Եկեղեցու ներքին ժամանակակից դեղին արևելքից
- 28. Ունախոյակ եկեղեցու խորանի հյուսիսային կողմում
- 29. Հավասարաթև խաչաձև խորանի կամարի կողմից փախի

ՕՄՏԸ ԴՌՆԵ ՎԱՆՔ

- 30. Վանքի գլխավոր եկեղեցու ներքին ժամանակակից հյուսիս (Արցախ, Մոխրենիս գյուղ)
- 31. Հյուսիսարևելակողմի 3/4 խորի ունախոյակներ
- 32. Եկեղեցու ժամանակակից հարավ-արևելքից

БАЙБУРД

- 25. Вид церкви селища Байбурд с юго-востока (Хосровский заповедник)
- 26. Вид церкви с северо-востока
- 27. Внутренний вид церкви в восточном направлении
- 28. Капитель на северной стороне церковного алтаря
- 29. Равносторонний крест на замковом камне арки алтаря

МОНАСТЫРЬ ОХТ ДРНЕ (СЕМИ ДВЕРЕЙ)

- 30. Внутренний вид главной церкви монастыря в северном направлении (Арцах, с. Мохренис)
- 31. Капители в северо-восточной нише 3/4
- 32. Вид церкви с юго-востока

BAYBURD

- 25. The church of Bayburd in Bayburd Village Site, Khosrov Reserve: view from the south-east
- 26. The same church from the north-east
- 27. Inner view of the church towards the east
- 28. A set-in-wall capital in the north of the church apse
- 29. Relief of an equal-winged cross on the keystone of the apse arch

OKHT DRNE MONASTERY

- 30. Inner view of the main church of the monastery towards the north, Mokhrenis Village, Artsakh
- 31. The set-in-wall capitals of the north-eastern 3/4 niche
- 32. The church as seen from the south-east

▲ 30

▼ 31

▼ 32

▲ 33 ▼ 35

▲ 34 ▼ 36

▼ 37

▼ 38

▲ 39 ▼ 40

33. Մրեն քաղաքատեղիի և եկեղեցու շենքը հի-
տեղեցի (Շիրակ գավառ)
34. Մրենի սաճարը հարավ-արևմուտքից (լուս.
2000 թ.)
35. Կարսի Առաքելոց եկեղեցու շենքը հյուսիս-
արևելքից
36. Եկեղեցու թմբուկը ներքուստ
37. Սբ. Բարդուղիմեոս առաքյալ վանքի եկե-
ղեցին հարավ-արևմուտքից (Աղբակ գավառ)
38. Պատկերաքանդակներ եկեղեցու արևմտյան
մուտքի վեր
39. Քաղկազենի եկեղեցու ավերակները (Անի)
40. Բանակի սաճարի շենքն արևելքից (Օլթի
գավառ)

33. Вид городища Мрен и церкви из космоса
(провинция Ширак)
34. Храм Мрена с юго-запада (фото 2000 г.)
35. Вид Карсской церкви Аракеолоц с северо-
востока
36. Внутренний вид барабана церкви
37. Монастырская церковь апостола Св. Вар-
фоломея с юго-запада (провинция Агбак)
38. Сюжетные рельефы над западным входом
той же церкви
39. Развалины церкви Гагикашена (Ани)
40. Вид Банакского храма с востока (провин-
ция Олти)

33. Mren City Site and its church from space,
Shirak District
34. Mren Church from the south-west (photo
2000)
35. Arakelots Church of Kars from the north-east
36. Inner view of the tambour of the same
church
37. The church of the Monastery of St.
Bartholomew the Apostle from the south-
west, Aghbak District
38. Ornamental reliefs above the western
entrance of the same church
39. The ruins of Gagkashen Church, Ani
40. Banak Church from the east, Olti District

▲ 41 ▼ 42 ▼ 43

ԱՂԹԱՍԱՐ

- 41. Աղթամարի Սր. Խաչ վանքի տեսքը հյուսիս-արևմուտքից
- 42. Պատկերաբանդակներ Սր. Խաչ եկեղեցու արևելյան ճակատին
- 43. Հասված Սր. Խաչ եկեղեցուց
- 44-49. Պատկերազոհիներ և պատկերաբանդակներ եկեղեցու ումերին

ԱՒՏԱՄԱՐ

- 41. Вид монастыря Сурб Хач в Ахтамаре с северо-запада
- 42. Сюжетные рельефы на восточном фасаде церкви Сурб Хач
- 43. Фрагмент церкви Сурб Хач
- 44-49. Сюжетные рельефы на стенах церкви Сурб Хач

AGHTAMAR

- 41. Sourb Khach Monastery from the north-west
- 42. Ornamental reliefs on the eastern facade of Sourb Khach Church of Aghtamar
- 43. Partial view of Sourb Khach Church of Aghtamar
- 44-49. Ornamental belts and reliefs on the walls of Sourb Khach Church

▲ 44 ▼ 45 ▼ 46

▼ 47

▼ 48

▼ 49

◀ 50 ▲ 51 ▼ 52

**ԵՂԻՇ ԱՌԱՔՅԱԼԻ ՎԱՆՔ
(ՋՐՎՇՏԻԿ)**

- 50. Վանական համալիրի ընդհանուր տեսքն արևմուտքից (Արցախ, Մարտակերտի շրջան)
- 51. Վանքի համալիրը հարավ-արևմուտքից
- 52. Վանքի կենտրոնական հուշարձանախումբն արևմուտքից

**МОНАСТЫРЬ АПОСТОЛА
ЕГИША (ДЖРВШТИК)**

- 50. Общий вид монастырского комплекса с запада (Арцах, Мартакертский район)
- 51. Комплекс монастыря с юго-запада
- 52. Центральная группа памятников монастыря с запада

**YEGHISH (ELISHA) THE
APOSTLE (JRVSHTIK)**

- 50. General view of the monastic complex from the west, Martakert District, Artsakh
- 51. The Monastic Complex of Yeghish Arakyal from the south-west
- 52. The central monuments of the monastery from the west

236

53. «Կարմիր եղցու» տեսն արևմուտքից. 1000 թ.
(Արցախ, Հադրութի շրջան, Տումի գյուղ)

53. Вид церкви «Кармир Егци» с запада,
1000 г. (Арцах, Гадрутский район, с. Туми)

53. Karmir Yeghtsy (*Red Church*) from the west (1000),
Tumi Village, Hadrut District, Artsakh

◀ 53 ▲ 54 ▼ 55

54. Հայրավանքի տեղը հյուսիս-արևմուտքից
(Գեղարքունիքի մարզ)
55. Սևանա կղզու վանքը հարավից

54. Вид Айраванка с северо-запада (область Гегаркуник)
55. Монастырь Севанского полуострова с юга (область
Гегаркуник)

54. Hayravank from the north-west, Gegharkunik Region
55. The monasteries of Sevan Island from the south,
Gegharkunik Region

◀ 56

▲ 57

▼ 58

▼ 59

ՍԱՅՐԱՎԱՆՔ

56. Մայրավանքի տեսքը հյուսիս-արևմուտքից (Կոտայքի մարզ, Սոլակ գյուղ)
 57. Մայրավանքի հարավ-արևելքից
 58. Եկեղեցու ներքին տեսքը դեղի արևմուտք
 59. Մայրավանքն արևմուտքից

МАЙРАВАНК

56. Вид Майраванка с северо-запада (область Котайк, с. Солак)
 57. Майраванк с юго-востока
 58. Внутренний вид церкви Майраванка в западном направлении
 59. Майраванк с запада

MAYRAVANK

56. The monastery from the north-west, Solak Village, Kotayk Region
 57. The monastery from the south-east
 58. Inner view of the monastic church towards the west
 59. Mayravank from the west

◀ 60

▲ 61 ▼ 62 ▼ 63

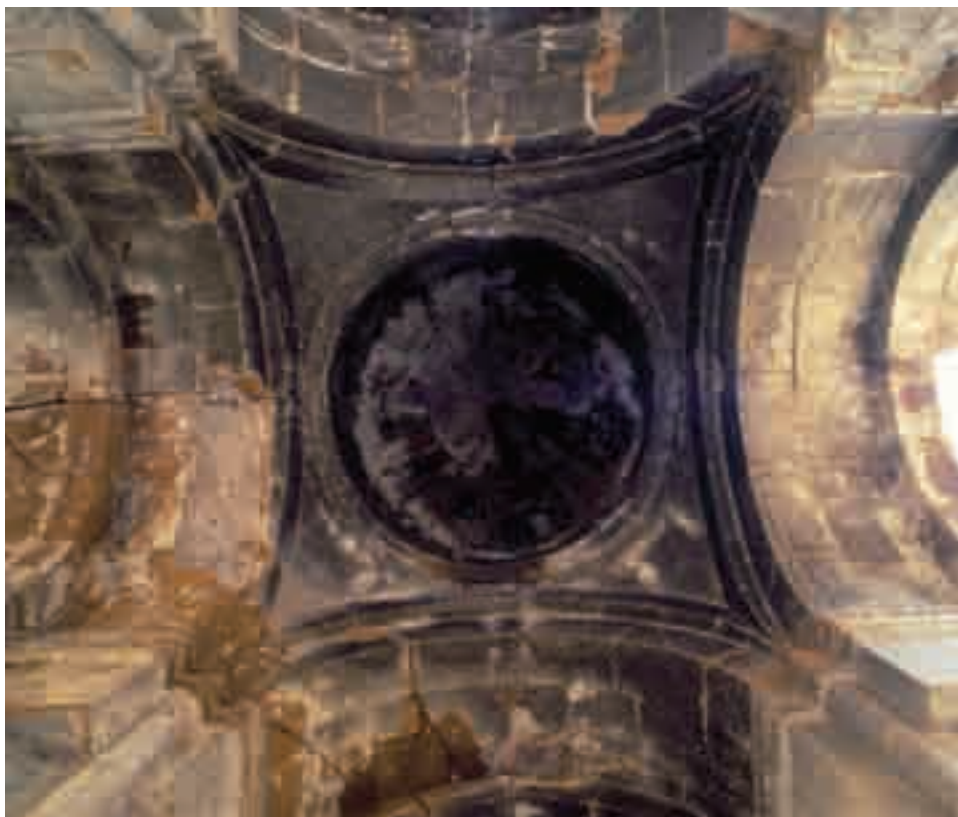
61. Մարմաշենի վանքը հարավ-արևելքից (Շիրակի նահ. Վահրամաբերդ գյուղ)
 62. Անիի Կոսանաց վանքը հյուսիս-արևմուտքից
 63. Կարմիր վանքն Անիից հյուսիս՝ Ախուրյան գետի ափին. տեսքը հարավ-արևմուտքից

61. Монастырь Мармашена с юго-востока (область Ширак, с. Ваграмаберд)
 62. Монастырь Кусанац (Девичий) города Ани с северо-запада
 63. Монастырь Кармир ванк севернее Ани — на берегу реки Ахурян (вид с юго-запада)

61. Marmashen Monastery from the south-east, Vahramaberd Village, Shirak Region
 62. Koosanats Monastery of Ani from the north-west
 63. Karmir Vank on the bank of the river Akhurian, north of Ani: view from the south-west

▲ 64 ▼ 65 ▼ 66

ԽԾԿՈՆԶ

- 64. Խծկոնի վանքը հարավ-արևմուտքից (Շիրակ գավառ)
- 65. Խծկոնի Սբ. Սարգիս եկեղեցու ժամանակակից տեսքը
- 66. Նույն եկեղեցու թմբուկի ներքին տեսքը
- 67. Խծկոնի վանական համալիրը 20-րդ դարի սկզբին. ժամանակակից տեսքը
- 68. Վանական համալիրը 2000 թ.

ՄՈՆԱՍՏԵՐ

- 64. Монастырь Хцконк с юго-запада (провинция Ширак)
- 65. Вид церкви Св. Саргиса в Хцконке с востока
- 66. Внутренний вид барабана той же церкви
- 67. Монастырский комплекс Хцконка в начале XX в. (вид с востока)
- 68. Монастырский комплекс в 2000 г.

KHETZKONK

- 64. Khetzkonk Monastery from the south-west, Shirak District
- 65. St. Sargis Church of Khetzkonk from the east
- 66. Interior view of the church drum
- 67. The Monastic Complex of Khetzkonk early in the 20th century: view from the east
- 68. The Monastic Complex of Khetzkonk in 2000

▲ 67 ▼ 68

▲ 69 ▼ 70 ▼ 71

▼ 72

ՀՈՌՈՍՈՍ

- 69. Հորոմոսի վանական համալիրը հյուսիս-արևելքից (Շիրակ գավառ)
- 70. Վանական համալիրի տեսքը տիեզերքից
- 71. Վանական համալիրը հյուսիսից
- 72. Հորոմոսի վանքի Սբ. Մինաս և Սբ. Գևորգ եկեղեցիների տեսքը հարավ-արևմուտքից
- 73. Սեղանասուն
- 74. Տաղանասան ներքին տեսքը դեմի արևելք
- 75. Գավիթ

ОРОМОС

- 69. Оромосский монастырский комплекс с северо-востока (провинция Ширак)
- 70. Вид монастырского комплекса из космоса
- 71. Монастырский комплекс с севера
- 72. Вид церквей Св. Минаса и Св. Геворка Оромосского монастыря с юго-запада
- 73. Трапезная
- 74. Внутренний вид гробницы в восточном направлении
- 75. Притвор

HOROMOS

- 69. The Monastic Complex of Horomos from the north-east, Shirak District
- 70. The monastic complex from space
- 71. The monastic complex from the north
- 72. St. Minas and St. Gevorg Churches of Horomos Monastery from the south-west
- 73. The refectory of the monastery
- 74. Inner view of the vault towards the east
- 75. A gavit (vestibule) forming part of the monastic complex

▲ 73

▲ 74

▼ 75

▲ 76 ▼ 80

▲ 77 ▼ 81

ՀՈՌՈՄՍ

76. Գավթի կենտրոնական ծածկի ներքին տեսքը
77-79. Մանրամասներ գավթի ծածկերից
80. Սր. Մինաս եկեղեցու արևելյան ճակատից բացված լուսամուտը

ՕՐՈՄՈՍ

76. Внутренний вид центральной части кровли притвора
77-79. Детали кровлей притвора
80. Окно восточного фасада церкви Св. Минаса

HOROMOS

76. Inner view of the central part of the gavit roof
77-79. Details of different parts of the gavit roof
80. The window opening from the eastern facade of St. Minas Church

▲ 78 ▼ 82

▲ 79 ▼ 83

81-82. Գավթի ութանիս ծածկի փանդակազարդ նիստեր
83. Ար. Գևորգ եկեղեցու արևմտյան ճակատից բացված լուսանուր

81-82. Украшенные скульптурами грани восьмигранной кровли притвора
83. Окно западного фасада церкви Св. Геворка

81-82. The sculptured facets of the octahedral roof of the gavit
83. The window opening from the western facade of St. Gevorg Church

▲ 84

▲ 85

▼ 86

ՏԱՅԼԱՐ

- 84. Տայլարի եկեղեցու տեսքը տիեզերքից (Շիրակ գավառ)
- 85. Եկեղեցու ստվերն Ախսուրյանի ձորի հանդի-տակաց լանջին
- 86. Հայկաձորի և Տայլարի եկեղեցիները Ախսու-րյանի ձախ և աջ ափերին
- 87. Ախսուրյան գետը և Տայլարի եկեղեցին
- 88. Եկեղեցու տեսքը հյուսիս-արևելքից
- 89. Եկեղեցու բարձրակի տեսքը ներքուստ

ТАЙЛАР

- 84. Вид церкви Тайлар из космоса (провинция Ширак)
- 85. Тень церкви на склоне напротив Ахурян-ского ущелья
- 86. Церкви Айкадзор и Тайлар на левом и пра-вом берегах реки Ахурян
- 87. Река Ахурян и церковь Тайлар
- 88. Вид церкви с северо-востока
- 89. Внутренний вид барабана церкви

TAYLAR

- 84. Taylar Church from space, Shirak District
- 85. The shadow of Taylar Church on the oppo- site slope of the gorge of the river Akhurian
- 86. The churches of Haykadzor and Taylar on both banks of the river Akhurian
- 87. The river Akhurian and Taylar Church
- 88. The same church from the north-east
- 89. Inner view of the drum of this church

▲ 87 ▼ 88 ▼ 89

▲ 90 ▼ 91 ▼ 92

- 90. Բոլորաձև վեցխորան եկեղեցի Գյավրենջի գյուղում (Դերջան գավառ)
- 91. Եկեղեցու հարավային մուտքի բարավորը
- 92. Դանիելն առյուծների գբում

ԻՇԽԱՆ

- 93. Եկեղեցու տեսքը հարավից (Օլթի գավառ)
- 94. Ներքին տեսքը դեղիսի հյուսիսիս
- 95. Հասված եկեղեցու խորանի սյունակամարա-սարից

- 90. Круглая церковь с шестью ризницами в селе Гявренджи (провинция Держан)
- 91. Притолока южного входа той же церкви
- 92. Даниэль в яме со львами

ԻՏԻԿԱՆ

- 93. Вид церкви с юга (провинция Олти)
- 94. Внутренний вид церкви в северном направлении
- 95. Фрагмент арочной колонны церковного алтаря

- 90. A six-apse circular church in Gyavrenji Village, Derjan District
- 91. The tympanum of the southern entrance of the same church
- 92. Daniel in the lions' den

ISHKHAN

- 93. The church as seen from the south, Olti District
- 94. Inner view of the church towards the north
- 95. Partial view of the arcade/colonnade of the church apse

▲ 93

▲ 94 ▼ 95

▲ 96 ▼ 97

▲ 98 ▼ 100

▲ 99 ▼ 101

▼ 102

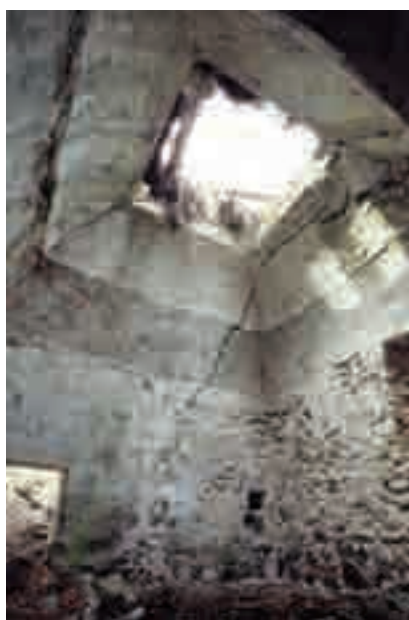
▼ 103

▼ 104

▼ 105

ԽԱԹՐԱՎԱՆԶ (ԽԱԴԱՎԱՆԶ)

96. Խաթրավանքը Տրտու (Թարթար) գետի աջակողմյան անտառածածկ լեռնալանջին (Արցախ, Մարտակերտի շրջան)
97. Վանական համալիրի տեսքն արևմուտքից
98-99. Վանքը հյուսիս-արևմուտքից և հարավ-արևելքից
100-102. Փակթի ներքին տեսարաններ
103-105. Խաթրավանքի սեղանատունը

ХАТРАВАНК (ХАДАВАНК)

96. Хатраванк на лесистом горном склоне правого берега реки Трту (Тартар) (Арцах, Мартакертский район)
97. Вид монастырского комплекса с запада
98-99. Монастырь с северо-запада и юго-востока
100-102. Внутренние виды притвора
103-105. Трапезная Хатраванка

KHATRAVANK (KHADAVANK)

96. The monastic complex on a wooded mountain slope on the right bank of the river Trtu (Tartar), Martakert District, Artsakh
97. The monastic complex from the west
98-99. The monastery from the north-west and south-east
100-102. Interior views of the zhamatun
103-105. The refectory of Khatravank

▲ 106 ▼ 107 ▼ 108

ՄԲ. ԹԱԴԵՈՍ ԱՌԱՔՅԱԼԻ ՎԱՆՔ

- 106. Վանքի ընդհանուր տեսքը հյուսիս-արևելքից (Արտազ գավառ)
- 107. Վանքի տեսքը հարավ-արևելքից
- 108. Հասկած եկեղեցու ֆանդակագոտիներից

ԳԱՆԶԱՍԱՐ

- 109. Վանքի տեսքը հյուսիս-արևելքից (Արցախ)
- 110. Տեսքը հարավից
- 111. Տեսքն արևելքից
- 112. Տեսքը հարավ-արևելքից

МОНАСТЫРЬ АПОСТОЛА СВ. ТАДЕОСА

- 106. Общий вид монастыря с северо-востока (провинция Артаз)
- 107. Вид монастыря с юго-востока
- 108. Фрагмент сюжетных рельефов церкви

ГАНДЗАСАР

- 109. Вид монастыря с северо-востока (Арцах)
- 110. Вид с юга
- 111. Вид с востока
- 112. Вид с юго-востока

ST. THADDAEUS THE APOSTLE

- 106. General view of the monastery from the north-east, Artaz District
- 107. The monastery from the south-east
- 108. Partial view of the sculptured belts of the monastic church

GANDZASAR

- 109. The monastery from the north-east, Artsakh
- 110. The monastery from the south
- 111. The monastery from the east
- 112. The monastery from the south-east

▲ 109

▲ 110

▲ 111

▼ 112

▲ 113 ▼ 114

115

116

ԱՂՋՈՅ ՎԱՆՔ

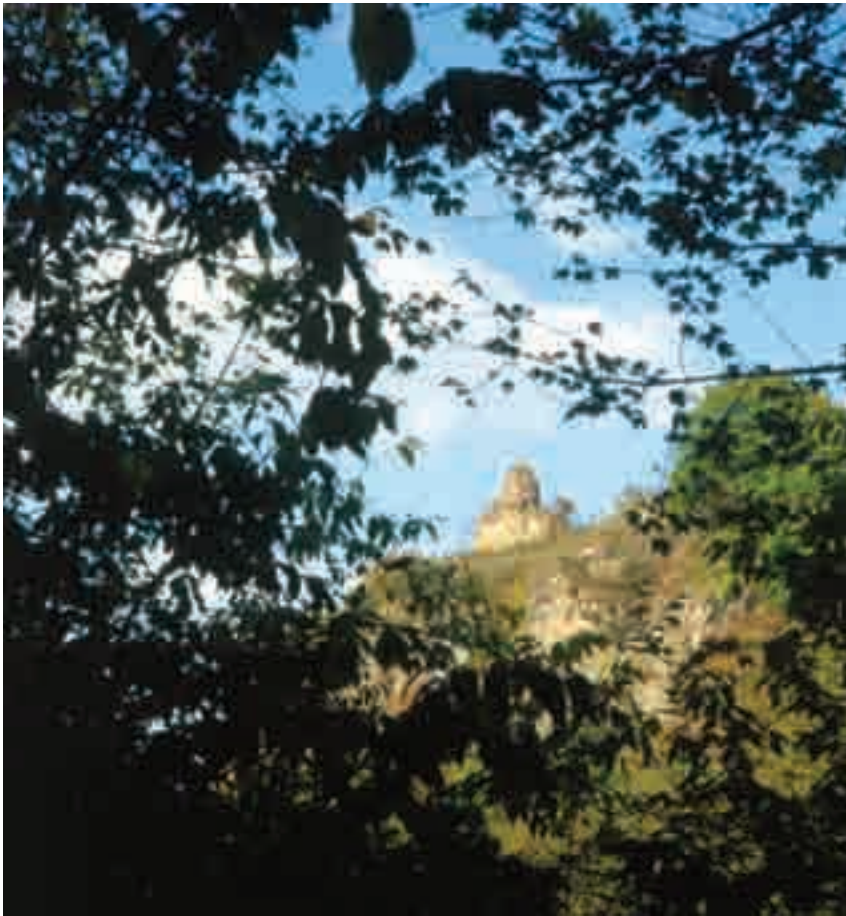
- 113. Վանքի ընդհանուր տեսքը հյուսիս-արևմուտքից (Խոսրովի շրջան)
- 114. Վանքի Սբ. Պողոս-Պետրոս եկեղեցու արևմտյան ճակատը
- 115-116. Վանքի Սբ. Պողոս-Պետրոս եկեղեցու առաջալաների բարձրաքանդակները

МОНАСТЫРЬ АХДЖОЦ

- 113. Общий вид монастыря с северо-запада (Хосровский заповедник)
- 114. Западный фасад монастырской церкви Св. Погоса и Петроса
- 115-116. Горельефы апостолов монастырской церкви Св. Погоса и Петроса

AGHJOTS MONASTERY

- 113. General view of the monastery from the north-west, Khosrov Reserve
- 114. The western facade of Sts. Peter and Paul Church
- 115-116. The high reliefs of Sts. Peter and Paul in the monastery

▲ 117 ▼ 119

▲ 118 ▼ 120

ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔ

117. Վանքի ժամերեկի հարավից (Արցախ, Մարտաքերտի շրջան)
 118. Տեսքը հարավ-արևմուտքից
 119. Տեսքը հյուսիս-արևմուտքից
 120. Թմբուկի ժամերեկի ներքինը

ԿԱՏՈՍԱՎԱՆԿ

121. Կատոսավանքի ժամերեկի հարավից (Արցախ, Կաշաթաղի շրջան)
 122. Հարավային ճակատից բացված լուսամուկը
 123. Գոշավանքի վանական համալիրը հարավ-արևմուտքից (Տավուսի մարզ)

МОНАСТЫРЬ АМЕНАПРКИЧ (ВСЕСПАСИТЕЛЬ)

117. Вид монастыря с юга (Арцах, Мартакертский район)
 118. Вид с юго-запада
 119. Вид с северо-запада
 120. Внутренний вид барабана

КАТОСАВАНК

121. Вид Катосаванка с юга (Арцах, Кашатахский район)
 122. Окно на южном фасаде
 123. Монастырский комплекс Гошаванк с юго-запада (область Тавуш)

AMENAPRKICH (HOLY SAVIOUR) MONASTERY

117. The monastery from the south, Martakert District, Artsakh
 118. The monastery from the south-west
 119. The monastery from the north-west
 120. Inner view of the tambour

KATOSAVANK

121. The monastery from the south, Kashatagh District, Artsakh
 122. The window opening from the southern facade of Katosavank
 123. The Monastic Complex of Goshavank from the south-west, Tavush Region

▲ 121

▲ 122 ▼ 123

▲ 124 ▼ 125

- 124. Սաղմոսավանքի ժու-
ղը հարավից (Արա-
գածոսնի մարզ)
- 125. Խոր Վիրաթի վանքը
հարավ-արևելքից (Ա-
րարատի մարզ)

- 124. Монастырь Сагмоса-
ванк с юга (область
Арагацотн)
- 125. Монастырь Хор Вирап
с юго-востока (об-
ласть Арарат)

- 124. Saghmosavank
Monastery from the
south, Aragatzotn
Region
- 125. Khor Virap Monastery
from the south-east,
Ararat Region

▲ 126

▲ 127

▼ 128

ԴԱԴԻ ՎԱՆՔ

126. Վանքը և համանուն գյուղի տեսքը տիեզերքից
(Արցախ, Զարվաճառի շրջան)
127. Վանական համալիրը հարավ-արևմուտքից
128. Վանական համալիրն արևմուտքից

ДАДИ ВАНК

126. Вид монастыря и одноименного села из
космоса (Арцах, Карвачарский район)
127. Монастырский комплекс с юго-запада
128. Монастырский комплекс с запада

DAD MONASTERY

126. The monastery and the village of the same
name from space, Karvajar District, Artsakh
127. The monastic complex from the south-west
128. The monastic complex from the west

▲ 129 ▼ 130

129-130. Դադի վանական համալիրի տեսքը մինչև վերականգնումը (լուս.՝ 1993 թ.) և վերականգնման ընթացքում (լուս.՝ 2008 թ.)

129-130. Вид монастырского комплекса Дади до (фото 1993 г.) и во время (фото 2008 г.) реконструкции

129-130. The monastic complex before (photo 1993) and during restoration (photo 2008)

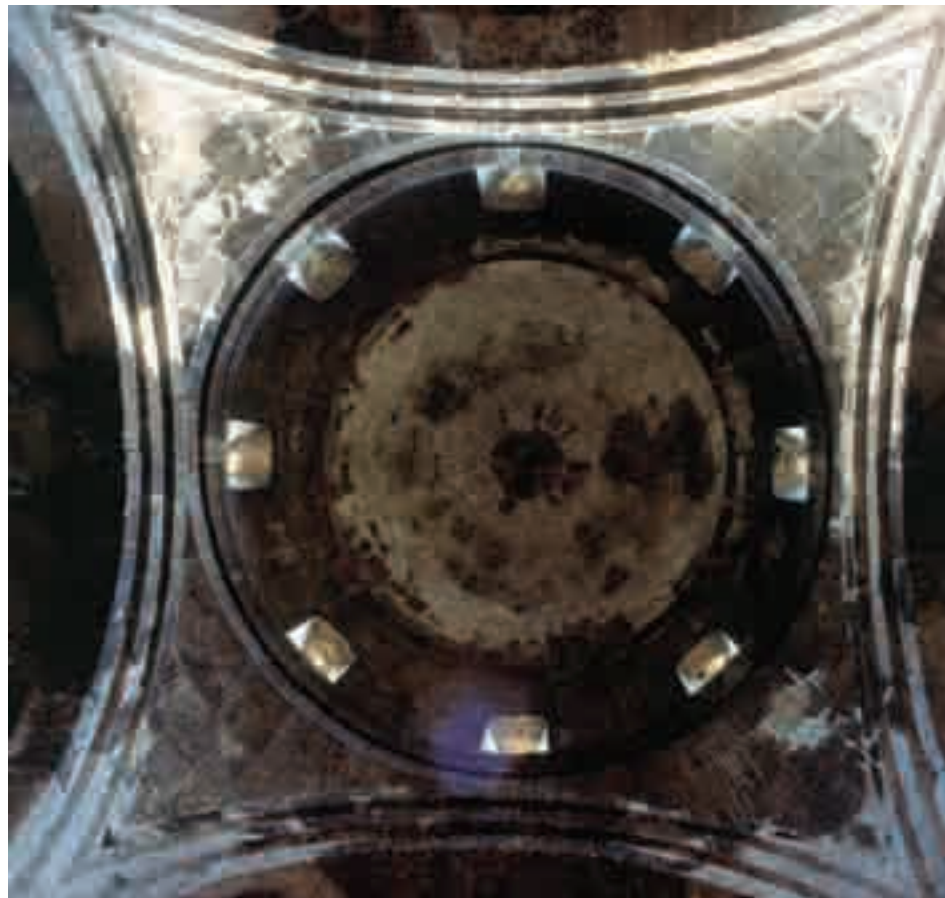
▼ 133

▲ 131

▲ 132

▼ 134

131-132. Դադի վանքի Կաթողիկե եկեղեցին հյուսիս-արևելքից մինչև վերականգնումը (լուս.՝ 1993 թ.) և վերականգնումից հետո (լուս.՝ 2007 թ.)
 133. Կաթողիկե եկեղեցու հարավային ճակատից բացված լուսամուտը
 134. Եկեղեցու բմբուրը ներքուս

131-132. Церковь Катогики монастыря Дади до (фото 1993 г.) и после (фото 2007 г.) реконструкции, вид с северо-востока
 133. Окно южного фасада церкви Катогики монастыря Дади
 134. Внутренний вид барабана

131-132. Katoghike Church (the main domed church) of Dad Monastery from the north-east before (photo 1993) and after restoration (photo 2007)
 133. The window opening from the southern facade of Katoghike Church
 134. Inner view of the drum of the same church

▲ 135 ▼ 137 136►

▼ 138

135-136. Դադի վանքի Գմբեթավոր փոքր եկեղեցին արևմուտքից մինչև վերականգնումը (լուս.: 1993 թ.) և վերականգնումից հետո (լուս.: 2008 թ.)
 137. Եկեղեցու թմբուկը ներքուս (մինչև վերականգնումը)
 138. Հասված եկեղեցու արևմտյան ճակատին ազուցված խաչքարերից

135-136. Малая Купольная церковь монастыря Дади до (фото 1993 г.) и после (фото 2008 г.) реконструкции, вид с запада
 137. Внутренний вид барабана церкви до реконструкции
 138. Фрагмент хачкаров на западном фасаде церкви

135-136. The small domed church of Dad Monastery from the west before (photo 1993) and after restoration (photo 2008)
 137. Inner view of the tambour of the same church (before restoration)
 138. Partial view of the cross-stones in the western facade of the same church

▼ 141

▲ 140

▼ 142

▲ 139

▼ 143

▼ 144

- 139. Լալվար լեռը և Խորակերտի վանքը (Գուգարք)
- 140. Վանքի տեսքը հարավ-արևմուտքից
- 141. Խուռճաղի վանքի գլխավոր եկեղեցին հարավից (Գուգարք)
- 142. Խոժոռնու Ար. Նսան եկեղեցին արևելքից (Գուգարք)
- 143. Կյուրիկյանների դալասական եկեղեցին Շամշուլդե ֆաղաֆառեղիում. տեսքը հարավ-արևմուտքից (Գուգարք)
- 144. Զաղաֆառեղիի Ար. Սիոն եկեղեցին արևմուտքից

- 139. Гора Лалвар и монастырь Хоракерт (Гугарк)
- 140. Вид монастыря с юго-запада
- 141. Главная церковь монастыря в Хучале с юга (Гугарк)
- 142. Церковь Св. Ншан в Хожорне с востока (Гугарк)
- 143. Придворная церковь Кюрикианов в городище Шамшульде с юго-запада (Гугарк)
- 144. Церковь Св. Сион в том же городище с запада

- 139. Mount Lalvar and Khorakert Monastery, Gugark
- 140. The same monastery from the south-west
- 141. The main church of Khoorjap Monastery from the south, Gugark
- 142. Sourb Nshan Church of Khozhorni from the east, Gugark
- 143. The Kyurikians' palace church in Shamshulde City Site, Gugark: view from the south-west
- 144. Sourb Sion Church of the same city site from the west

▲ 145 ▼ 147

▲ 146 ▼ 148

ՀՌՈՄՑԼԱ

145. Հռոմկլայի հուշարձանախմբի
ավերակները (Կիլիկիա)
146-148. Խաչքարեր՝ ագուցված
եկեղեցու հարավային ճակատին

РОМКЛА

145. Развалины группы
памятников Ромклы (Киликия)
146-148. Хачкары на южном
фасаде церкви

ՀՐՈՄՑԼԱ

145. The ruins of the monument complex of Hromkla, Cilicia
146-148. Cross-stones set in the southern facade of the
church of this complex

▲ 149 ▼ 151

▲ 150 ▼ 152

ԱՆՆՎԱՐԶԱ

149. Անավարզայի եկեղեցու պերակաները հարավ-արևմուտքից (Կիլիկիա)
 150. Եկեղեցու տեսն արևմուտքից
 151-152. Շինարարական արձանագրության սկզբնամասը եկեղեցու արևմտյան և հարավային ճակատներին

АНАВАРЗА

149. Развалины церкви Анаварза с юго-запада (Киликия)
 150. Вид церкви с запада
 151-152. Начало строительной надписи на западном и южном фасадах церкви

ANAVARZA

149. The ruins of the church of Anavarza from the south-west, Cilicia
 150. The same church from the west
 151-152. The initial part of a construction inscription on the western and southern facades of the church

ԳՏԻՉ ՎԱՆՔ

153. Վանքի ընդհանուր տեսքը Գտիչ բերդից (Արցախ, Հադրութի շրջան)

МОНАСТЫРЬ ГТИЧ

153. Общий вид монастыря из крепости Гтич (Арцах, Гадрутский район)

GTICH MONASTERY

153. General view of the monastery from Gtich Castle, Hadrut District, Artsakh

◀ 153

▲ 154

▼ 155

▼ 156

154. Գօհիշ վանքի Կաթողիկէ եկեղեցու տաւրը
հարաւից
155. Թմբուկի ներքին տաւրը
156. Սեղանի վեճ քարն ու բեմի ճակատա-
նաւը

154. Церковь Катогике монастыря Гтич с юга
155. Внутренний вид барабана
156. Камень в основании алтаря и фронталь-
ная часть сцены

154. Katoghike Church of the monastery from
the south
155. Inner view of the church tambour
156. The altar-stone and the facade of the
bema of the same church

▲ 157 ▼ 159

▲ 158 ▼ 160

ԿՈՇԻԿ ԱՆԱՊՍ

- 157. Անապատի տեսքը արևելքից (Արցախ, Զուլա-սակ գյուղ)
- 158. Տեսքը հարավ-արևմուտքից
- 159. Սյունասրահը հարավից
- 160. Զանգակատունը հարավ-արևմուտքից

ՄԱԴԱՐԴԱՎԱՆԶ

- 161-162. Վանքի տեսքը շիտգրքից (Արտազ)
- 163. Վանքի եկեղեցին և զանգակատունը հյուսիս-արևելքից
- 164. Թմբուկի ներքին տեսքը
- 165. Վանքի տեսքը հարավ-արևելքից
- 166. Թմբուկն ու զանգակատունը հարավից
- 167. Վանքի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից
- 168. Մարդակերպ արձանի գլխամասով ավարտվող հովհարաձև վեղարի ծածկասալ

МОНАСТЫРЬ (АНАПАТ) КОШИК

- 157. Вид монастыря с востока (Арцах, с. Колатак)
- 158. Вид с юго-запада
- 159. Колонный зал с юга
- 160. Колокольня с юго-запада

МАГАРДАВАНК

- 161-162. Вид монастыря из космоса (Артаз)
- 163. Церковь монастыря и колокольня с северо-востока
- 164. Внутренний вид барабана
- 165. Вид монастыря с юго-востока
- 166. Барабан и колокольня с юга
- 167. Общий вид монастыря с юго-запада
- 168. Перекрытие веерообразного шпилья, оканчивающегося головой человекообразной скульптуры

KOSHIK CLOISTER

- 157. The cloister from the east, Kolatak Village, Artsakh
- 158. The cloister from the south-west
- 159. The portico of the cloister from the south
- 160. The belfry of the cloister from the south-west

MAGHARDAVANK

- 161-162. The monastery from space, Artaz District
- 163. The church and belfry of the monastery from the north-east
- 164. Inner view of the church tambour
- 165. The monastery from the south-east
- 166. The drum and bell tower from the south
- 167. General view of the monastery from the south-west
- 168. The covering slab of a fan-shaped broach ending in the head of a human-like statue

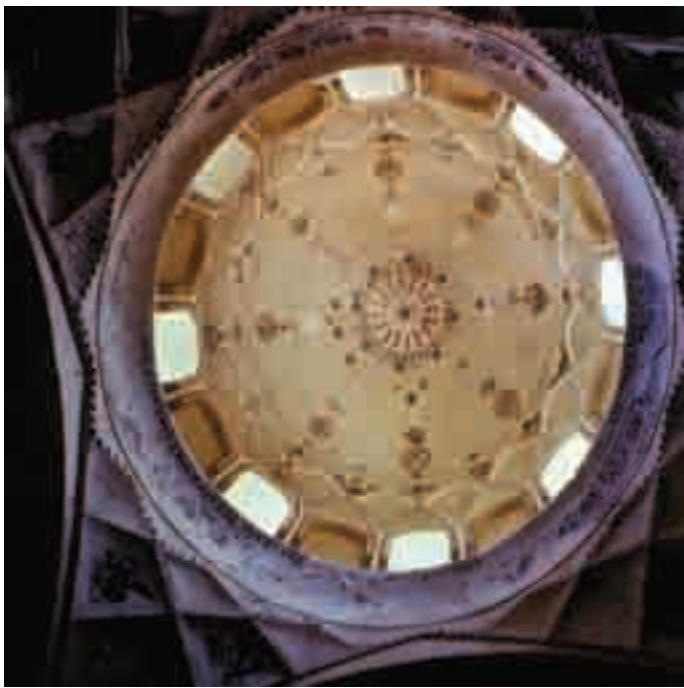
▲ 161 ▼ 164

▲ 162

▲ 163

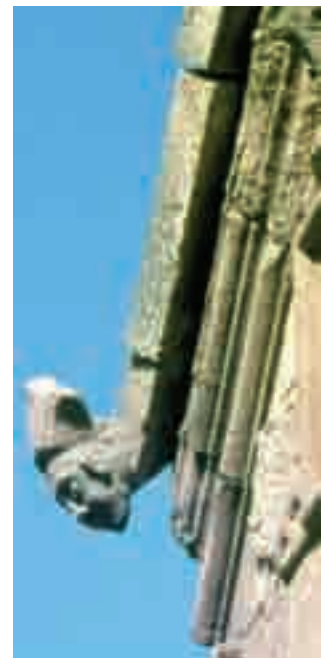

▼ 166

▼ 167

▼ 168

▲ 169

▲ 170

▼ 171

ՄԵՃԱՐԱՆՏ ՎԱՆՔ

169. Վանքի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ, Մարտակերտի շրջան)

170. Վանքի կենտրոնական կառույցները նույն կողմից

171. Վանքի զույգ եկեղեցիներն արևելքից

МОНАСТЫРЬ МЕЦАРАНЦ

169. Общий вид монастыря с юго-запада (Арцах, Мартакертский район)

170. Центральные постройки монастыря с той же стороны

171. Обе церкви монастыря с востока

METZARANTS MONASTERY

169. General view of the monastery from the south-west, Martakert District, Artsakh

170. The central monastic buildings from the same direction

171. The two churches of the monastery from the east

▲ 172 ▼ 173 ▼ 174

ՄԲ. ԴԱՎԻԹ ՎԱՆՔ

- 172. Վանքի ընդհանուր տեսքը հարավ-արևմուտքից (Դերջան գավառ)
- 173. Վանքի գլխավոր եկեղեցու ներքին տեսքը դեպի արևելք
- 174. Եկեղեցու թմբուկը ներսուս

МОНАСТЫРЬ СВ. ДАВИД

- 172. Общий вид монастыря с юго-запада (провинция Держан)
- 173. Внутренний вид главной церкви монастыря в восточном направлении
- 174. Внутренний вид барабана

ST. DAVID MONASTERY

- 172. General view of the monastery from the south-west, Derjan District
- 173. Inner view of the main church of the monastery towards the east
- 174. Inner view of the drum of the same church

▲ 175 ▼ 176 ▼ 177

ԳԵՂԱՐՂԱՎԱՆՔ

175. Վանքի ընդհանուր տեսքը հարավից (Կոտայքի մարզ)
 176. Վանքի վիճակներ եկեղեցիներից մեկը
 177. Զինանշան վիճակներ եկեղեցում

ГЕХАРДАВАНК

175. Общий вид монастыря с юга (область Котайк)
 176. Одна из выдолбленных в скале церквей монастыря
 177. Герб в той же церкви

GEGHARD MONASTERY

175. General view of the monastery from the south, Kotayk Region
 176. One of the cut-in-rock churches of the monastery
 177. An emblem in a cut-in-rock church

▼ 179

▲ 178

▼ 180

▼ 181

178. Վիճակէրս մասունքերի խումբը Խոսրովի արգելոցում
179-181. Սառցե իշխան (Յախշխան) բարան-
ձավ-բնակատեղին Խոսրովի արգելոցում

178. Группа выдолбленных в скале часовен в
Хосровском заповеднике
179-181. Пещерное поселение Сарце Ишхан
(Яхшхан) в Хосровском заповеднике

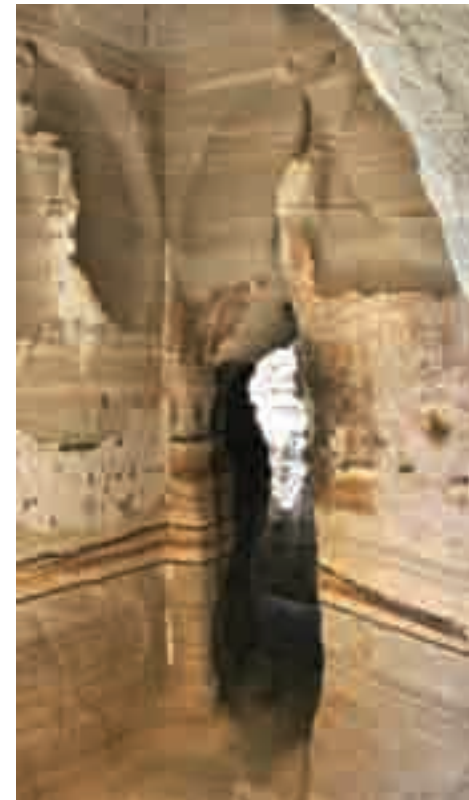
178. A group of cut-in-rock chapels in Khosrov Reserve
179-181. A cave dwelling named Sartse Ishkhan (Prince
of Ice), or Yakhshkhan, Khosrov Reserve

◀ 182 ▲ 183

▼ 184 ▼ 185

ԾԱՌԱԶԱՐԻ ՎԱՆՔ

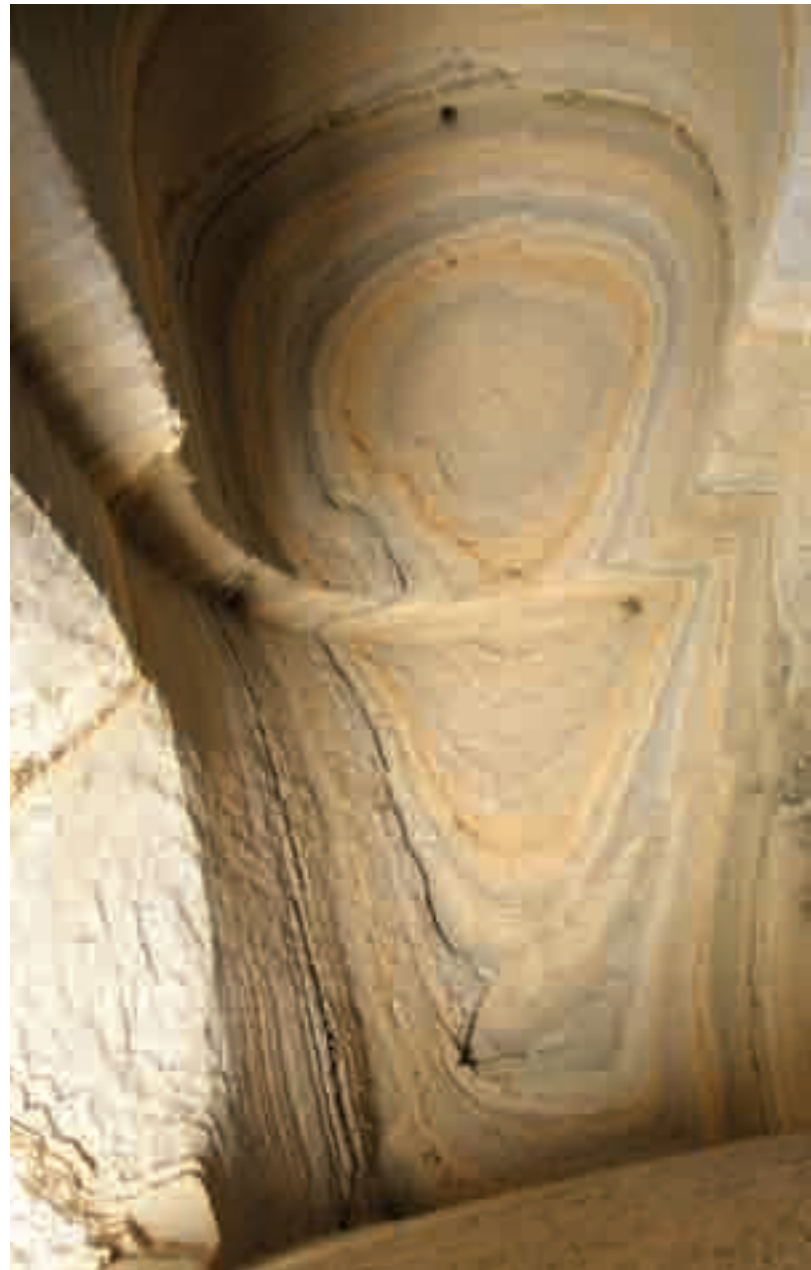
183. Վիմակերս վանական համալիրի ընդհանուր տեսքը (Վաղզվան գավառ)
184-185. Ծառաբարի վիմակերս գլխավոր եկեղեցին

МОНАСТЫРЬ ЦАРАКАР

183. Общий вид выдолбленного в скале монастырского комплекса (провинция Кагызван)
184-185. Выдолбленная в скале главная церковь Царакар

TZARAKAR MONASTERY

183. General view of the cut-in-rock monastic complex, Kaghzvan District
184-185. The main cut-in-rock church of the monastic complex

▲ 186 ▼ 188

▲ 187 ▼ 189

186-187. Հասվածներ Ծառաբարի վանքի վիմակերտ մասուններից
188-189. Վիմակերտ մասունների գմբեթադներ
190. Վիմակերտ մասուններից մեկի գմբեթադը
191. Ծառաբարի գլխավոր եկեղեցու վիմակերտ ումնասյուն
192-193. Վիմակերտ մասունների գմբեթադներ

186-187. Фрагменты выдолбленных в скале часовен в Царакаре
188-189. Конхи тех же часовен
190. Конха одной из выдолбленных в скале часовен
191. Выдолбленная в скале пилястра главной церкви Царакар
192-193. Конхи выдолбленных в скале часовен Царакара

186-187. Partial views of the cut-in-rock chapels of the monastic complex
188-189. The conchas of the cut-in-rock chapels
190. The concha of one of the cut-in-rock chapels of Tzarakar
191. The cut-in-rock pilaster of the main church of the monastic complex
192-193. The conchas of the cut-in-rock chapels of the monastic complex

▲ 190 ▼ 192

▲ 191 ▼ 193

▲ 194 ▼ 195 ▼ 196

ՄԺՆԿԵՐՏ

194-199. Վիճափոր եկեղեցիներ Մժնկերտ քաղաքատեղիում (Ներքին Բասեն գավառ)

МЖНКЕРТ

194-199. Выдолбленные в скале церкви городища Мжнкерт (провинция Неркин Басен)

MEZHNKERT CITY SITE

194-199. Cut-in-rock churches in the city site, Lower Basen District

▲ 197 ▼ 198 ▼ 199

▲ 200 ▼ 201 ▼ 202

▲ 203 ▼ 204 ▼ 205

ՄԺՆԿԵՐՏ

200-202. Վիմափոր միանավ եկեղեցի

ԽԱՇՆՈՑ

203-205. Վիմափոր կացարաններ և եկեղեցիներ
Խաշնոց գյուղի մոտ (Աղբակ գավառ)

МЖНКЕРТ

200-202. Выдолбленная в скале однонефная
церковь

ХАШНОЦ

203-205. Выдолбленные в скале жилища и
церкви у села Хашноц (провинция Агбак)

MEZHNKERT CITY SITE

200-202. A uni-nave church cut in the rock

KHASHNOTS VILLAGE

203-205. Cut-in-rock dwellings and churches near
the village, Aghbak District

206. Վիճակներ միանավ եկեղեցի Քաշաթաղում (Արցախ)

ԵՐԻՏ ՍԱՆՎԱՆՏ ՎԱՆՔ

207. Եկեղեցու ներքին տեսքը դեռի հարավ-արևելք (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Մեծեճն գյուղ)

208. Վանքի ընդհանուր տեսքն արևելքից

209. Եկեղեցու տեսքը հարավ-արևմուտքից

210. Թմբուկի ներքին տեսքը

211. Եկեղեցու տեսքը հարավից

206. Выдолбленная в скале однонефная церковь в Кашатахе (Арцах)

ՄՈՆԱՍՏԻՐԻ ԵՐԻՇ ՄԱՆԿԱՆՇ

207. Внутренний вид церкви в юго-восточном направлении (Арцах, Мартакертский район, с. Мецшен)

208. Общий вид монастыря с востока

209. Вид церкви с юго-запада

210. Внутренний вид барабана

211. Вид церкви с юга

206. A cut-in-rock uni-nave church in Kashatagh, Artsakh

YERITS MANKANTS MONASTERY

207. Inner view of the monastic church towards the south-east, Metzshen Village, Martakert District, Artsakh

208. General view of the monastery from the east

209. The monastic church as seen from the south-west

210. Inner view of the church drum

211. The church as seen from the south

◀ 206

209 ▶

◀ 207 ▲ 208

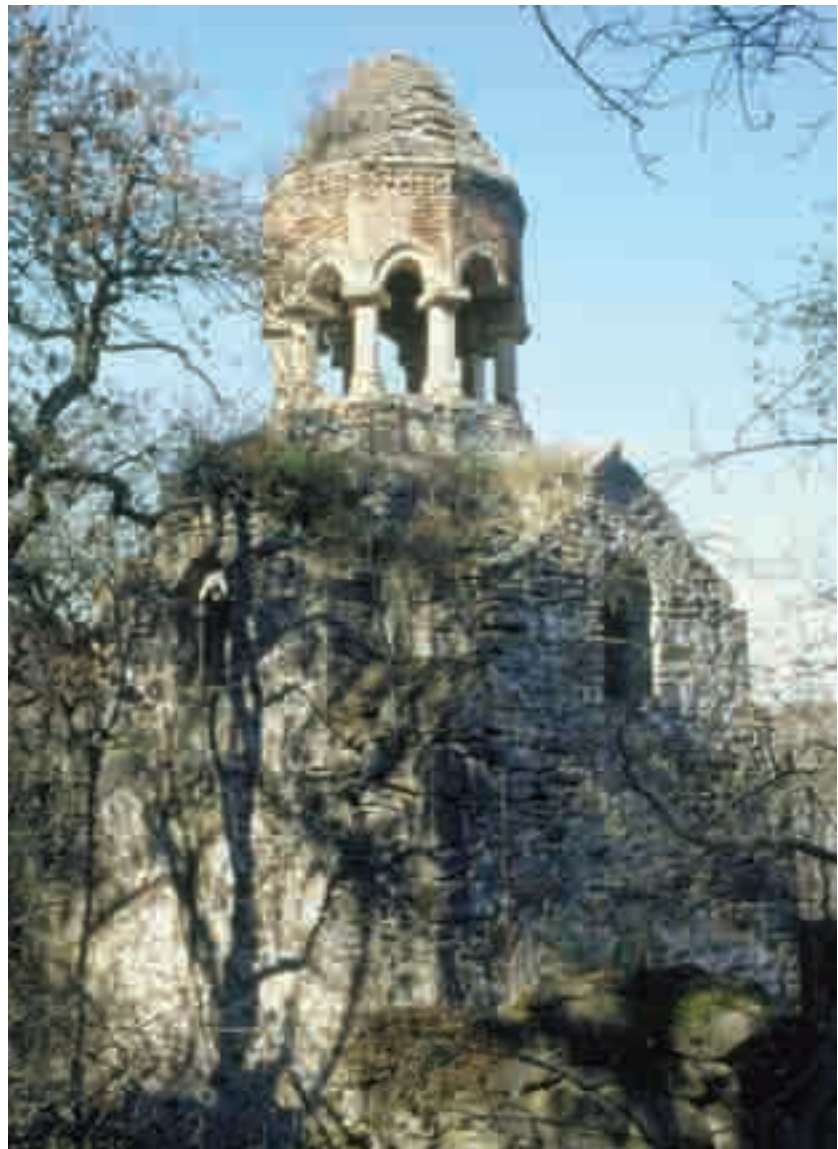

◀ 210 ▼ 211

▲ 212 ▼ 213

▲ 216 ▼ 217

▼ 214 ▼ 215

- 212. Կարմրավոր եկեղեցին և զանգակասունն արևելից (Գուգարք, Բոլնիս-Խաչեն գյուղ)
- 213. Եկեղեցու ճարտարապետ Նավասարդի արձանագրությունը. 1721 թ.
- 214. Միանավ եկեղեցի «Հակոբի գեղատեղ» հնավայրում (Գուգարք, Փոլադաուրի գյուղ)
- 215. Եկեղեցի «Ուզունկիլիսա» (Գուգարք, Սամծեվրիս գյուղ)
- 216. Բնիճորի Մեծ վանքի եկեղեցու տեսքը հարավ-արևելից (Գուգարք, Մեծ Շուլավեր գյուղ)
- 217. Եկեղեցու զանգակասան սյունակամարաշարը

- 212. Церковь Кармравор и колокольня с востока (Гугарк, с. Болнис-Хачен)
- 213. Надпись Навасарда-архитектора церкви Кармравор (1721 г.)
- 214. Однонефная церковь «Акопи гехатех» в древнем поселении (Гугарк, с. Поладаури)
- 215. Церковь «Узункилиса» (Гугарк, с. Самцеврис)
- 216. Вид церкви Мец Ванк в Бнидзоре с юго-востока (Гугарк, с. Мец Шулавер)
- 217. Арочная колонна колокольни той же церкви

- 212. Karmravor Church and its belfry from the east, Bolnis-Khachen Village, Gugark
- 213. An inscription (1721) left by Navasard, the architect of Karmravor Church
- 214. A uni-nave church in Hakobi Geghategh (Hakob's Village Site), Poladaur Village, Gugark
- 215. Uzunkilisa Church, Samtzevris, Gugark
- 216. The church of Metz (Great) Monastery of Bnidzor from the south-east, Metz Shulaver Village, Gugark
- 217. The arcade and colonnade of the belfry of the same church

▲ 218 ▼ 219 ▼ 220

ՊՏԿԻ ՍԲ. ԳԵՎՈՐԳ ՎԱՆՔ

218. Վանքի եկեղեցու շենքը հյուսիս-արևելքից (Արցախ, Խաչեն գյուղ)
 219. Եկեղեցու արևմտյան ճակատից բացված մուտքը
 220. Եկեղեցու թմբուկի ներքին շենքը

МОНАСТЫРЬ ПТКИ СВ. ГЕ- ВОРК

218. Вид монастырской церкви с северо-востока (Арцах, с. Хачен)
 219. Вход западного фасада церкви
 220. Внутренний вид барабана

PTKI SOURB GEVORG MONASTERY

218. The monastic church from the north-east, Khachen Village, Artsakh
 219. The entrance of the church opening from its western facade
 220. Interior view of the church drum

▼ 223

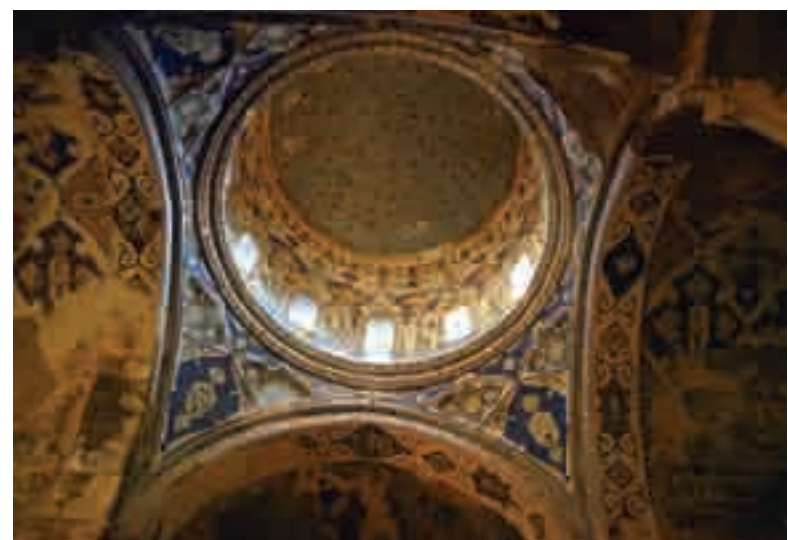
▲ 222

▼ 225

▼ 226

221-222. Ագուլիսի Ամառային եկեղեցու ժամանակակից հարավ-արևմտյան (Նախիջևան)
 223. Ագուլիսի Սր. Թովմայի եկեղեցին
 224. Ագուլիսի Սր. Թովմա առաքյալ եկեղեցու ժամանակակից հարավ-արևմտյան
 225. Եկեղեցի Ջին Ջուղայի իրանական ափին՝ հանրահռչակ գերեզմանասան դիմաց
 226. Ագուլիսի Սր. Թովմա առաքյալ եկեղեցու թմբուկը ներքև
 227. Բանանցի Թարգմանչաց անաթաշի ժամանակակից հարավ-արևմտյան (Հյուսիսային Արցախ)
 228. Անաթաշի ժամանակակից հարավ-արևելյան
 229. Հարանց անաթաշի ժամանակակից հարավ-արևելյան (Հյուսիսային Արցախ)
 230. Անաթաշի ժամանակակից հարավ-արևելյան
 231. Անաթաշի կրկնահարկ զանգակատունը հարավ-արևելյան

221-222. Вид Агулисской церкви Амарайн с юго-запада (Нахиджеван)
 223. Церковь Св. Христофора в Агулисе
 224. Вид церкви апостола Св. Товмы с юго-запада
 225. Церковь в иранской части границы Нахиджеван-Иран, напротив известного кладбища Старой Джуги (Джюльфы)
 226. Внутренний вид барабана церкви апостола Св. Товмы в Агулисе
 227. Монастырь Таргманчац в Бананце с юго-запада (Северный Арцах)
 228. Вид того же монастыря с востока
 229. Вид монастыря Аранц из космоса (Северный Арцах)
 230. Вид того же монастыря с юго-востока
 231. Двухэтажная колокольня того же монастыря с юго-востока

221-222. Amarayin (Summer) Church of Agulis from the south-west, Nakhijevan
 223. St. Christopher Church of Agulis
 224. St. Tovma the Apostle Church of Agulis from the south-west
 225. A church in the Iranian part of Iran-Nakhijevan border-line, opposite the famous cemetery of Hin Jugha
 226. Interior view of the tambour of St. Tovma the Apostle Church of Agulis
 227. Targmanchats Cloister of Banants from the south-west, Northern Artsakh
 228. The same cloister from the east
 229. Harants Cloister from space, Northern Artsakh
 230. The same cloister from the south-east
 231. The double-floor bell tower of the same cloister from the south-east

▼ 229

▲ 227

▲ 228

▼ 230 231▶

▲ 232

▲ 233 ▼ 234

232. Թորդանի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցին (Կամախ գավառ)
 233. Եկեղեցու թմբուկը ներսուս
 234. Հոսական որդու վանքի եկեղեցին հարավ-արևմուտքից (Բերկրի գավառ)

232. Церковь Св. Григора Лусаворича (Просветителя) в Тордане (провинция Камах)
 233. Внутренний вид барабана той же церкви
 234. Церковь монастыря Ускан Ворди с юго-запада (провинция Беркри)

232. St. Grigor Lusavorich Church of Tordan, Kamakh District
 233. Interior view of the drum of the same church
 234. The church of Hooskan Vordi Monastery from the south-west, Berkri District

▲ 235

▲ 236 ▼ 238

▲ 237 ▼ 239

▼ 240

235. Սր. Կարապետ եկեղեցու շտաբը հյուսիս-արևմուտքից (Ջավախք, Գանձա գյուղ)
 236. Սր. Խաչ եկեղեցու շտաբը հարավ-արևմուտքից (Ջավախք, Ախալքալաք քաղաք)
 237. Սր. Աստվածածին եկեղեցու շտաբը հարավ-արևելքից (Երզնկա գավառ, Ծաթգեղ գյուղ)
 238. Բագարան գյուղի եկեղեցու շտաբը հարավ-արևմուտքից (Կարսի մարզ)
 239. Բալուի եկեղեցու շտաբը հարավ-արևմուտքից (Բալու գավառ)
 240. Մալաթիա քաղաքի եկեղեցու շտաբը հարավ-արևմուտքից (Մալաթիա գավառ)

235. Вид церкви Св. Карапета с северо-запада (Джавахах, с. Гандза)
 236. Вид церкви Сурб Хач с юго-запада (Джавахах, г. Ахалкалак)
 237. Вид церкви Св. Аствацацин с юго-востока (провинция Ерзнка, с. Цатгех)
 238. Вид церкви с юго-запада (Карсская область, с. Багаран)
 239. Вид церкви с юго-запада (провинция Балу)
 240. Вид церкви с юго-запада (провинция Малатия)

235. Sourb Karapet Church from the north-west, Gandza Village, Javakhk
 236. Sourb Khach Church from the south-west, Akhalkalak City, Javakhk
 237. Sourb Astvatzatzin Church from the south-east, Tzatgegh Village, Yeznka District
 238. The church of Bagaran Village as seen from the south-west, Kars Region
 239. The church of Balu as seen from the south-west, Balu District
 240. The church of Malatia City as seen from the south-west, Malatia District

▲ 241 ▼ 242 ▼ 243

ՀՈՒՇԻ

- 241. Ղազանչեցոց Սբ. Ամենափրկիչ եկեղեցու և զանգակատան շենքը հարավ-արևմուտքից (Արցախ)
- 242. Եկեղեցու շենքը հյուսիս-արևմուտքից
- 243. Շուշիի Սբ. Դովհաննես Սկրիչ (Կանաչ ժամ) եկեղեցու շենքը հյուսիս-արևմուտքից

ШУШИ

- 241. Вид церкви Казанчеоц Св. Аменапкич (Всеспаситель) и колокольни с юго-запада (Арцах)
- 242. Вид церкви с северо-запада
- 243. Вид церкви Св. Ованеса Мкртича (Канач жам) с северо-запада

SHOOSHI

- 241. Ghazanchetsots Sourb Amenaprkich Church and its belfry from the south-west, Artsakh
- 242. The same church from the north-west
- 243. St. Hovhannes Mkrtych (St. John the Baptist) Church (Kanach Zham, i.e. Green Church) of Shooshi from the north-west

XI

ՎՈՐՈՂՆԵՐ, ՄԱՀԱՐՁԱՆՆԵՐ, ԽԱԳՔԱՐԵՐ

**СТЕЛЫ, ПОГРЕБАЛЬНЫЕ ПАМЯТНИКИ,
ХАЧКАРЫ**

**STELES, FUNERARY MEMORIALS,
CROSS-STONES**

▲ 1 ▼ 3

▲ 2 ▼ 4

- 1-2. Քառակող կոթող (Արագածոտնի մարզ, Թալին փաղափ)
- 3. Քառակող կոթող «Սբ. Հովհաննես» (Ջավախք, Բարալեթ գյուղ)
- 4. Քառակող կոթողի դասվանդան (Կաղզվան գավառ, Կեչրոր գյուղ)
- 5-7. Քառակող կոթողի բեկորներ (Ներքին Բասեն գավառ, Ալափիլիսե գյուղ)
- 8. Թևավոր խաչի կոթողաձև դասվանդան Որոտնավանդան (Սյունիք)

- 1-2. Четырехгранная стела (область Арагацотн, г. Талин)
- 3. Четырехгранная стела «Св. Ованес» (Джавакх, с. Баралет)
- 4. Четырехгранная стела с пьедесталом (провинция Кагызван, с. Кечрор)
- 5-7. Фрагменты четырехгранной стелы (провинция Неркин Басен, с. Алакилисе)
- 8. Пьедестал в виде стелы для креста в Воротнаванке (Сюник)

- 1-2. A quadri-lateral stele in Talin, Aragatzotn Region
- 3. A quadri-lateral stele named St. Hovhannes, Javakhk, Baralet Village
- 4. The decorated base of a quadri-lateral stele, Kechror Village, Kaghzvan District
- 5-7. Fragments of a quadri-lateral stele, Alakilise Village, Lower Basen District
- 8. The stele-shaped base of a winged cross in Vortnavank, Siunik

▲ 5 8▶

▲ 6 ▼ 7

◀ 10 ▲ 11 ▼ 12

9-10. Քառակող կոթող՝ գործածված որդեա Ջվե գյուղի Սբ. Աստվածածին եկեղեցու որմնասյուն
 11-12. Բրձածորի քառակող կոթողը՝ փոխադրված Թբիլիսի
 13. Քառակող կոթող (Ջավախք, Կումուրդո գյուղ)
 14. Քառակող կոթողներ (Ջավախք, Խանդո գյուղ)
 15. Քառակող կոթողի բեկոր՝ ագուցված Մրենի սաճարի հարավային դռան մեջ
 16. Քառակող կոթողի բեկորներ (Ջավախք, Մաջահա գյուղ)
 17. Քառակող կոթողի բեկոր՝ ագուցված Խուլեվանկի գավթի մուտքին (Խարբերդ գավառ)

9-10. Четырехгранная стела, использованная в качестве пилястры церкви Св. Аствацацин (село Квеш)
 11-12. Четырехгранная стела Брдадзора, перевезенная в Тбилиси
 13. Четырехгранная стела (Джавакх, с. Кумурдо)
 14. Четырехгранные стелы (Джавакх, с. Хандо)
 15. Фрагмент четырехгранной стелы, вставленной в южную стену Мренского храма
 16. Фрагменты четырехгранных стел (Джавакх, с. Маджадиа)
 17. Фрагмент четырехгранной стелы, установленной у входа притвора Хулеванка (провинция Харберд)

9-10. A quadri-lateral stele used as a pilaster in Sourb Astvatzatin Church of Kvesh Village
 11-12. The quadri-lateral stele of Brdadzor now in Tbilisi
 13. A quadri-lateral stele in Kumurdo Village, Javakhk
 14. Quadri-lateral steles in Khando Village, Javakhk
 15. Fragment of a quadri-lateral stele set in the southern wall of the domed church of Mren
 16. Fragments of a quadri-lateral stele, Majadia Village, Javakhk
 17. Fragment of a quadri-lateral stele set in the entrance of the gavit of Khulevank, Kharberd District

▼ 15

▼ 16

▲ 13

▲ 14

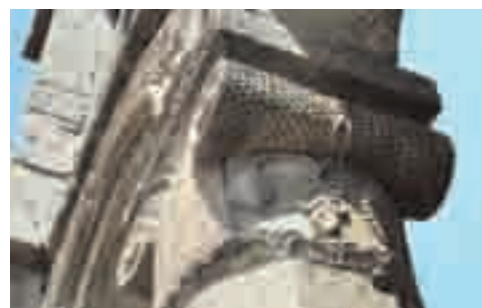

▼ 17

◀ 18 ▲ 19

▲ 20 ▼ 21

- 18. Մահարձան Աղիսու գյուղում (Սյունիք)
- 19-21. Հասվածներ Աղիսու գյուղի մահարձանից
- 22. Ութանիս կոթող (խոսրովի արգելոց, Ավանիկ գյուղատեղի)
- 23. Օձունի մահարձանը (Լոռու մարզ, Օձուն գյուղ)
- 24. Տաթևի վանքի «Ծոճվող սյունը» (Սյունիք)

- 18. Погребальный памятник в селе Агиту (Сюник)
- 19-21. Фрагменты погребального памятника в селе Агиту
- 22. Восьмигранная стела (Хосровский заповедник, селище Аваник)
- 23. Одзунский погребальный памятник (область Лори, с. Одзун)
- 24. “Качающаяся колонна” Татевского монастыря (Сюник)

- 18. A funerary memorial in Aghitu Village, Siunik
- 19-21. Partial views of the funerary memorial of Aghitu Village
- 22. An octahedral stele in Avanik, Khosrov Reserve
- 23. The funerary memorial of Odzun, Odzun Village, Lori Region
- 24. The staggering pillar of Tatev Monastery, Siunik

▲ 22 ▼ 23 24▶

25. Խաչքար Հորթուն գյուղատեղիում. 876 թ. (Արարատի մարզ)
26-27. Խաչքար. 916 թ. (Արցախ, Զարվաճառի տրջան)
28. Խաչքար. 916 թ. (Հայոց Ջոր գավառ, Հնդստան գյուղ)
29. Խաչքար. 927 թ. (Արճեշ գավառ, Բարեշ գյուղ)

25. Хачкар в селище Ортун, 876 г. (область Арарат)
26-27. Хачкар 916 г. (Арцах, Карвачарский район)
28. Хачкар 916 г. (провинция Айоц Дзор, с. Хиндстан)
29. Хачкар 927 г. (провинция Арчеш, с. Барташ)

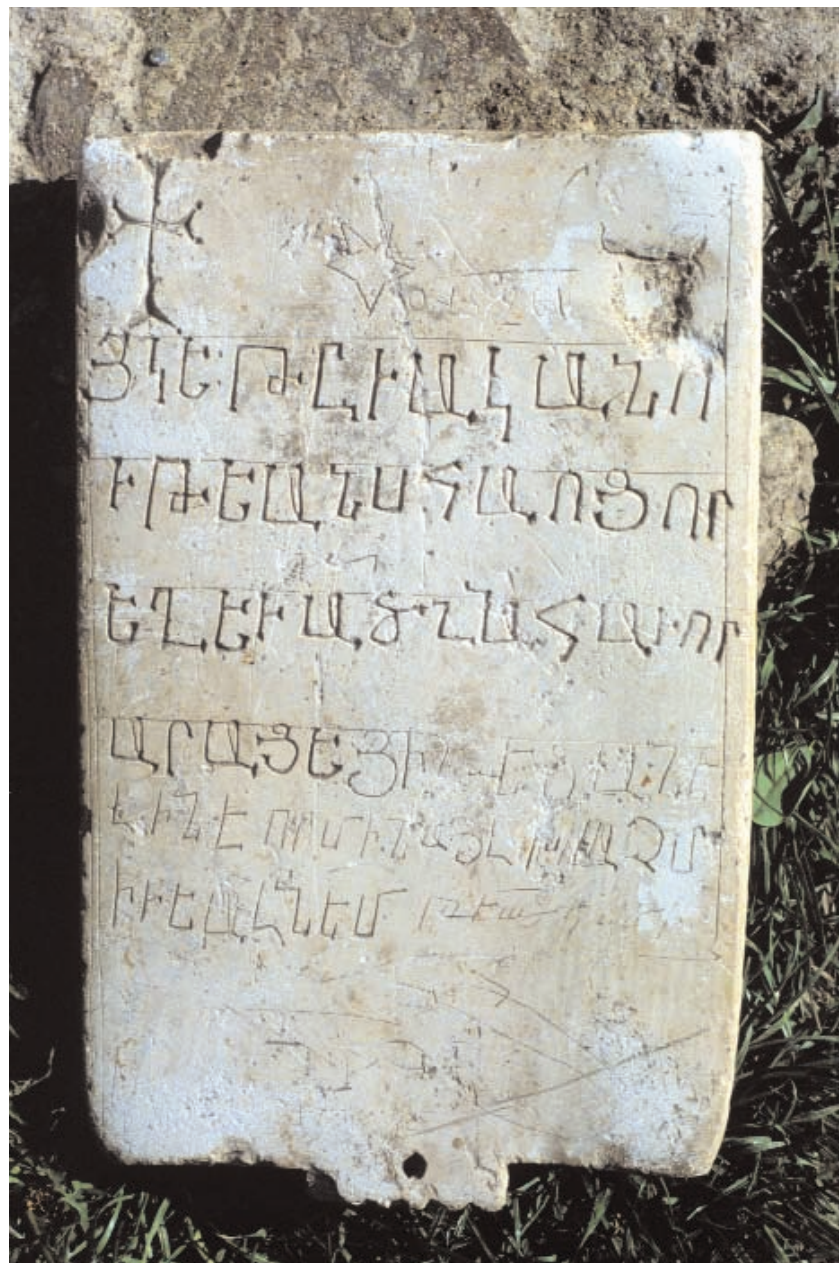
25. A cross-stone (876) in Hortun Village Site, Ararat Region
26-27. A cross-stone (916) in Karvajar District, Artsakh
28. A cross-stone (916) in Hndstan Village, Hayots Dzor District
29. A cross-stone (927) in Bartash Village, Arjesh District

◀ 25

▲ 26

▼ 28

▲ 27

▼ 29

▲ 30

31▶

▲ 32

▼ 33

▼ 34

- 30. Խաչքար. 918 թ. (Հայոց Ջոր գավառ, Հայկաբերդ)
- 31. Խաչքար. 9-10-րդ դդ. (Ջավախք, Ախալքալակ քաղաք)
- 32. Խաչքարի բեկոր Օխտը Դռնե վանքում. 997 թ. (Արցախ, Մոխրենի գյուղ)
- 33. Խաչքար Արժուկում. 10-11-րդ դդ. (Արցախ, Զախաթաղի բերդ)
- 34. Խաչքար «Թագավորի թախտ» հնավայրում. 10-11-րդ դդ. (Արցախ, Հադրութի բերդ, Տումի գյուղ)
- 35-36. Խաչքար. 1124 թ. (Ռշտունի, Նարեկ գյուղ)
- 37. Խաչքար Օխտը Դռնե վանքում. 1044 թ.
- 38. Խաչքար. 11-րդ դ. (Գուգար, Շամշուլդե քաղաքային կայան)

- 30. Хачкар 918 г. (провинция Айоц Дзор, Айкаберд)
- 31. Хачкар IX-X вв. (Джавахк, г. Ахалкалак)
- 32. Фрагмент хачкара 997 г. в монастыре Охт Дрне (Арцах, с. Мохренис)
- 33. Хачкар X-XI вв. в Аркованке (Арцах, Кашатахский район)
- 34. Хачкар "Тагавори тахт" в древнем поселении, X-XI вв. (Арцах, Гадрутский район, с. Туми)
- 35-36. Хачкар 1124 г. (Рштуник, с. Нарек)
- 37. Хачкар 1044 г. в монастыре Охт Дрне
- 38. Хачкар XI в. (Гугарк, городище Шамшулде)

- 30. A cross-stone (918) in Haykaberд, Hayots Dzor District
- 31. A cross-stone (9th to 10th centuries) in Akhalkalak City, Javakhk
- 32. Fragment of a cross-stone (997) in Okht Drne Monastery, Mkhrenis Village, Artsakh
- 33. A cross-stone (10th to 11th centuries) in Arkovank, Kshatagh, Artsakh
- 34. A cross-stone (10th to 11th centuries) in an ancient site named Tagavori Takht, i.e. King's Couch, Tumi Village, Hadrut District, Artsakh
- 35-36. A cross-stone (1124) in Narek Village, Rshtunik
- 37. A cross-stone (1044) in Okht Drne Monastery
- 38. A cross-stone (11th century) in Shamshulde City Site, Gugark

▲ 35 ▼ 37

▲ 36 ▼ 38

▲ 39 ▼ 42

▲ 40 ▼ 43

▲ 41 ▼ 44

- 39. Խաչքար. 1122 թ. (Բերկրի գավառ, Արգելանի վանք)
- 40. Խաչքար. 881 թ. (Գեղարունիի մարզ, Մեծ Սասրիկ գյուղ)
- 41. Խաչքար. 1169 թ. (Վան քաղաք)
- 42. Խաչքար. 10-11-րդ դդ. (Մադարկերտ գավառ, Կոստուց գյուղ)
- 43. Խաչքար. 1169 թ. (Երզնկա գավառ, Ծաթգեղ)
- 44. Խաչքար. 1081 թ. (Խոսրովի արգելոց, Հավուց Թառ վանք)
- 45-48. Խաչքարեր Ար. Դավիթ վանքում. 12-13-րդ դդ. (Դերջան գավառ)

- 39. Хачкар 1122 г. (провинция Беркри, монастырь Аргелан)
- 40. Хачкар 881 г. (область Гегаркуник, с. Мец Масрик)
- 41. Хачкар 1169 г. (г. Ван)
- 42. Хачкар X-XI вв. (провинция Спаркерт, с. Кутуц)
- 43. Хачкар 1169 г. (провинция Ерзнка, с. Цатгех)
- 44. Хачкар 1081 г. (Хосровский заповедник, монастырь Авуц Тар)
- 45-48. Хачкары в монастыре Св. Давида, XII-XIII вв. (провинция Держан)

- 39. A cross-stone (1122) from Argelan Monastery, Berkri District
- 40. A cross-stone (881) in Metz Masrik Village, Gegharkunik District
- 41. A cross-stone (1169) in Van City
- 42. A cross-stone (10th to 11th centuries) in Kututs Village, Sparkert District
- 43. A cross-stone (1169) in Tzatgegh, Yerznka District
- 44. A cross-stone (1081) in Havuts Tar Monastery, Khosrov Reserve
- 45-48. Cross-stones (12th to 13th centuries) in St. David Monastery, Derjan District

▲ 45 ▼ 47

▲ 46 ▼ 48

▲ 49 ▼ 50

▲ 51 ▼ 52

49-50. Ժայռախաչ «Տղոնոտ բալա» սեղանատուն, 1159 թ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Շահմասուր գյուղ)
 51. Թևավոր խաչ «Ճղկմանոց խաչ» սեղանատուն, 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Շահմասուր գյուղ)
 52. Թևավոր խաչ Հարանց վանքից (Հյուսիսային Արցախ, Գետաբեկի շրջան). 1640 թ. այժմ Էջմիածնի Մայր տաճարում
 53-55. Խաչքար. 13-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Գյուլաթաղ գյուղ)
 56-57. Խաչքար «Կաղնի սակի խաչ» սեղանատուն (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Վերին Հորաթաղ գյուղ)

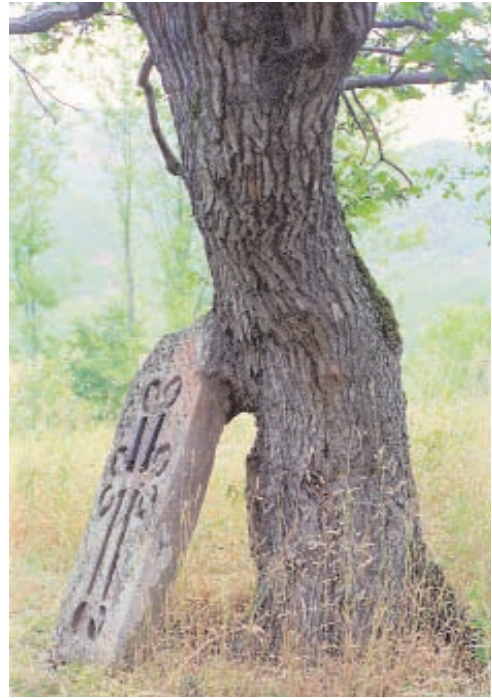

49-50. Наскальный крест в местности “Ткохнут тала”, 1159 г. (Арцах, Мартакертский район, с. Шахмасур)
 51. Крест в местности “Цхкманот хач”, XII-XIII вв. (Арцах, с. Шахмасур)
 52. Крест 1640 г. из монастыря Аранц (Северный Арцах, Гетабекский район), ныне хранящийся в Эчмиадзинском Кафедральном соборе
 53-55. Хачкар XIII в. (Мартакертский район, с. Гюлатах)
 56-57. Хачкар в местности “Кахни таки хач” (Арцах, Мартакертский район, с. Верин Хоратах)

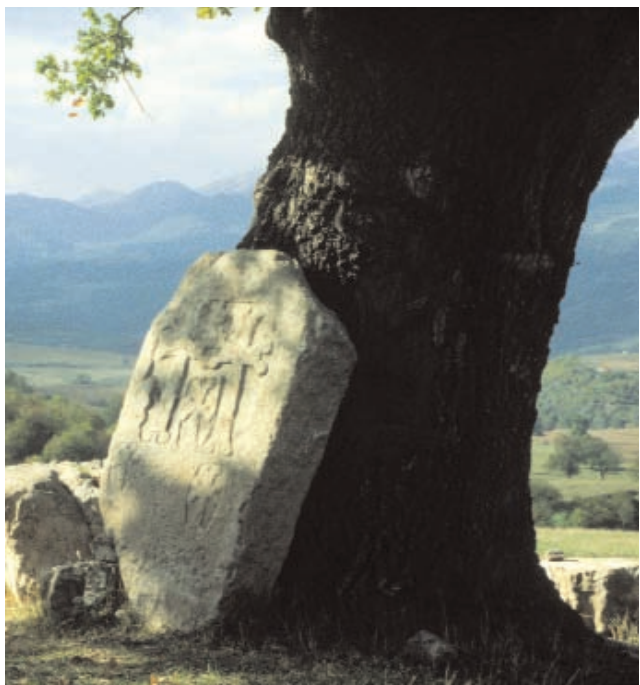
49-50. A cut-in-rock cross (1159) in a site named Tkoghnut Tala, Shahmasur Village, Martakert District, Artsakh
 51. A winged cross (12th to 13th centuries) in a site called Tzaghkmanots Khach, Shahmasur Village, Martakert District, Artsakh
 52. A winged cross (1640) from Harants Monastery, Getabek District, Northern Artsakh: now in Echmiatzin Cathedral
 53-55. A cross-stone (13th century) in Gyulatagh Village, Martakert District, Artsakh
 56-57. A cross-stone in a site named Kaghni Taki Khach, Upper Horatagh Village, Martakert District, Artsakh

◀ 53 ▲ 54 ▼ 55

▼ 56 ▼ 57

58. Խաչքար «Վանունց սար» հնավայրում. 13-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Առաջաձոր գյուղ)

58. Хачкар в древнем поселении “Ванунц сар”, XIII в. (Арцах, Мартакертский район, с. Арачадзор)

58. A cross-stone (13th century) in a site called Vanunts Sar, Arajadzor Village, Martakert District, Artsakh

59. Խաչքար «Ղեղփ» հնավայրում. 13-րդ դ.
(Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Քոլատակ
գյուղ)

59. Хачкар в древнем поселении “Дедк”, XIII в.
(Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)

59. A cross-stone (13th century) in the ancient
site Dedk, Kolatak Village, Martakert
District, Artsakh

▲ 60 ▼ 62

▲ 61 ▼ 63

60. Խաչքար Կոչիկ անաթափս վանքում. 1203 թ. (Արցախ, Մարտակերտի շ., Զոլասակ գ.)
 61. Խաչքար «Ամենափրկիչ». 1279 թ., Էջմիածին է փոխադրվել Ջղուն գյուղատեղիից (Խոսրովի արգելոց)
 62. Խաչքար Կոչիկ անաթափսում. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Մարտակերտի շ., Զոլասակ գ.)
 63. Խաչքար. 12-13-րդ դդ. Ստեփանակերտի Պատմա-էթնոգրաֆիական թանգարան
 64. Խաչքար. 1496 թ. (Բաղեշ գյուղ., Փոր գ.)

60. Хачкар в монастыре (анатат) Кошик, 1203 г. (Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)
 61. Хачкар «Аменапркич» (Всеспаситель) 1279 г., был перевезен в Эчмиадзин из селища Джгун (Хосровский заповедник)
 62. Хачкар в монастыре (анатат) Кошик XII-XIII вв. (Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)
 63. Хачкар XII-XIII вв. (Степанакертский историко-краеведческий музей)
 64. Хачкар 1496 г. (провинция Багеш, с. Пор)

60. A cross-stone (1203) in Koshik Cloister, Kolatak Village, Martakert District, Artsakh
 61. A cross-stone (1279) named Amenaprkich: moved to Echmiatzin from Jeghun Village Site, Khosrov Reserve
 62. A cross-stone (12th to 13th centuries) in Koshik Cloister, Kolatak Village, Martakert District, Artsakh
 63. A cross-stone (12th to 13th centuries) kept in the History Museum of Stepanakert, Artsakh
 64. A cross-stone (1496) in Por Village, Baghesh District

▲ 65 ▼ 66 ▼ 67

65-67. Չույզ խաչքարեր Դադի վանքի զանգակատան ներսում. 1283 թ.

65-67. Два хачкара в колокольне Дади ванка, 1283 г.

65-67. A pair of cross-stones (1283) inside the belfry of Dad Monastery

68. Խաչքար «Կարմիր փերծ» հնավայրում. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Ասկերանի շրջան, Կրկժան գյուղ)

69. Խաչքար Կոչիկ անաղառսում. 12-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Քոլասակ գյուղ)

70. Խաչքար Դուլալիս գյուղի գերեզմանոցում. 14-րդ դ. (Ջավախք)

71. Խաչքար Մեծարանց վանքում. 14-15-րդ դդ. (Արցախ)

72. Խաչքար Բոլնիս-Խաչեն գյուղի գերեզմանոցում. 17-րդ դ. (Գուգարք)

68. Хачкар в древнем поселении “Кармир керц”, XII-XIII вв. (Арцах, Аскеранский район, с. Кркжан)

69. Хачкар в монастыре (анатат) Кошик, XII в. (Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)

70. Хачкар на кладбище села Гулалис, XIV в. (Джавакх)

71. Хачкар в монастыре Мецаранц, XIV-XV вв. (Арцах)

72. Хачкар на кладбище села Болнис-Хачен, XVII в. (Гугарк)

68. A cross-stone (12th to 13th centuries) in an ancient site named Karmir Kertz, Krkzhan Village, Askeran District, Artsakh

69. A cross-stone (12th century) in Koshik Cloister, Kolatak Village, Martakert District, Artsakh

70. A cross-stone (14th century) in the cemetery of Ghulalis Village, Javakhk

71. A cross-stone (14th to 15th centuries) in Metzarannts Sourb Hakob Monastery, Artsakh

72. A cross-stone (17th century) in the cemetery of Bolnis-Khachen Village, Gugark

◀ 68

▲ 69 ▼ 71

▲ 70

▼ 72

73. Խաչքար և գերեզմանոց Փախլու գյուղատեղիի մոտ. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Ասեփանակերտ)
 74. Խաչքար. 12-րդ դ. (Նախիջևան, Ազնաբերդ գյուղ)
 75. Խաչքար. 13-րդ դ. (Գուգարք, Դմանիս գ.)
 76-77. Սահմանախաչ. 1314 թ. (Հյուսիսային Արցախ, Շամխորի շրջան, Գարնակեր գ.)

73. Хачкар и кладбище в окрестностях селища Пахлул, XII-XIII вв. (Арцах, Степанакерт)
 74. Хачкар XII в. (Нахиджеван, с. Азнаберд)
 75. Хачкар XIII в. (Гугарк, с. Дманис)
 76-77. Пограничный крест 1314 г. (Северный Арцах, Шамхорский район, с. Гарнакер)

73. A cross-stone (12th to 13th centuries) and a graveyard near Pahlul Village Site, Stepanakert, Artsakh
 74. A cross-stone (12th century) from Aznaberd Village, Nakhijevan
 75. A cross-stone (13th century) in Dmanis Village, Gugark
 76-77. A border cross (1314), Garnaker Village, Shamkhor District, Northern Artsakh

◀ 73

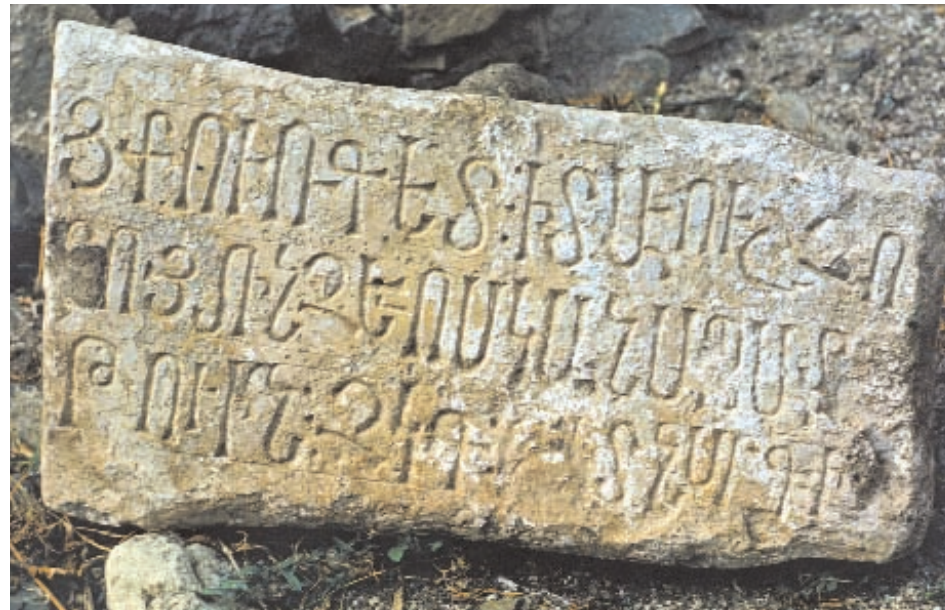
▲ 74

▼ 75

▲ 76

▼ 77

78. Խաչքարեր. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Ղազանչի գ.)
79. Խաչքար Մատնավանքում. 1528 թ. (Խլար գավառ)
80. Խաչքար. 1478 թ. (Վարձկան գավառ, Վանձառու գ.)
81. Խաչքար. 15-րդ դ. (Ջավախք, Չամդուրա գ.)
82. Խաչքար. 1502 թ. (Ջավախք, Կարտիկան գ.)

78. Хачкары XII-XIII вв. (Арцах, Мартакертский район, с. Казанчи)
79. Хачкар 1528 г. в Матнаванке (провинция Хлат)
80. Хачкар 1478 г. (провинция Карчкан, с. Канчарс)
81. Хачкар XV в. (Джавахк, с. Чамдура)
82. Хачкар 1502 г. (Джавахк, с. Картикам)

78. Cross-stones (12th to 13th centuries) in Ghazanchi Village, Martakert District, Artsakh
79. A cross-stone (1528) in Matnavank, Khlat District
80. A cross-stone (1478) in Kanjars Village, Karjkan District
81. A cross-stone (15th century) in Chamdura Village, Javakhk
82. A cross-stone (1502) in Kartikam Village, Javakhk

◀ 78

▲ 79

▼ 81

▲ 80

▼ 82

▼ 86 ▼ 87

◀ 83 ▲ 84 ▼ 85

▼ 88 ▼ 89

ՀԻՆ ՋՈՒՂԱ

- 83. Գերեզմանոցի ընդհանուր տեսքը 1980-ական թթ. (Նախիջևան)
- 84. Գերեզմանոցը բոլորովորդ ոչնչացնելու դա-հին. 1998 թ.
- 85. Գերեզմանոցը մասամբ ավերակված. 1998 թ.
- 86. Գերեզմանոցի բոլոր խաչքարերը սաղավակված. 2002 թ.
- 87. Գերեզմանոցի բոլոր խաչքարերը սաղավակված. տեսքը փեղկերից
- 88-89. Տաղավակած գերեզմանաբարերն ադրբեջա-նական բանակի ուժերով ոչնչացնելու դա-հին. 2005 թ., դեկտեմբերի 14-15

СТАРАЯ ДЖУГА (ДЖУЛЬФА)

- 83. Общий вид кладбища в 1980-ые гг. (Нахиджеван)
- 84. Кладбище в момент уничтожения бульдо-зером (1998 г.)
- 85. Частично разрушенное кладбище (1998 г.)
- 86. Снесенные хачкары кладбища (2002 г.)
- 87. Вид снесенных хачкаров из космоса
- 88-89. Снесенные надгробья в момент их уничтожения силами азербайджанской армии (14-15-ое декабря 2005 г.)

HIN JUGHA

- 83. General view of the cemetery in the 1980s, Nakhijevan
- 84. The cemetery during its destruction with bull- dozers (1998)
- 85. The cemetery in a partly ruined state (1998)
- 86. The cemetery with all its cross-stones over- thrown (2002)
- 87. The cemetery with all its cross-stones over- thrown: view from space
- 88-89. The Azeri troops breaking the fallen cross- stones (14 to 15 December 2005)

▼ 92 ▼ 93

▲ 90 ▲ 91

▼ 94

▼ 95

90-93. Հասվածներ Հին Ջուղայի գերեզմանոցից. 1986-1987 թթ.

94. Խճազանգվածի վերածված խաչաքարերն ու սաղմանաքարերը հնավայրից հեռացնելու և երկաթուղագծի արահատախյաց կողմում թափելու դրանք. 2005 թ. դեկտ. 14-15

95. Ռազմական հենակետ և հրաձգարան ոչնչացված գերեզմանոցի երեք բլուրների տեղում. 2006 թ., մարտ

90-93. Фрагменты кладбища Старой Джуги (1986-1987 гг.)

94. Вывоз хачкаров и надгробий, превращенных в щебень, в момент их сбрасывания на железную дорогу (в сторону, обращенную к реке Аракс, 14-15-ое декабря 2005 г.)

95. Военный пункт и стрельбище на месте трех холмов уничтоженного кладбища (март 2006 г.)

90-93. Partial views of Jugha Cemetery (1986 to 1987)

94. The moment when the cross-stones and tombstones, already crumbled into rubble, were moved away from the cemetery site and thrown into the Arax-facing side of the railway line (14 to 15 December 2005)

95. The three hills of the former cemetery after its total annihilation and the establishment of a military base with a shooting-range in its site (March 2006)

◀ 96 ▲ 97 ▼ 98

▼ 99 ▼ 100

▼ 101

▼ 102

▲ 103

▼ 106

▼ 107 ▲ 104

▼ 108

▲ 105

96. Կոթող Սոդկից (Գեղարքունիքի մարզ) . այժմ՝ Էջմիածնի Սայր սաճարի սարածփում
 97. Խոյասաղան. 17-րդ դ. (Աղբակ գավառ, Բազ գյուղ)
 98. Խոյասաղաններ (16-17-րդ դդ.)՝ 1874 թ. փոխադրված Տփղիսի Հին Ջուղայի գերեզմանոցից
 99-100. Խոյասաղաններ Հին Ջուղայի երբեմնի գերեզմանոցում. 16-րդ դ.
 101. Խոյասաղաններ Կարինի բանգարանի բակում՝ 14-17-րդ դդ.
 102. Խոյասաղան. 11-րդ դ. (Ջավախք, Օրջա գյուղ)
 103-104. Տաղանաբարեր Դմանիսի փաղափառների հայկական գերեզմանոցում. 12-13-րդ դդ.
 105. Աղվանից Սեփանոս կաթողիկոսի սաղանաբարը Հանդաբերդում. 14-րդ դ. (Արցախ, Քարվաճառի շրջան)
 106-108. Օրբելյան իշխանների սաղանաբարեր Նորավանդում՝ 13-14-րդ դդ. (Վայոց Ձորի մարզ)

96. Памятник из Содка (область Гегаркуник), ныне находится на территории Эчмиадзинского Кафедрального собора
 97. Надгробье с изображением овна XVII в. (провинция Агбак, с. Баз)
 98. Надгробья с изображением овна XVI-XVII вв., перевезенные в 1874 г. с кладбища Старой Джуги в Тпхис (Тбилиси)
 99-100. Надгробья с изображением овна с кладбища Старой Джуги, XVI в.
 101. Надгробья с изображением овна во дворе музея в Карине, XIV-XVII вв.
 102. Надгробье с изображением овна XI в. (Джавакх, с. Орджа)
 103-104. Надгробья армянского кладбища городища Дманис, XII-XIII вв.
 105. Надгробье агванского католикоса Степаноса в Андаберде, XIV в. (Арцах, Карвачарский район)
 106-108. Надгробья князей Орбелянов в Нораванке, XIII-XIV вв. (область Вайоц Дзор)

96. An obelisk from Sodk (Gegharkunik Region): at present within the territory of Echmiatzin Cathedral
 97. A ram-shaped gravestone (17th century), Baz Village, Aghbak District
 98. Ram-shaped gravestones (16th to 17th centuries) moved to Tphhis (present-day Tbilisi) from the cemetery of Hin Jugha in 1874
 99-100. Ram-shaped gravestones (16th century) in the former cemetery of Hin Jugha
 101. Ram-shaped gravestones (14th to 17th centuries) in the yard of Karin Museum
 102. A ram-shaped gravestone (11th century) in Orja Village, Javakhk
 103-104. Tombstones (12th to 13th centuries) in the Armenian cemetery of Dmanis City Site
 105. The gravestone (14th century) of Stepanos Catholicos of Caucasian Albania in Handaberd, Karvajar District, Artsakh
 106-108. The gravestones (13th to 14th centuries) of the Princes Orbelian in Noravank, Vayots Dzor Region

▼ 110

▼ 112

▲ 109

▼ 113

▼ 111

▼ 114

109. Որճնափակ խաչքարեր 13-րդ դ. (Արցախ, Ջաջի գյուղ, Բռի եղջի վանք)
 110. Որճնափակ խաչքար Ջավուց բառ վանքում. 13-րդ դ. (Խոսրովի արգելոց)
 111. Որճնափակ խաչքար. 1246 թ. (Արցախ, Ասկերանի շրջան, Դահրավ գյուղ)
 112. Որճնափակ խաչքար. 13-րդ դ. (Երևան, Ավան թաղամաս)
 113. Որճնափակ խաչքար Բռի եղջի վանքում. 13-րդ դ. (Արցախ, Ջաջի գյուղ)
 114. Որճնափակ խաչքար Դմանիս քաղաքից հարավ. 13-րդ դ.

109. Вставленные в стену хачкары в монастыре Бри егци, XIII в. (Арцах, с. Аци гюх)
 110. Вставленный в стену хачкар в монастыре Авуц Тар, XIII в. (Хосровский заповедник)
 111. Вставленный в стену хачкар, 1246 г. (Арцах, Аскеранский район, с. Даграв)
 112. Вставленный в стену хачкар, XIII в. (Ереван, квартал Аван)
 113. Вставленный в стену хачкар в монастыре Бри егци, XIII в. (Арцах, с. Аци гюх)
 114. Вставленный в стену хачкар в городище Дманис, XIII в.

109. Built-in-wall cross-stones (13th century) in Bri Yeghtsi Monastery, Hatsi Village, Artsakh
 110. A built-in-wall cross-stone (13th century) in Havuts Tar Monastery, Khosrov Reserve
 111. A built-in-wall cross-stone (1246) from Dahrav Village, Askeran District, Artsakh
 112. A built-in-wall cross-stone (13th century) from Avan, Yerevan
 113. A built-in-wall cross-stone (13th century) in Bri Yeghtsi Monastery, Hatsi Village, Artsakh
 114. A built-in-wall cross-stone (13th century) in Dmanis City Site

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՆԴԱԿՆԵՐ

СЮЖЕТНЫЕ РЕЛЬЕФЫ

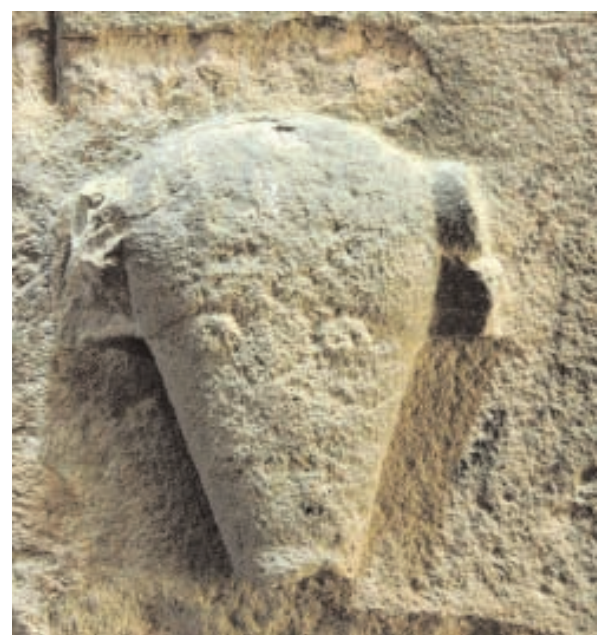
ORNAMENTAL RELIEFS

▲ 1

▲ 2

▲ 3

▼ 4

▼ 5

▼ 6

▼ 7

▲ 8 ▼ 9

- 1, 3. Առյուծի և փղի գլխաբանդակի հաթրավանդան. 13-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Վաղուխաս գյուղ)
2. Պանծասարի վանքի կառուցող ճարտարապետ Քարիմի խորհրդանշանը. 13-րդ դ.
- 4-5. Պանծասարի գավթի հյուսիսային մուտքի հսկող հովազներ. 1261 թ.
6. Սիրամարգ՝ Թեղենյաց վանքի բեմի ճակատին. 13-րդ դ. (Կոտայքի մարզ, Բուժական գյուղ)
7. Թռչնաբանդակ Անիի Մայր տաճարի արևելյան ճակատին. 11-րդ դ.
8. Թռչնաբանդակներ. 1203 թ. (Երևան, Ավան բաղամաս)
9. Խաչելություն. 1238 թ. (Արցախ, Պանծասարի վանք)

- 1, 3. Рельефы с изображением головы слона и льва в Хатраванке, XIII в. (Арцах, Мартакертский район, с. Вагухас)
2. Символ архитектора Карима, построившего Гандзасарский монастырь, XIII в.
- 4-5. Пантеры, стерегущие северный вход Гандзасарского притвора, 1261 г.
6. Павлин на фронтальной части сцены монастыря Тегеняц, XIII в. (Котайкская область, с. Бужакан)
7. Рельеф с изображением птицы на восточном фасаде Кафедрального собора в Ани, XI в.
8. Рельефы с изображением птиц 1203 г. (Ереван, квартал Аван)
9. Распятие 1238 г. (Арцах, монастырь Гандзасар)

- 1, 3. Lion and elephant head reliefs (13th century) in Khatravank, Vaghuhas Village, Martakert District, Artsakh
2. The symbolic sign of Karim (13th century), the architect of Gandzasar Monastery, Artsakh
- 4-5. Panthers guarding the northern entrance of the gavit of Gandzasar, 1261
6. A peacock on the facade of the bema of Tegheniats Monastery (13th century), Boozhakan Village, Kotayk Region
7. Bird relief on the eastern facade of Ani Cathedral, 11th century
8. Bird reliefs (1203) from Avan, Yerevan
9. A relief of the Crucifixion (1238), Gandzasar Monastery, Artsakh

▲ 10 ▼ 12

▲ 11 ▼ 13

▲ 14 ▼ 15 16▶

▼ 17

- 10. Թռչնադասկեր Տիգրան Հոնենց եկեղեցում. 1215 թ. (Անի)
 - 11. Արևային ժամացույց և լուսամուտի դահադասկեր. 13-րդ դ. (Վայոց Ձորի մարզ, Եղեգիս գյուղ)
 - 12. Առաստիլական կենդանու դասկերաբանդակ (Ռոսումի գավառ, Աղթամար)
 - 13. Առաստիլական կենդանու դասկերաբանդակ. 17-րդ դ. (Նախիջևան, Հին Ջուղա)
 - 14-15. Դանիելն առյուծների գրոմ և արևային ժամացույց Աղջոց վանքի Սբ. Ստեփանոս եկեղեցու հարավային ճակատին (խոսրովի արգելոց)
 - 16. Թռչնադասկեր Տիգրան Հոնենց եկեղեցում. 1215 թ. (Անի)
 - 17. Թռչնադասկեր Թեղենյաց վանքում (Կոտայի մարզ, Բուժական գյուղ)
-
- 10. Рельеф с изображением птицы в церкви Тигран Онецц, 1215 г. (Ани)
 - 11. Солнечные часы и драконы-хранители окна, XIII в. (область Вайоц Дзор, с. Егегис)
 - 12. Рельеф с изображением мифического животного (провинция Рштуник, Ахтамар)
 - 13. Рельеф с изображением мифического животного, XVII в. (Нахиджеван, Старая Джуга)
 - 14-15. Даниэль в яме со львами и солнечные часы на южном фасаде церкви Св. Степаноса монастыря Агджоц (Хосровский заповедник)
 - 16. Рельеф с изображением птицы в церкви Тигран Онецц, 1215 г. (Ани)
 - 17. Рельеф с изображением птицы в монастыре Тегеняц (область Котайк, с. Бужакан)
-
- 10. Bird relief in Tigran Honents Church (1215), Ani
 - 11. A sundial and window-guarding dragons (13th century), Yeghegis Village, Vayots Dzor Region
 - 12. A mythological animal, Aghtamar, Rshtunik District
 - 13. A mythological animal (17th century), Hin Jugha, Nakhijevan
 - 14-15. Daniel in the lions' den and a sundial on the southern facade of St. Stepanos Church of Aghjots Monastery, Khosrov Reserve
 - 16. Bird relief in Tigran Honents Church (1215), Ani
 - 17. Bird relief in Tegheniats Monastery, Boozhakan Village, Kotayk Region

◀ 18 ▲ 19

20▶

- 18. Կենաց ծառի ճյուղ Հանդաբերդի վանքում. 13-րդ դ. (Արցախ)
- 19. Հայր Աստուծոյ դասկերտանդակ Դադի վանքում. 1283 թ. (Արցախ)
- 20. Ադամ-Եվայի հարթանդակը Աղթամարի Սր. հսաչ եկեղեցու հյուսիսային դասին

- 18. Ветвь древа жизни XIII в. в монастыре Андаберд (Арцах)
- 19. Рельеф с изображением Бога в Дади ванке, 1283 г. (Арцах)
- 20. Барельеф с изображением Адама и Евы на северной стене церкви Сурб Хач в Ахтамаре

- 18. Branch of the tree of life (13th century) in Handaberd Monastery, Artsakh
- 19. Relief of God the Father (1283), Dad Monastery, Artsakh
- 20. A bas relief representing Adam and Eve carved on the northern wall of Sourb Khach Church of Aghtamar

▲ 21 ▼ 22

▲ 23

- 21. Քրիստոսի թափաբանդակը. 14-րդ դ. (Արարատի մարզ, Մոշաղբյուր գյուղ, Սր. Կարապետ վանք)
- 22. Քրիստոսի, Ադամ-Եվայի թափաբանդակները Փանծասարի վանքում. 1238 թ. (Արցախ)
- 23. Կենաց ծառի ճյուղ Չանդաբերդի վանքում. 13-րդ դ. (Արցախ)

- 21. Сюжетный рельеф с изображением Христа, XIV в. (область Арарат, с. Мошагхбыур, монастырь Св. Карапет)
- 22. Сюжетные рельефы 1238 г. с изображением Христа, Адама и Евы в монастыре Гандзасар (Арцах)
- 23. Ветвь древа жизни XIII в. в монастыре Андаберд (Арцах)

- 21. Relief of Christ (14th century) in Sourb Karapet Monastery of Moshaghbyur Village, Ararat Region
- 22. Reliefs of Christ, Adam and Eve (1238), Gandzasar Monastery, Artsakh
- 23. Branch of the tree of life (13th century) in Handaberd Monastery, Artsakh

▲ 24 ▼ 25

▲ 26 ▼ 27

- 24. Չինական հեծյալի դասկերամանդակ. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Վանք գյուղ)
- 25. Չինական հեծյալի դասկերամանդակ Կոչիկ անառախսուն. 1215 թ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Զոլասակ գյուղ)
- 26. Հեռակալի զինվորների դասկերամանդակներ. 12-13-րդ դդ. (Արցախ, Ստեփանակերտի դասկերամանդակների թանգարան)
- 27. Հեռակալի զինվորի դասկերամանդակ Կոչիկ անառախսուն. 12-13-րդ դդ.
- 28. Հեռակալի զինվորի դասկերամանդակ Հավապտուկ վանքում. 1221 թ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Վանք գյուղ)
- 29. Հեռակալի զինվորի դասկերամանդակ Կոչիկ անառախսուն. 1216 թ.
- 30. Հեծյալի դասկերամանդակ «Ակոբի գեղատեղ» հնավայրում. 1655 թ. (Գուգար, Բոցնոպոլիս գավառ)
- 31. Չինական հեծյալի դասկերամանդակ Կոչիկ անառախսուն. 1203 թ.
- 32. Չինական հեծյալի դասկերամանդակ Կոչիկ անառախսուն. 12-13-րդ դդ.
- 33. Չինական մարտիկի դասկերամանդակ Հավապտուկ վանքում. 1194 թ.

- 24. Рельеф с изображением вооруженного всадника, XII-XIII вв. (Арцах, Мартакертский район, с. Ванк)
- 25. Рельеф с изображением вооруженного всадника в монастыре (анатат) Кошик, 1215 г. (Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)
- 26. Рельефы с изображением воинов-пехотинцев, XII-XIII вв. (Арцах, Степанакертский историко-краеведческий музей)
- 27. Рельеф с изображением воина-пехотинца XII-XIII вв. в монастыре (анатат) Кошик
- 28. Рельеф с изображением воина-пехотинца 1221 г. в монастыре Хаваптук (Арцах, Мартакертский район, с. Ванк)
- 29. Рельеф с изображением воина-пехотинца 1216 г. в монастыре (анатат) Кошик
- 30. Рельеф с изображением всадника в древнем поселении «Акопи гехатех», 1655 г. (Гугарк, провинция Богнопор)
- 31. Рельеф с изображением вооруженного воина-всадника 1203 г. в монастыре (анатат) Кошик
- 32. Рельеф с изображением вооруженного воина-всадника XII-XIII вв. в монастыре (анатат) Кошик
- 33. Рельеф с изображением вооруженного воина 1194 г. в монастыре Хаваптук

- 24. Relief of an armed horseman (12th to 13th centuries), Vank Village, Martakert District, Artsakh
- 25. Relief of an armed horseman (1215), Koshik Cloister, Martakert District, Artsakh
- 26. Reliefs of infantry soldiers (12th to 13th centuries), History Museum of Stepanakert, Artsakh
- 27. Relief of an infantry soldier (12th to 13th centuries), Koshik Cloister
- 28. Relief of an infantry soldier (1221) in Havaptuk Monastery, Vank Village, Martakert District, Artsakh
- 29. Relief of an infantry soldier (1216) in Koshik Cloister
- 30. Relief of a horseman (1655) in Akobi Geghategh, i.e. Village Site of Akob, Boghnopor District, Gugark
- 31. Relief of an armed horseman (1203) in Koshik Cloister
- 32. Relief of an armed horseman (12th to 13th centuries) in Koshik Cloister
- 33. Relief of an armed horseman (1194) in Havaptuk Monastery

▲ 28 ▼ 29

▲ 31 ▼ 32

▼ 30

▼ 33

▲ 34 ▼ 35 37▶

▼ 36

▼ 38

- 34. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար Որոնավանքում. 16-րդ դ. (Սյունիք, Վաղանի գյուղ)
- 35-36. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆարեր Գնդեվանքում. 15-16-րդ դդ. (Վայոց Ձորի մարզ)
- 37. Պատկերանդակներով սաղանաֆարի բեկոր. 15-16-րդ դդ. (Սյունիք, Աղիսու գյուղ)
- 38. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար. 19-րդ դ. (Արցախ, Շուշի)
- 39. Պատկերանդակ. 13-14-րդ դդ. (Արցախ, Զարվաճառի քաղաք, Ծար գյուղ)
- 40. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար խորակերտի վանքում. 17-18-րդ դդ. (Գուգարք, Ծորփոր գավառ)
- 41. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար «Հակոբի գեղատեղ» հնավայրում. 16-17-րդ դդ. (Գուգարք, Բողնոփոր գավառ)
- 42. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար Ուրտ քաղաքում. 16-17-րդ դդ. (Խոսրովի պահպանարան)
- 43. Կենցաղային լուսկերանդակներով սաղանաֆար. 1629 թ. (Արցախ, Զաքաթաղի քաղաք, Շալվա գյուղ)
- 44. Գործի բարձրանդակ խորակերտի վանքում. 13-րդ դ. (Գուգարք, Ծորփոր գավառ)
- 45. Պատկերանդակներով սաղանաֆար Որոնավանքում. 16-17-րդ դդ.

- 34. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами XVI в. в Воротнаванке (Сюник, с. Вагатни)
- 35-36. Надгробья с бытовыми сюжетными рельефами XV-XVI вв. в Гндеванке (область Вайоц Дзор)
- 37. Обломок надгробья с сюжетными рельефами XV-XVI вв. (Сюник, с. Агиту)
- 38. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами XIX в. (Арцах, Шуши)
- 39. Сюжетный рельеф XIII-XIV вв. (Арцах, Карвачарский район, с. Цар)
- 40. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами XVII-XVIII вв. в монастыре Хоракерт (Гугарк, провинция Цобопор)
- 41. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами в древнем поселении «Акоби гехатех», XVI-XVII вв. (Гугарк, провинция Богнопор)
- 42. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами в городище Урц, XVI-XVII вв. (Хосровский заповедник)
- 43. Надгробье с бытовыми сюжетными рельефами, 1629 г. (Арцах, Кашатахский район, с. Шалва)
- 44. Горельеф XIII в. с изображением лягушки в монастыре Хоракерт (Гугарк, провинция Цобопор)
- 45. Надгробье с сюжетными рельефами XVI-XVII вв. в Воротнаванке

- 34. Tombstone with reliefs of everyday scenes (16th century), Vorotnavank, Vaghatni Village, Siunik
- 35-36. Tombstones with reliefs of everyday scenes (15th to 16th centuries), Gndevank, Vayots Dzor Region
- 37. Fragment of a tombstone with reliefs of everyday scenes (15th to 16th centuries), Aghitu Village, Siunik
- 38. Tombstone with reliefs of everyday scenes (19th century), Shooshi, Artsakh
- 39. Ornamental relief (13th to 14th centuries), Tzar Village, Karvajar District, Artsakh
- 40. Gravestone with reliefs of everyday scenes (17th to 18th centuries), Khorakert Monastery, Tzobopor District, Gugark
- 41. Gravestone with reliefs of everyday scenes (16th to 17th centuries) in Hakobi Geghategh, i.e. Village Site of Hakob, Boghnopor District, Gugark
- 42. Gravestone with reliefs of everyday scenes (16th to 17th centuries) in Urtz City Site, Khosrov Reserve
- 43. Gravestone with reliefs of everyday scenes (1629), Shalva Village, Kashatagh, Artsakh
- 44. High relief of a frog (13th century), Khorakert Monastery, Tzobopor District, Gugark
- 45. Gravestone with ornamental reliefs (16th to 17th centuries), Vorotnavank, Siunik

▼ 42

◀ 39 ▲ 40 ▼ 41

▼ 43

▼ 44

▼ 45

▲ 46 ▼ 47 48▶

▼ 49

46. Երեք կնոջ դասկերաբանդակ Կոշիկ անաթաւսում. 12-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Քոլատակ գյուղ)
 47. Երեք դարուհիների դասկերաբանդակ Եղակեր գյուղատեղիում. 19-րդ դ. (Արցախ, Մարտակերտի շրջան, Թալիշ գյուղ)
 48-49. Աստվածածնի և մանուկ Ջիսուսի դասկերաբանդակով խաչքար Յանդաբերդի վանքում. 12-րդ դ. (Արցախ, Քարվաճառի շրջան)

46. Рельеф с изображением трех женщин в монастыре (анатат) Кошик, XII в. (Арцах, Мартакертский район, с. Колатак)
 47. Рельеф с изображением трех танцовщиц в селище Егакер, XIX в. (Арцах, Мартакертский район, с. Талыш)
 48-49. Хачкар XII в. с изображением Богоматери и младенца Христа в монастыре Андаберд (Арцах, Карвачарский район)

46. Relief of three women (12th century) in Koshik Cloister, Kolatak Village, Martakert District, Artsakh
 47. Relief of three female dancers (19th century) in Yeghaker Village Site, Talish Village, Martakert District, Artsakh
 48-49. A cross-stone (12th century) with a relief representing St. Mary and infant Jesus, Handaberd Monastery, Karvajar District, Artsakh

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ
АВТОРЫ ФОТОГРАФИЙ
AUTHORS OF PHOTOGRAPHS

Աբգարյան Ռաֆայել
 Абгарян Рафаэль
 Abgarian Raphael
 V № 99; XI № 90, 93; XII № 47

Ալփեն Փիթեր
 Алпен Питер
 Alpen Peter
 XI № 47

Ամիրյան Վահագն
 Амирян Ваагн
 Amirian Vahagn
 V № 70, 71

Այվազյան Սամվել
 Айвазян Самвел
 Ayvazian Samvel
 V № 90, 91; X № 130, 132, 136; XI № 61

Ասատրյան Կարեն
 Асатрян Карен
 Asatrian Karen
 II № 61-63, 69, 70; VI № 20, 37; X № 110-112

Արամ Վրույր
 Арам Вруйр
 Aram Vruir
 X № 67

Արսասողորթուն
 Перепечатка
 Reprint
 IV № 30, 31

Բադալյան Հովհաննես
 Бадалян Оганнес
 Badalian Hovhannes
 II № 21, 25; VI № 9, 10, 13

Գունդոլֆ Բրուխաուզ
 Гундольф Бручкауз
 Gundolf Bruchhause
 V № 35; VIII № 6

Գևոնյան Գեղամ
 Гевонян Гегам
 Gevonian Gegham
 XI № 85

Գևորգյան Արթուր
 Геворкян Артур
 Gevorgian Arthur
 XI № 88, 89, 94

Դարչինյան Սարգիս
 Дарчинян Саркис
 Darchinian Sargis
 XI № 11, 12

Չակարյան Հովհաննես
 Закарян Оганнес
 Zakarian Hovhannes
 V № 97, 100; VI № 7; X № 230, 231; XI № 52

Թեքսոյ Ուֆուկ
 Тексой Уфук
 Teksoy Ufuk

VI № 73, 75

Թորամանյան Թորոս
 Торомонян Торос
 Toramanian Toros
 V № 114

Թորոսլու Վեֆա
 Торослу Вефа
 Toroslu Vefa
 VI № 74, 77; IX № 39

Խաչերյան Հայր Բազե
 Хачерян Грайр Базе (Сокол)
 Khacherian Hrair Baze (the Hawk)
 I № 21; II № 9, 10, 71; III № 9; V № 89, 120; X № 1, 8, 11, 12, 14, 15, 20, 54-55, 60, 86, 123, 125, 127, 175; XI № 86

Կարապետյան Սամվել
 Карапетян Самвел
 Karapetian Samvel
 I № 4, 6, 8, 11, 12, 14-19, 22-34, 37-40, 42; II № 2, 3, 5, 6, 11, 12, 14-19, 23, 26-30, 32-42, 45-60, 64-68, 74-79; III № 1-8, 10-18, 20-31, 33-63, 65-95; IV № 1-29; V № 3-28, 30-34, 36-40, 42-47, 49-57, 59-69, 72-88, 92-95, 98, 103-108, 112, 113, 115-118, 121-128, 153-156; VI № 5, 8, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 21-36, 38-42, 47-48, 50-71, 76; VII № 1, 3-14, 20-25; VIII № 1-5, 7-20; IX № 2-5, 8-11, 13, 14, 16-35, 37; X № 2, 4-7, 9-10, 13, 16-19, 21-32, 34-36, 40-53, 56-59, 61-66, 68-70, 72-83, 85, 87-105, 109, 113-122, 124, 128-129, 131, 133-135, 137-144, 153-160, 169-174, 176-207, 209-220, 232-243; XI № 1-10, 13-22, 24-39, 41-46, 48-51, 53-60, 62-73, 75-82, 96-98, 101-114; XII № 1-46, 48-49

Հախնազարյան Արմեն
 Ахназарян Армен
 Hakhnazarian Armen
 I № 9; II № 4, 7, 43, 44, 73; III № 64; V № 29, 130; VII № 2; IX № 12, 15, 36; X № 37-38, 106-108, 163-168, 225; XI № 83

Հախնազարյան Սարգրետ
 Ахназарян Маргрет
 Hakhnazarian Margrit
 II № 72; VI № 72; IX № 38

Հոֆրիխտեր Հարթմուտ
 Гофрихтер Артмут
 Hofrichter Hartmut
 V № 129, 133, 138, 139, 147; X № 145-152

Դուլյան Արտակ
 Гулян Артак
 Ghulian Artak

I № 35, 36; II № 20; V № 151, 152; VI № 2-4, 6, 18; X № 208, 227, 228

Մարտիրոսյան Հովհաննես
 Мартиросян Оганнес
 Martirosian Hovhannes
 I № 2, 3, 5, 20, 41

Պետրոսյան Արփիար
 Петросян Арпиар
 Petrossian Arpiar
 XI № 84

Սաղլամ Չեֆա
 Саглам Зека
 Saghlam Zeka
 VI № 77

Սանասարյան Հակոբ
 Санасарян Акоп
 Sanasarian Hakob
 III № 32; VI № 15

Սարգսյան Չավեն
 Саргсян Завен
 Sargissian Zaven
 VI № 43, 44; VII № 15-19; X № 3, 39, 221-224, 226; XI № 23, 91, 92, 99, 100

Սկալլի Մ.
 Скалли М.
 Skalli M.
 V № 1, 2

Վարդանյան Արտակ
 Варданян Артак
 Vardanian Artak
 VI № 45, 46; XI № 74

Քարթալ Թուֆան
 Картал Туфан
 Kartal Tufan
 IX № 40

Քորտոշյան Րաֆֆի
 Кортосьян Раффи
 Kortoshian Raffi
 V № 140-144, 148-150

Օրմար Ռոհլեդեր
 Отмар Рогледер
 Otmar Rohleder
 V № 131, 132, 134-137, 145, 146

Ֆետվաճյան Արշակ
 Фетвачян Аршак
 Fetvajian Arshak
 V № 111

<http://earth.google.com/>
 I № 1, 7, 10, 13; II № 1, 8, 13, 22, 24, 31; III № 19; V № 41, 48, 58, 96, 109, 110, 119; VI № 49; IX № 1, 6; X № 33, 71, 84, 126, 161, 162, 229; XI № 87

ՀԱՅՍՏԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԳԻՐՔ-ԱԼԲՈՄ

АРМЕНИЯ

ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ АЛЬБОМ

ARMENIA

ILLUSTRATED ALBUM

ՆԱԽԱԳԻԾԸ
ՍԱՄՎԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԻ

ՀԱՄԱԿԱՐԳՉԱՅԻՆ ՁԵՎԱԿՈՐՈՒՄԸ	ԱՐՄԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆԻ
ՌՈՒՍԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	ԼԻԱՆԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ-ԶՈՐԹՈՇՅԱՆԻ
ԱՆԳԼԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒՄԸ	ԳԱՅԱՆԵ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ՀԱՅԵՐԵՆԻ ՍՐԲԱԳՐՈՒՄԸ	ԳԱՅԱՆԵ ՄՈՎՍԻՍՅԱՆԻ
ՌՈՒՍԵՐԵՆԻ ՍՐԲԱԳՐՈՒՄԸ	ՀԱՍՍԻԿ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ
	ԼՅՈՒՍԻ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ

АВТОР ПРОЕКТА
САМВЕЛ КАРАПЕТЯН

КОМПЬЮТЕРНЫЙ ДИЗАЙН	АРМЕН ГЕВОРКЯН
ПЕРЕВОД НА РУССКИЙ	ЛИАНА ОГАНЕСЯН-КОРТОШЯН
ПЕРЕВОД НА АНГЛИЙСКИЙ И КОРРЕКТУРА	ГАЯНЭ АРУТЮНЯН
КОРРЕКТОР АРМЯНСКОГО ТЕКСТА	ГАЯНЭ МОВСИСЯН
КОРРЕКТОР РУССКОГО ТЕКСТА	АСМИК ОГАНЕСЯН
	ЛЮСИ АВЕТИСЯН

A PROJECT BY
SAMVEL KARAPETIAN

COMPUTER DESIGN BY	ARMEN GEVORGIAN
TRANSLATION INTO RUSSIAN BY	LIANA HOVHANNISSIAN-KORTOSHIAN
TRANSLATION INTO ENGLISH AND	GAYANE HARUTIUNIAN
PROOF-READING BY	GAYANE MOVSISSIAN
PROOF-READING OF THE ARMENIAN TEXT BY	HASMIK HOVHANNISSIAN
PROOF-READING OF THE RUSSIAN TEXT BY	LUCY AVETISSIAN

ՏՊԱԳՐՎԱԾ Է	«ՏԻԳՐԱՆ ՄԵՇ» ՏՊԱՐԱՆՈՒՄ
НАПЕЧАТАНО	В ТИПОГРАФИИ «ТИГРАН МЕЦ»
PUBLISHED	IN TIGRAN METZ PUBLISHING-HOUSE